

วารสาร
ประชาคมพุทธศาสนา
Journal of Buddhist Community
ISSN 3027-8236 (online) Vol. 2 No. 1 (January - June 2025)

เจ้าของ

ศูนย์วิจัยธรรมศึกษา สำนักเรียนวัดอาวูรวิกสิตาราม (Research center for dhammsuksa phrapariyattidhamma of watawutwikasitaram school) ภูมิกุลแม่จาลั้ง ห้อง 305 เลขที่ 137 วัดอาวูรวิกสิตาราม ถนนจรัญสนิทวงศ์ 71 บางพลัด กรุงเทพฯ 10700 โทร 0860864258

วารสารประชาคมพุทธศาสนา

Journal of Buddhist Community

ปีที่ 2 ฉบับที่ 1 (มกราคม – มิถุนายน 2568)

Vol. 2 No. 1 (January – June 2025)

วัตถุประสงค์

1. เพื่อเป็นวารสารตีพิมพ์เผยแพร่บทความวิชาการ บทความวิจัย บทความหนังสือ และบทความวิชาการประเภทอื่นๆ
2. เพื่อเป็นสื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้เชิงวิชาการของนักวิจัยและนักวิชาการทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศ
3. เพื่อเป็นวารสารเสนอองค์ความรู้ที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนามนุษย์ตามหลักการศึกษาเชิงพุทธศาสนาและศาสตร์ต่างๆ
4. เพื่อพัฒนาวารสารให้เป็นไปตามเกณฑ์มาตรฐานการประกันคุณภาพการศึกษาและเป็นการส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพผลงานการวิจัยและบทความทางวิชาการทางพระพุทธศาสนาและศาสนาต่างๆ รวมทั้งปรัชญาให้เป็นไปตามเกณฑ์มาตรฐาน TCI

เจ้าของ

ศูนย์วิจัยธรรมศึกษา สำนักเรียนวัดอาวุธวิกสิตาราม (RESEARCH CENTER FOR DHAMMSUKSA PHRAPARIYATTIDHAMMA OF WATAWUTWIKASITARAM SCHOOL) ภูฏิคุณแม่ชาลั้ง ห้อง 305 เลขที่ 137 วัดอาวุธวิกสิตาราม ถนนจรัญสนิทวงศ์ 71 บางพลัด กรุงเทพฯ 10700 โทร 0860864258

ที่ปรึกษา

พระพรหมวัชรสุทธาจารย์	เจ้าอาวาส/เจ้าสำนักเรียนวัดอาวุธวิกสิตาราม รองแม่กองบาลีสนามหลวง (คณะธรรมยุต)
พระราชดิลก, ดร.	ประธานกรรมการบริหารการศึกษา ผู้ช่วยรองแม่กองบาลีสนามหลวง (คณะธรรมยุต)
พระราชวินัยวัชรเมธี, ดร.	เจ้าคณะแขวงบางพลัด รองอธิการบดี มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
พระมหาพรภวิทย์ จีระวิโช	อาจารย์ใหญ่สำนักเรียนวัดอาวุธวิกสิตาราม
ผศ.ดร.เนตร หงษ์ไกรเลิศ	มหาวิทยาลัยสยาม
นาวาเอก ดร.นพดล บงกชกาญจน์	กรมยุทธศึกษาทหารเรือ
ดร.วิลาสินี วัฒนมงคล	ผู้พิพากษาสมทบ ศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัดสมุทรสงคราม

บรรณาธิการวารสาร

พระครูปลัดสุวัฒนวิสุทธิสารคุณ, ผศ.ดร.

ผู้ช่วยบรรณาธิการวารสาร

นายสุชาน มั๊กกะสัน

กองบรรณาธิการวารสาร

พระบุญฤทธิ์ อภิปัญโญ	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
ดร.มนัสวี ศรีนนท์	มหาวิทยาลัยมหิดล
ผศ.ดร.สุณี เวชประสิทธิ์	มหาวิทยาลัยนวมินทราธิราช
พ.ต.ท.หญิง ดร.ปิยะนุช ศรีสรานุกรม	โรงเรียนนายร้อยตำรวจ
นายครรชิต มีซอง	โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ฝ่ายจัดรูปเล่ม/สมาชิกวารสาร

ดร.มนัสวี ศรีนนท์	นายสุชาน มั๊กกะสัน
นายอริย์ธัช เลิศอมรไชยกิจ	นางสาวพรทิพย์ พงษ์กิตติวงศ์

พิมพ์ที่

จี คลาส (G CLASS) เลขที่ 26/19 ศาลายา พุทธมณฑล นครปฐม 73170
โทร 028892223 โทรสาร 028893204 อีเมลล์ g_class@hotmail.com

บทบรรณาธิการ

ในปีพุทธศักราช 2568 นี้ วารสารประชาคมพุทธศาสนา การดำเนินการอย่างเข้าสู่ปีที่ 2 แห่งการจัดพิมพ์แล้ว โดยการบริหารจัดการของศูนย์วิจัยธรรมศึกษา สำนักเรียนวัดอาวุธวิกสิตาราม ทั้งนี้ กองบรรณาธิการวารสารมีความมุ่งมั่นในการยกระดับคุณภาพวารสารให้เป็นไปตามเกณฑ์มาตรฐานของฐานข้อมูล TCI โดยเฉพาะในด้านกระบวนการประเมินผลงานวิชาการที่รัดกุมและโปร่งใส โดยทุกบทความจะต้องผ่านการตรวจประเมินจากผู้ทรงคุณวุฒิ 3 รูป/คน ซึ่งมาจากหลากหลายหน่วยงานทางวิชาการทั้งภายในและภายนอกสถาบัน

ดังนั้น ในอนาคตเมื่อวารสารได้รับการรับรองตามเกณฑ์มาตรฐานคุณภาพของ TCI แล้ว แนวทางต่อไปคือการบริหารจัดการวารสารให้ครบถ้วนทั้งในด้านคุณภาพของเนื้อหาและในด้านปริมาณการเผยแพร่ผลงาน พร้อมกันนี้ กองบรรณาธิการก็ให้ความสำคัญกับการพัฒนาระบบงานที่เป็นระบบ มีประสิทธิภาพ และสอดคล้องกับหลักธรรมาภิบาลทางวิชาการ เพื่อให้วารสารฉบับนี้เป็นพื้นที่กลางของการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ด้านพระพุทธศาสนาอย่างแท้จริง

สำหรับวารสารประชาคมพุทธศาสนา ฉบับปัจจุบันนี้ ได้นำเสนอผลงานวิชาการที่น่าสนใจจากนักวิชาการและนักวิจัยจากหลากหลายสถาบัน ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความเคลื่อนไหวทางวิชาการและการประยุกต์ใช้พระพุทธศาสนาในสังคมร่วมสมัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าวารสารฉบับนี้จะเป็นประโยชน์ต่อผู้ศึกษาค้นคว้า และผู้สนใจในวงวิชาการพระพุทธศาสนาโดยทั่วกัน

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทบรรณาธิการ	ค
สารบัญ	ง
ปรัชญาตะวันออก : จริยศาสตร์ของศาสนาเซน (Eastern Philosophy: The Ethics of Jainism)	1
พระมหาสันต์ วสนโต (พลเสน) และ กฤตสุขิน พลเสน	
อิทธิพลของปรัชญาขงจื้อที่มีต่อจีนแผ่นดินใหญ่ (The Influence of Confucian Philosophy on Mainland China)	8
ว่าที่ร้อยตรีวีระยุทธ สุดใจ และ ณัฐรพพงษ์ มะลิซ้อน	
วิเคราะห์ความมีอยู่ของประสบการณ์นิยม (An Analysis of the Existence of Empiricism)	23
ว่าที่ร้อยเอกสัญญา กลัดงาม และ พูนศักดิ์ กมล	
บทวิจารณ์หนังสือเรื่องปรัชญาการศึกษาไทยตามแนวพระราชดำริ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ 9 (การศึกษาสมบูรณ)	32
(Book Review : Thai Educational Philosophy According to the Royal Initiatives of His Majesty King Bhumibol Adulyadej, Rama IX (Holistic Education)	
นิตยา คำพันธ์ มนัสวี มนต์ปัญญาวัฒนา และ สุชาติ บุษย์ชยานนท์	
บทวิจารณ์หนังสือเรื่องตัวกูของกู (Book Review : I and Mine)	40
พรรณภา รัตนพันธ์ และ พระมหาพงษ์พิสิฐฐ์ ฐานวโร	
บทวิจารณ์หนังสือเรื่องปรัชญาอินเดีย (Book Review : Indian Philosophy)	48
พระอำนาจ เทชปญโญ (เสียงแจ่มใส) และ ธนรัฐ สะอาดเอี่ยม	
จริยธรรมการตีพิมพ์บทความในวารสารประชาคมพุทธศาสนา ศูนย์วิจัยธรรมศึกษา สำนักเรียนวัดอาวุธวิกสิตาราม	53
การเตรียมต้นฉบับเพื่อการเสนอจัดพิมพ์ในวารสารประชาคมพุทธศาสนา ศูนย์วิจัยธรรมศึกษา สำนักเรียนวัดอาวุธวิกสิตาราม	55

ปรัชญาตะวันออก : จริยศาสตร์ของศาสนาเซน
Eastern Philosophy : The Ethics of Jainism

พระมหาวสันต์ วสันโต (พลเสน)

Phramaha Wasan Wasanto (Phonsen)

นักวิชาการอิสระ

Independent Scholar

กฤตสุขชิน พลเสน

Kitsuchin Ponsen

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

Graduate School, Mahamakut Buddhist University

E-Mail: Kanchana@gmail.com

วันที่รับบทความ (Received) : 1 มกราคม 2568

วันที่แก้ไขบทความ (Revised) : 29 มิถุนายน 2568

วันที่ตอบรับบทความ (Accepted) : 29 มิถุนายน 2568

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาหลักคำสอนด้านจริยศาสตร์ของศาสนาเซน โดยเปรียบเทียบกับพระพุทธศาสนาในยุคต้น เนื่องจากศาสนาเซนและพระพุทธศาสนาเกิดขึ้นในช่วงเวลาใกล้เคียงกัน โดยมีหลักฐานบางแหล่งระบุว่าศาสนาเซนถือกำเนิดก่อนพุทธศาสนาราว 30 ปี ศาสดาของศาสนาเซนคือท่านมหาวิระ (นิครนถ์ นาฏบุตร) ซึ่งได้ประกาศคำสอนร่วมสมัยกับพระพุทธเจ้า หลักคำสอนของศาสนาเซนปรากฏอยู่ในคัมภีร์พุทธศาสนาฝ่ายเถรวาทในลักษณะของการกล่าวอ้างถึงหรือการเปรียบเทียบแนวคิดบางประการ

การศึกษาครั้งนี้อาศัยการวิเคราะห์เอกสารทางประวัติศาสตร์และคำสอนในคัมภีร์เถรวาท ตลอดจนบทความทางวิชาการที่เกี่ยวข้อง พบว่าข้อมูลคำสอนของศาสนาเซนที่ปรากฏในคัมภีร์พุทธนั้นส่วนใหญ่เกิดจากการจดบันทึกของชาวพุทธในยุคหลัง ซึ่งในสมัยเริ่มแรกการถ่ายทอดความรู้ยังอาศัยการจดจำและบอกต่อเป็นหลัก อย่างไรก็ตาม เนื้อหาที่ปรากฏก็เพียงพอในการสะท้อนแนวคิดด้านจริยศาสตร์ และการประพฤติปฏิบัติเพื่อความหลุดพ้น (นิวาระณะ) ตามความเชื่อของศาสนาเซน บทความนี้จะช่วยส่งเสริมความเข้าใจเชิงเปรียบเทียบด้านจริยศาสตร์ระหว่างศาสนาทั้งสอง และเผยให้เห็นบริบททางวัฒนธรรมและปรัชญาร่วมในชมพูทวีปยุคโบราณ

คำสำคัญ: จริยศาสตร์, ศาสนาเซน, นิพพาน

Abstract

This article aims to explore the ethical doctrines of Jainism in comparison with early Buddhism. Both religious traditions emerged during a similar historical period, with some sources suggesting that Jainism predates Buddhism by approximately thirty years. The Jain spiritual leader, Mahavira (also known as Nigantha Nataputta), preached his teachings contemporaneously with the Buddha. Notably, certain Jain doctrines are mentioned within the Theravāda Buddhist scriptures, reflecting both philosophical parallels and historical intersections.

The study employs textual analysis of Theravāda canonical texts, historical records, and scholarly literature concerning Jain teachings. It finds that many references to Jainism in Buddhist scriptures are likely later interpolations by Buddhist compilers, since written documentation was limited during the early period and oral transmission was the norm. Nevertheless, these references provide meaningful insight into Jain ethical perspectives, especially regarding moral conduct and the pursuit of liberation (nibbāna), as interpreted within Jain belief systems. This study contributes to the comparative study of religious ethics, highlighting shared cultural and philosophical contexts between Jainism and Buddhism in ancient India. It also underscores the value of intertextual references in reconstructing doctrinal exchanges and interactions across traditions.

Keywords: Ethics, Jainism, nibbāna

1. บทนำ

การศึกษาศาสนาเซนตามคัมภีร์ของพระพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาท ได้แก่พระไตรปิฎกและอรรถกถา มีปรากฏอยู่ในชื่อ “นิครน นาฏบุตร” ซึ่งในสมัยนั้นมีชื่อเสียงมาก จัดอยู่ในกลุ่มของครูทั้ง 6 ที่มีอิทธิพลต่อการเผยแพร่คำสอนในชมพูทวีป (กวี ศิริธรรม, 2521) และมีประวัติว่ามีกำเนิดก่อนองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าประมาณ 30 ปี เมื่อตั้งเป็นสำนักและเผยแพร่คำสอนมากขึ้น มีผู้คนสนับสนุนมากขึ้น ก็ทำให้นักของนิครน นาฏบุตรมีผู้นับถือจำนวนมาก ส่วนใหญ่จะเป็นพ่อค้าที่มีความร่ำรวย และคนที่มีการศึกษาดีพอสมควร ที่มานับถือ รวมไปถึงการที่พระมหากษัตริย์ได้อุปถัมภ์บำรุงรักษาด้วย ที่เป็นเช่นนั้นอาจเป็นเพราะคำสอนของท่านที่เกี่ยวกับเรื่องของกรรม และการปฏิบัติตนให้ทรمان ซึ่งเป็นเรื่องที่ทำให้ยาก อาจทำให้ผู้ได้พบเห็นได้สนทนากับ เกิดความคิดเห็นคล้อยตาม และมีแรงจูงใจตาม เพราะคิดว่าเป็นหนทางที่ถูกต้องแน่นอน ด้วยคำสอนที่มีความลึกซึ้งในระดับหนึ่ง ต่างจากศาสนาพราหมณ์ ซึ่งมีอิทธิพลกับชาวชมพูทวีปอยู่ก่อนแล้ว

การศึกษาเรื่องปรัชญาเซนนี้ เป็นการศึกษาด้านจริยศาสตร์ หลักคำสอนที่มีความโดดเด่น เช่น หลักอหิงสา (ความไม่เบียดเบียน) ทุกสิ่งทุกอย่างเกิดเพราะกรรม การไม่แบ่งวรรณะ การไม่สอนให้เชื่อเรื่องเทพเจ้า (อเทวนิยม) การดำเนินชีวิตด้วยการอดอาหารหรือบริโภคอาหารเพียงน้อยนิด และการทรมานร่างกายให้ได้รับ

ความลำบาก (ตบะ) เป็นต้น ซึ่งถือว่าท่านสอนเรื่องต่าง ๆ เหล่านี้อย่างจริงจัง เพื่อให้เข้าถึงโมกษะ (นิพพาน) คำสอนในเรื่องเหล่านี้ก็ดูดีมีเหตุผลในปรัชญาของเซน จึงทำให้ศาสนาเซนมีผู้คนเห็นด้วยและนับถือหลายล้านคน

ด้วยในยุคสมัยนั้น ใครมีความคิดอย่างไรก็มีการเผยแพร่คำสอน ที่มีชื่อเสียง คือ ครู 6 สำนัก (ลัทธิทั้ง 6) ได้เผยแพร่ความคิดกันอย่างกว้างขวาง เมื่อไปทำสู้อด้านความคิดหรือคำสอนกับใครแล้วได้รับชัยชนะ หรือได้รับการยอมรับมากกว่า ผู้นั้นก็นับว่าเป็นเจ้าของแห่งลัทธินั้นไป ฉะนั้นจึงทำให้เกิดลัทธิหรือสำนักต่าง ๆ ขึ้นอย่างมาก แข่งกับศาสนาพราหมณ์ หนึ่งในนั้นก็คือศาสนาเซน โดยมีนิครนถ์ นาฏบุตรหรือมหาวิระเป็นผู้นำ ซึ่งทางศาสนานิกของเซนก็นับว่าท่านเป็นศาสดาองค์ที่ 24 องค์สุดท้ายที่ได้อุบัติขึ้นในกัลป์นี้ (ตามคัมภีร์พระเวทของศาสนาเซน ซึ่งคัมภีร์เซนโบราณ ที่มีการบันทึกไว้หลังจากนั้น โดยใช้ภาษาปรากฏุด จากอินเดีย)

2. ประวัติศาสตร์ความเป็นมา

คำว่า เซน เป็นชื่อศาสนาหนึ่งในอินเดีย ศาสดาชื่อมหาวิระ มี 2 นิกาย คือ นิกายที่คัมพรหรือพวกซีเปลือย และนิกายเศวตัมพรหรือเศวตตามพรหรือพวกนุ่งผ้าขาว ใช้ภาษาปรากฏุดเป็นภาษาทางศาสนา ถ้ามั่นในหลักอหิงสาและมั่งสวัริตี, ชินะ หรือ ไชนะ ก็เรียก (พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน, 2554) โดยรากศัพท์มาจากคำว่า ชินะ แปลว่า ผู้ชนะ ซึ่งถือว่าเป็นชื่อที่ได้มีการเรียกในภายหลัง โดยชื่อเดิมของท่านมหาวิระนั้นคือ “วธรรมานะ” ซึ่งเป็นชื่อที่พระราชบิดา พระราชมารดาตั้งให้เมื่อประสูติ

ศ.ดร.สมภาร พรหมทา ได้กล่าวว่า ถิ่นกำเนิดของศาสนาเซนอยู่ทางเหนือ และแคว้นที่กำเนิดก็อยู่ใกล้กับแคว้นของพระพุทธเจ้า คล้ายจังหวัดใกล้เคียงกัน ท่านเกิดในตระกูลชัตติยะ แต่ชัตติยะในลักษณะนี้เป็นเหมือนตระกูลนักรบมากกว่า ดำรงตำแหน่งในลักษณะประธานสภา ดูแลกฎหมาย บริหารบ้านเมือง ตามระบบของบ้านเมืองในสมัยนั้น ซึ่งเป็นการหาคนที่มีความสามารถมาจากตระกูลต่าง ๆ เพื่อทำการปกครองแคว้นของตนเอง สู้รบกับอริราชศัตรู จนได้รับขนานนามว่าเป็นกษัตริย์ (ชัตติยะ)

ท่านมหาวิระ มีชาติกำเนิดอยู่ในเผ่าพันธุ์ชนชาวอินเดียที่ชื่อว่า กษัตริย์ลิจฉวี ราชธานีชื่อว่า เวสาลี (ไพศาลี) นครหลวงของแคว้นวิเทหะ มีอาณาบริเวณใกล้กับพระพุทธเจ้า ซึ่งมีแนวคิดจะต่างจากศาสนาพราหมณ์-ฮินดู

ศาสนาเซนไม่เชื่อเรื่องพระเจ้าดลบันดาล จึงไม่สอนเรื่องพระเจ้าเป็นผู้สร้างทุกสิ่ง จึงเป็นแนวคิดแบบอเทวนิยม แต่สอนเรื่องกรรมด้ากรรมขาว กรรมเป็นตัวกำหนดให้เราไปอยู่ภพภูมิไหน ชาวอินเดียจึงมีแนวคิดสองแบบ คือ เทวนิยมกับอเทวนิยม

ศาสนาเซนมีคนนับถือหลายล้านคน ทั้งในอินเดีย และในประเทศอื่น ๆ ก็มีผู้นับถือกระจัดกระจายอยู่เช่นกัน และมีนักบวชใหม่ ๆ เพิ่มทุกปี ส่วนมากเป็นนิกายที่คัมพรคือนิยมบวชไม่สวมเสื้อผ้า และเป็นที่น่าสังเกต ข้อที่ว่า คนอินเดียที่นับถือศาสนาเซน ส่วนมากเป็นคนฐานะดี เป็นพ่อค้านักธุรกิจ มีการศึกษาดี จึงทำให้เห็นว่าศาสนาเซนไม่ใช่ศาสนาของคนพื้นบ้านยากจน เหมือนกับศาสนาพุทธ ที่ไม่แบ่งวรรณะ ทำให้มีผู้นับถือได้ทุกระดับชั้น

3. ศาสดาของศาสนาเซน

มหาวิระ แปลว่า กล้าหาญมาก เป็นสมณนามที่ประชาชนและคนทั่วไปเรียกกันในภายหลัง เพราะความกล้าหาญของท่านเมื่อยังเยาว์วัย ท่านเกิดก่อนพระพุทธเจ้าและออกบวชก่อนพระพุทธเจ้า 30 ปี มีประวัติคล้ายคลึงกับของพระพุทธเจ้ามาก ตั้งแต่ประสูติ ออกบวช จนถึงเข้านิพพาน ในส่วนนั้นจะไม่ขอก้าวไวก่อนหน้านี้ เพราะตามข้อมูลในคัมภีร์ของศาสนาเซนเองก็ได้มีการบันทึกขึ้นในภายหลังการนิพพานของศาสดาไปแล้วประมาณ 800 ปี (ศ.เสฐียร พันธงชัย, 2542)

หลังจากออกบวชท่านทำการตั้งปณิธานกับตัวเอง ทำทุกกรกิริยา ในการค้นหาความจริงในชีวิตอันสูงสุด ด้วยวิธีการไม่ยอมเปลี่ยนแปลงวาทะกับใคร เป็นเวลาถึง 12 ปี เมื่อท่านแน่ใจแล้วว่า ตัวเองบรรลุความรู้อย่างสูงสุด นับเป็นผู้หลุดพ้น เป็นอรหันต์ เป็นสัพพัญญู เป็นผู้ชนะ ตามโศกนาฏกรรมของศาสนาเซน ท่านก็เริ่มสั่งสอนผู้คน เป็นเวลา 30 ปีเศษ และในสถานที่ที่ท่านไปสั่งสอนนั้น ได้มีผู้เลื่อมใสท่านเป็นจำนวนมาก ทั้งกษัตริย์พราหมณ์ และคนในวรรณะอื่น ๆ

4. หลักธรรมขั้นพื้นฐานของศาสนาเซน

ศาสนาเซน (Jainism) เป็นศาสนาเก่าแก่ในชมพูทวีปที่มีจุดมุ่งหมายสูงสุดอยู่ที่การหลุดพ้นจากวัฏสงสาร โดยเน้นการปฏิบัติเพื่อการชำระจิตใจให้บริสุทธิ์จากกรรมและอาสวะอันเร่าร้อน หลักธรรมพื้นฐานที่สุดในศาสนาเซนที่ถือเป็นแนวทางเบื้องต้นของการดำเนินชีวิตอย่างมีศีลธรรม คือ “หลักอนุพรต 5” (Anuvratas) ซึ่งมักถูกนำมาเปรียบเทียบกับศีล 5 ในพระพุทธศาสนา แต่อาจเคร่งครัดยิ่งกว่าในบางประเด็น โดยเฉพาะหลักการไม่เบียดเบียนสิ่งมีชีวิต ดังนั้น หลักอนุพรต 5 จึงมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. อหิงสา (Ahimsa) ได้แก่ ไม่เบียดเบียนสัตว์ เป็นหลักที่สำคัญสูงสุดในศาสนาเซน โดยหมายรวมถึงการไม่ฆ่าสัตว์ ไม่ทำร้าย ไม่แม้แต่จะเบียดเบียนสัตว์เล็กสัตว์น้อยหรือสิ่งมีชีวิตขนาดเล็กจิ๋ว ผู้ปฏิบัติต้องมีความระมัดระวังในทุกอิริยาบถ เช่น กวาดทางก่อนเดิน หรือกรองน้ำก่อนดื่ม ถือเป็นการแสดงเมตตาธรรมอันลึกซึ้ง ซึ่งถือว่าเป็นรากฐานของคุณธรรมทั้งปวง

2. อัสเตยะ (Asteya) ได้แก่ ไม่ลักทรัพย์ หมายถึงการไม่เอาสิ่งของที่เจ้าของไม่ได้ให้ด้วยความสมัครใจ การเคารพสิทธิในทรัพย์สินของผู้อื่น เป็นการสร้างวินัยทางจิตใจและส่งเสริมความซื่อสัตย์ ซึ่งถือว่าเป็นองค์ประกอบสำคัญของการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสันติ

3. สัตยะ (Satya) ได้แก่ ไม่พูดเท็จ ผู้ถือหลักธรรมข้อนี้จะไม่เพียงแต่ละเว้นการโกหกเท่านั้น แต่ยังรวมถึงการไม่พูดคำหยาบ คำส่อเสียด หรือคำพูดที่อาจก่อให้เกิดความแตกแยกในหมู่ชน ทั้งยังสอนให้พูดด้วยจิตเมตตาและด้วยความจริงใจ เพื่อสร้างสัมพันธภาพที่ดีต่อกัน

4. พรหมจรรย์ (Brahmacharya) ได้แก่ ความบริสุทธิ์ทางกาย วาจา ใจ เป็นการดำเนินชีวิตอย่างมีวินัยในเรื่องเพศ และความพอประมาณในการเสพกามคุณ สำหรับฆราวาสหมายถึงการครองเรือนอย่างสุจริต ส่วนสำหรับนักบวชหมายถึงการถือพรหมจรรย์โดยสมบูรณ์ นอกจากนี้ยังรวมถึงการงดเว้นจากอบายมุข เช่น เหล้า ยา และการหมกมุ่นในกิเลส

5. อปริกรหะ (Aparigraha) ได้แก่ การไม่ยึดติดในวัตถุ คือ การไม่แสวงหาทรัพย์สินเงินทองหรือวัตถุเกินความจำเป็น รวมถึงไม่ยึดมั่นในความสัมพันธ์หรืออำนาจใด ๆ หลักนี้ส่งเสริมความสันโดษและลดทอนความโลภซึ่งเป็นอุปสรรคต่อการบรรลุหลุดพ้น

ดังนั้น ศาสนาเซนเชื่อว่าผู้ใดปฏิบัติตามหลักอนุพรต 5 นี้อย่างจริงจัง จะสามารถดำรงชีวิตอย่างบริสุทธิ์ ลดกรรมและพันธนาการทั้งหลายจนถึงขั้นหลุดพ้นจากวัฏสงสารได้ในที่สุด ซึ่งแสดงถึงการเน้นความสำคัญของ “การปฏิบัติด้วยตนเอง” ในการบรรลุเป้าหมายสูงสุดของชีวิตทางจิตวิญญาณ (เสฐียร พันธรังษี, 2542)

5. แนวคิดทางจริยศาสตร์ของศาสนาเซน

นักบวชศาสนาเซนไม่โกณผม แต่ต้องถอน เพราะไม่ต้องการตามใจความคิดที่มาจากกายคือความเจ็บปวด เลยต้องถอนผมจะได้ไม่ตามใจที่อยากสบายทางกาย การไม่ทำตามความต้องการของกาย เรียกว่า การบำเพ็ญตบะ ตบะ แปลว่า ทำให้เราร้อน

ศาสนาเซน พยายามหลีกเลี่ยงสิ่งก่อสร้าง จะอยู่ตามป่า ต้นไม้ หลีกเลี่ยงการยึดมั่น และเพราะต้องการหลีกเลี่ยงการเบียดเบียนสรรพสิ่งที่ถือว่ามิวิญญาณครองอยู่ มีความรู้สึก มีความเจ็บปวด เช่นเดียวกับตัวเรา จึงเป็นเหมือนผู้ประเสริฐที่ไม่ทำร้ายใคร เป็นดังผู้สร้างความสันติสุขให้กับโลกและธรรมชาติ

ศ.ดร.สมภาร พรหมทา กล่าวว่า ศาสนาเซนคิดเกี่ยวกับมนุษย์อย่างละเอียดว่า เรื่องมนุษย์เรามีมาอย่างไร เป็นอยู่อย่างไร ความไม่สอดคล้องกายกับความรู้สึก (วิญญาณ) มันเป็นคนละอย่างกัน เช่น เราไม่รู้ว่าจะเกิดบนหน้าเราวันไหนก็ 모르 มะเร็งจะเกิดวันไหนก็ไม่รู้

ศาสนาเซน มองว่า เราไม่ใช่ร่างกาย เราอาศัยร่างกายนี้อยู่ และเชื่อว่า ในจักรวาลมีของที่มีอยู่ตามธรรมชาติเลย 2 ชนิด ในสมัยที่จักรวาลว่างเปล่า จะมีอณู อะตอม ร่องลอยอยู่เต็มไปหมด อะตอมชนิดหนึ่งเรียกว่า สสาร (เป็นวัตถุ) อะตอมอีกชนิดหนึ่ง เรียกว่า ชีวะ (วิญญาณ) ลอยไปลอยมา อะตอม 2 อย่างรวมกันแล้วกลายเป็นต้นไม้บ้าง โต๊ะบ้าง ก้อนหินบ้าง (อนุภาควัตถุ+อนุภาควิญญาณ)

กรรม ทศนะของศาสนาเซน คือ อนุภาค มี 2 อนุภาคดำ อนุภาคขาว (กรรมดำ กรรมขาว) ถ้าเราทำกรรมดี เช่น ให้อภัยเพื่อนมนุษย์ อานุภาพดึงดูดอนุภาคขาวเข้ามาทำให้เป็นสุข เป็นอนุภาคที่มาจากวิญญาณ ถ้าอนุภาคที่มาจากกาย จะเป็นการดึงดูดอนุภาคดำ

การบำเพ็ญตบะคือการไม่เอาอนุภาคดำเข้ามาในชีวะ และช่วยทำให้อนุภาคดำที่อยู่ในตัวเราละลายไปด้วย กรรมบางอย่างเกี่ยวข้องกับสุขภาพ ต้องพยายามไม่ทำกรรมดำที่ทำให้เป็นโรคนั้นอย่างนี้ เช่น การปล่อยปลา อาจะมาจากศาสนาเซนก็ได้ และการล้างกรรมอาจเป็นแนวคิดจากศาสนาเซน

ทศนะเรื่องวิญญาณ วิญญาณทั้งหลาย มีอยู่ทั้งในสิ่งที่มีชีวิต และไม่มีชีวิต ภายในต้นไม้ ในน้ำ ไฟ ก้อนหิน ลม พันธุ์ผักต่าง ๆ มีวิญญาณสิ่งอยู่ทั้งสิ้น ดวงวิญญาณของผู้กระทำชั่ว ไม่เพียงแต่ไปเกิดในร่างของสัตว์ เช่น สุนัข หมู งู กบ เป็นต้น ถ้าชั่วซ้ำมากก็ไปเกิด (จับ) อยู่ในต้นไม้และพันธุ์ผักต่าง ๆ ได้ (ศ.เสฐียร พันธรังษี, 2542)

ดังนั้น ทุกสิ่งทุกอย่างมีความรู้สึก ก้อนหินก็มีความรู้สึก เวลาเราเดินไปชน กระแทกก้อนหินด้วยแรงเท่าไร ก้อนหินก็กระแทกมาที่เราเท่านั้น ในทางจริยธรรม คนที่เปิดหนังสือแรง ๆ นี่ถือว่าเป็นคนโหดร้าย คนที่ขับรถเกียร์เดียวก็ทุรจนต่อรถ เพราะรถมันมีความรู้สึก มีวิญญาณเช่นกัน แสดงให้เห็นว่าคนที่ทะนุถนอมสิ่งของต่าง ๆ เป็นคนที่มีคุณธรรมเยือกกว่าคนไม่ทะนุถนอม

ลูกศิษย์ของเซน คนหนึ่ง เล่าว่า เขาเคยไปเกิดไปเกวียนบ้าง เป็นต้นไม้บ้าง เวลาตายความจำจะถูกลบทิ้ง เลยไม่รู้ความเจ็บปวด ซึ่งพยายามจะบอกว่า หลังจากตายแล้ว ดวงวิญญาณของเราจะไปหาที่เกิดใหม่ เข้าอยู่ในร่างใหม่ ตามผลกรรมที่ได้ทำไว้ นี่เป็นหลักจริยศาสตร์ตามทัศนะของศาสนาเซน

ศ.ดร.สมภาร พรหมทา ได้กล่าวว่า ทัศนะของศาสนาเซน คือ ในชีวิตเราไม่มีอะไรที่ไม่เกี่ยวกับกรรม พระพุทธเจ้าทรงวิจารณ์ไว้ว่า มีบางลัทธิที่เชื่อว่า ทุกอย่างที่เกิดกับเราเป็นผลของกรรม แนวคิดนี้สุดโต่งเกินไป (อรรถกถาสัทธตันปิฎก) เพราะในพุทธปรัชญาอธิบายว่า บางอย่างเป็นผลของกรรม บางอย่างไม่ใช่กรรม

6. วิธีปฏิบัติตนในศาสนาเซน

ถ้าอยากมีชีวิตที่ประเสริฐต้องอย่าเป็นไปตามความรู้สึกของร่างกาย เพราะนั่นถือว่าเป็นกิเลส การไม่ระวังการกินอาหารที่ทำให้ตัวเองอ้วน แต่ปัญหาคืออดไม่ได้ พอเรากินเราก็อ้วน ถือว่าเป็นการตามกิเลสที่เกิดจากความอยากกิน เป็นสิ่งที่มาจากอนุภาคสสารธรรมดาเป็นเช่นนั้น ธรรมชาติของสสารจะไหลไปหาที่ต่ำ จะให้ความหมายเชิงจริยศาสตร์ก็ได้ เชิงฟิสิกส์ก็ได้

อะไรก็ตามที่มันย้วยวนประสาธสัมผัสให้เข้าหามัน ให้เข้าไปเสพมัน นั่นคือลักษณะของอนุภาคที่เป็นสสารจะไหลไปอย่างนั้น ยกตัวอย่าง ตอนกลางคืนนอนไม่หลับ ไม่ได้รู้สึกหิวเท่าไร แต่รู้สึกปากกว้าง ๆ ก็เลยเดินไปหาอะไรกิน ความรู้สึกที่ว่า กินหนอย อันนี้เป็นความรู้สึกที่มาจากกาย ไม่ใช่ตัวเรา สรุปว่า กายมนุษย์จะดึงเราเข้าไปหาสิ่งที่มันย้วยวน แต่ก็มีบางคนถามตัวเองก่อนกินว่า หิวหรือถึงกิน แล้วก็ยังไม่กิน ความรู้สึกที่ถามว่า หิวหรือ แล้วไม่กิน อันนี้เป็นความรู้สึกที่มาจากวิญญาณ

ศาสนาเซนให้พยายามสังเกตดี ๆ เราจะรู้ว่า ความคิดบางอย่างบางตอนมาจากสสาร บางครั้งก็วิญญาณ และความคิดที่มาจากกาย ก็ไม่ได้มาจากตัวเรา คนที่ปล่อยให้ชีวิตถูกดึงไปด้วยความคิดที่มาจากร่างกาย ก็จะเวียนว่ายอยู่ในทุกข์

ภายใต้พื้นพิภพนี้ มีนรกอยู่ 9 ขุม ลดลำดับกันตามความหนักแห่งกรรมของผู้กระทำความชั่ว ผู้ใดประพฤติดองดวงวิญญาณของผู้นั้นจะลอย ขึ้นสู่สวรรค์ ซึ่งมีอยู่ 26 ชั้น เรียงขึ้นไปตามลำดับความดี รองรับวิญญาณของผู้กระทำนิรวาณ หรือโมกษะ อันเป็นแดนแห่งความหลุดพ้น (ศ.เสฐียร พันธรั้งษ์, 2542)

หากมีคำถามว่า ความสุขของเขาคืออะไร คำตอบที่ได้ คือรู้สึกชนะความต้องการที่ไม่ได้ทำตามใจร่างกาย

7. บทสรุป

ศาสนาเซนเป็นศาสนาที่ไม่เชื่อเรื่องพระเจ้าผู้สร้างโลก หากแต่โลกเกิดด้วยการรวมตัวของสสารต่าง ๆ ด้วยตัวของมันเอง และทุกสิ่งทุกอย่างเกิดขึ้นเพราะกรรม และมีวิญญาณอาศัยอยู่ การไม่แสดงความเคารพต่อ

ทุกสรรพสิ่งจึงเป็นการไม่เหมาะสมอย่างยิ่ง การเป็นอยู่ของศาสนาเซนจึงเป็นการเน้นไปที่การไม่เบียดเบียนต่อทุกสรรพสิ่ง (อหิงสา) และการทำร่างกายของตนให้ได้รับความทรมาณ เป็นการสร้างตบะเพื่อเผาผลาญกิเลสที่มีในตนเองให้เบาบาง ทำให้ร่างกายและวิญญาณนั้นมีความบริสุทธิ์ จนสามารถเข้าถึงนิรวาณ หรือโมกษะอันเป็นแดนแห่งการหลุดพ้น ซึ่งเป็นสิ่งสูงสุดของของศาสนาเซน

บรรณานุกรม

- กวี ศิริธรรม. (2521). **หลักคำสอนของศาสนาเซนในคัมภีร์พุทธศาสนาฝ่ายเถรวาท (Doctoral dissertation). ปรินญาอักษรศาสตร์มหาบัณฑิต แผนกวิชาภาษาตะวันออก. บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. บทคัดย่อ.**
- เสฐียร พันธงชาติ. (2542). **ศาสนาเปรียบเทียบ (พิมพ์ครั้งที่ 8). สำนักพิมพ์สุภาพใจ.**

อิทธิพลของปรัชญาขงจื๊อที่มีต่อจีนแผ่นดินใหญ่

The Influence of Confucian Philosophy on Mainland China

ว่าที่ร้อยตรีวีระยุทธ สุดใจ

Second Lieutenant-to-be Weerayut Sudjai

สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา

Department of Buddhism and Philosophy

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

Graduate School, Mahamakut Buddhist University

ณัฐพงษ์ มะลิซ้อน

Natthapong Malison

มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร

Phranakhon Rajabhat University

E-Mail: weerayutlife@gmail.com

วันที่รับบทความ (Received) : 26 มกราคม 2568

วันที่แก้ไขบทความ (Revised) : 29 มิถุนายน 2568

วันที่ตอบรับบทความ (Accepted) : 29 มิถุนายน 2568

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาอิทธิพลของปรัชญาขงจื๊อที่มีต่อประเทศจีนแผ่นดินใหญ่ โดยเฉพาะในด้านจริยธรรม สังคม การเมือง และการศึกษา ซึ่งแนวคิดของขงจื๊อได้ฝังรากลึกอยู่ในวัฒนธรรมจีนมานานกว่า 2,000 ปี ปรัชญาของท่านมีความเชื่อว่าความดีงามของปัจเจกชนคือพื้นฐานของสังคมที่เป็นระเบียบเรียบร้อย และความเจริญของรัฐขึ้นอยู่กับผู้นำที่มีคุณธรรมและปัญญา บทความนี้วิเคราะห์หลักจริยธรรมของขงจื๊อในหลายมิติ ได้แก่ ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล การศึกษาคุณธรรม การพัฒนาจิตใจ และหน้าที่ของผู้นำ ทั้งนี้แม้อิทธิพลของปรัชญาขงจื๊อจะลดลงในยุคปัจจุบัน แต่รากฐานของแนวคิดยังคงปรากฏอยู่ในพฤติกรรม วัฒนธรรม และค่านิยมของชาวจีนจำนวนมากจนถึงปัจจุบัน

คำสำคัญ: ปรัชญาขงจื๊อ, จริยธรรม, วัฒนธรรมจีน

Abstract

This article aims to explore the influence of Confucian philosophy on Mainland China, particularly in the fields of ethics, society, politics, and education. Confucian thought has been deeply embedded in Chinese culture for over two millennia. Confucius

emphasized that moral excellence in individuals forms the basis of an orderly society, and the prosperity of a state depends on virtuous and wise leadership. The study analyzes various dimensions of Confucian ethics, including interpersonal relationships, moral education, inner cultivation, and the role of political leadership. Although the direct influence of Confucianism may have declined in the modern era, its foundational principles remain deeply rooted in Chinese behavior, cultural practices, and social values to this day.

Keywords: Confucian Philosophy, Ethics, Chinese Culture

1. บทนำ

ขงจื๊อ (Confucius) ภาษาไทยมีเรียกกันหลายชื่อ เช่น ขงฟู่จื๊อ ขงบรมครูจื๊อ ข่งชิว เป็นนักคิดและนักปรัชญาสังคมที่มีชื่อเสียงของจีน คำสอนของขงจื๊อนั้น ฝังรากอิทธิพลลึกกลงไปในสังคมเอเชียตะวันออกมาเป็นเวลาถึง 20 ศตวรรษ หลักปรัชญาของขงจื๊อนั้นเน้นเกี่ยวกับศีลธรรมส่วนตัวและศีลธรรมในการปกครอง ความถูกต้องเหมาะสมของความสัมพันธ์ในสังคม และ ความยุติธรรม และบริสุทธิ์ใจ

ก่อนสิ้นใจหลังจากนั้น ขงจื๊อได้ทิ้งท้ายข้อความไว้กับ ชื่อคง ไว้ว่า "ขุนเขาต้องพังทลาย ชื่อคนแข็งแกร่งปานใด สุดท้ายต้องพังลงมา เหมือนเช่น บัณฑิตที่สุดท้ายต้องร่วงโรย"

บรรพชนของขงจื๊อสืบเชื้อสายจากเจ้าผู้ครองแคว้นซ่ง ซึ่งเป็นหนึ่งในสายราชินิกุลแห่งราชวงศ์ซาง บรรพชนรุ่นต่อมาได้รับราชการเป็นขุนนางชั้นสูงของแคว้นซ่งมาหลายชั่วคน แต่ด้วยเหตุความวุ่นวายทางการเมืองจึงลี้ภัยมาอยู่ที่แคว้นหลู่ บิดาของขงจื๊อมีนามว่า ข่งเหอ หรือเรียกอีกชื่อหนึ่งว่า ซูเหลียงเหอ เป็นผู้มีการศึกษาและชำนาญยุทธวิธีรูปร่างสูงใหญ่กำยำ รับราชการในแคว้นหลู่ และเคยเข้าร่วมกับกองทัพปกป้องบ้านเมืองจากการรุกรานของต่างแคว้นถึง 2 ครั้ง เขามีภรรยา 3 คน ภรรยาคนแรกให้กำเนิดบุตรสาว 9 คน ส่วนภรรยาคนที่สอง ถึงแม้จะให้กำเนิดบุตรชายคนแรก แต่ก็พิการทางขาตั้งแต่วัยเด็ก ซูเหลียงเหอในวัย 66 ปี จึงต้องแต่ง หยียนเจิงไจ้ บางตำราเขียนว่า เป็นภรรยาคนที่สาม เพื่อมีทายาทสืบสกุลอย่างสมบูรณ์

ขงจื๊อเดิมชื่อว่า ชิว ชื่อรอง จ้งหนิ เป็นชาวเมือง โจวอี้ ในแคว้นหลู่ปัจจุบันคือเมือง ชวีฟู่ ในมณฑลซานตง ท่านเกิดในสมัยขุนชิว เมื่อ 551 ปีก่อนคริสตกาล ถึงแก่กรรมเมื่อ 479 ปีก่อนคริสตกาล สิริอายุ 73 ปี

ใน ‘บันทึกประวัติศาสตร์สือจี้ บทตระกูลขงจื๊อ’ ได้บันทึกไว้ว่า ขงจื๊อสูงประมาณ 2 เมตร เรียกได้ว่าเป็น ‘ผู้สูงใหญ่’ อย่างแท้จริง ตามคำร่ำลือกำลังแขนของขงจื๊อแข็งแรงยิ่งนัก คุณลักษณะทางกายภาพเหล่านี้ ขงจื๊อได้รับถ่ายทอดจากผู้เป็นบิดาซึ่งไม่ตรงกับภาพลักษณ์ที่คนรุ่นหลังกล่าวกันว่า ขงจื๊อเป็นปัญญาชนที่ร่างกายอ่อนแอ เพราะท่านชำนาญทั้งเกาทัณฑ์และขี่ม้า นอกจากนี้ ความสามารถในการดื่มสุราก็เหนือกว่าใคร

เมื่อขงจื๊ออายุได้ 3 ขวบ บิดาก็เสียชีวิต หยียนเจิงไจ้ทนการกดขี่ของภรรยาหลวงไม่ไหว จึงพาบุตรชายสองคนไปใช้ชีวิตตามลำพัง นางอบรมเลี้ยงดูบุตรทั้งสองอย่างดี ให้ความสำคัญกับการศึกษาหาความรู้ โดยได้รับความช่วยเหลือจากบิดาของนาง มารดาและผู้เป็นตาจึงเป็นผู้ปลูกฝังความรู้ให้กับขงจื๊อตั้งแต่วัยเยาว์วัย สิ่งที่ขงจื๊อเล่าเรียนในขณะนั้นคือ จาริต ประเพณี ธรรมเนียมปฏิบัติ และพิธีกรรมของชนชั้นสูงและผู้มีฐานะในสังคมสมัยราชวงศ์โจว เมื่อขงจื๊ออายุ 15 ปี ก็ตั้งปณิธานใฝ่ศึกษาศิลปวิชาแขนงต่าง ๆ ดังที่มีบันทึกใน

หนังสือ ‘วาทะวิจารณ์ของขงจื๊อ’ ว่า “ข้าอายุ 15 ก็ตั้งมั่นในการศึกษา”

พออายุ 17 ผู้เป็นมารดาจากไป ขงจื๊อเลี้ยงชีพด้วยการเป็นข้าราชการชั้นผู้น้อยในแคว้นหลู่ ทำหน้าที่เป็นเจ้าพนักงานดูแลคลังเสบียงและเจ้าหน้าที่ปศุสัตว์ ตามลำดับ นอกจากนี้ จวนขุนนางหรือคหบดีคนใดมีงานมงคลหรืออวมงคล ก็จะไปเป็นผู้ทำพิธีกรรมให้ ด้วยอุปนิสัยที่ใฝ่รู้ท่านจึงมุ่งมั่นศึกษามาโดยตลอด อายุ 20 กว่าก็สนใจเกี่ยวกับการเมืองการปกครอง มักถกปัญหาและให้ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับบ้านเมืองแก่บรรดานักปกครอง จนได้รับการยกย่องให้เป็น ‘ผู้รอบรู้และสันตในนิติธรรมนิยม’ ดังเช่น ครั้นเมื่อเจ้าผู้ครองแคว้นฉี พระนามว่า ‘ฉีจิ้งกง’ เดินทางมาเยือนแคว้นหลู่ พร้อมกับเสนาบดีผู้กระตือรือร้นในประวัติศาสตร์นามว่า ‘เยียนอิง’ ทั้งสองได้เชิญขงจื๊อเข้าพบและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเกี่ยวกับสถานการณ์บ้านเมือง

ขงจื๊อถนัดในการศึกษาเรียนรู้ข้อดีของคนอื่น ดังที่ได้กล่าวไว้ว่า “สามคนร่วมเดิน จักต้องมีอาจารย์ของเราเป็นแน่ จงเลือกที่ดีเพื่อเอาอย่าง ส่วนที่ไม่ดีก็จงนำมาแก้ไขปรับปรุงตน” และยังเห็นว่า “ผู้มีความรู้ต้องพร้อมด้วยวรยุทธ์ ผู้มีวรยุทธ์ต้องพร้อมด้วยความรู้” ซึ่งก็ต้องเป็นผู้รอบรู้นั่นเอง ความขยันหมั่นเพียรศึกษาเล่าเรียนตั้งแต่เยาว์วัย เป็นการสั่งสมความรู้ความสามารถสำหรับการสร้างระบบแนวคิด และปูพื้นฐานที่มั่นคงในการถ่ายทอดความรู้แก่ลูกศิษย์ ทำให้ขงจื๊อเป็นผู้รอบรู้ในยุคสมัยนั้นและมีผู้มาฝากตัวเป็นศิษย์เพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ

ครั้นอายุ 35 แคว้นหลู่เกิดศึกการเมืองภายในจากการแย่งชิงอำนาจกันเองของผู้ปกครอง ขงจื๊อจึงเดินทางไปยังแคว้นฉีด้วยความคาดหวังว่า เจ้าผู้ปกครองแคว้นฉีจะสนใจแนวคิดการปกครองของตน แต่ต้องผิดหวังที่เจ้าผู้ปกครองแคว้นฉีไม่ได้ให้ความสำคัญเท่าที่ควร ทั้งยังมีขุนนางคอยกลั่นแกล้งและกีดกัน ท่านจึงกลับมายังแคว้นหลู่หลังจากที่อยู่ที่แคว้นฉีได้ราวหนึ่งปี และดำเนินชีวิตเป็นครูผู้ประสิทธิ์ประสาทวิชาให้แก่บรรดานักศิษย์ทั้งหลาย

ขงจื๊อในวัย 51-54 ปีใช้ชีวิตวัยกลางคนคลุกคลีกับการปกครองบ้านเมืองอย่างเต็มตัว ด้วยการดูแลท้องที่เล็ก ๆ แห่งหนึ่งจากนั้นไม่นานก็ได้เป็นผู้คุมการโยธา และผู้ดูแลกฎหมายและการลงทัณฑ์ของแคว้นหลู่ตามลำดับ ท่านทุ่มเททั้งงานและปรารถนาให้มีการปกครองที่ดี บ้านเมืองสงบสุข แต่ต้องผิดหวังกับการเมืองภายในแคว้น จึงได้ลาออกและเดินทางเยือนแคว้นต่าง ๆ เผยแพร่แนวความคิดทางการเมืองด้วยความคาดหวังให้บรรดาผู้ปกครองยึดหลักธรรมในการบริหารบ้านเมือง สังคมเป็นระเบียบแบบแผนและสงบสุข แม้จะรู้ว่าเป็นไปได้ยากในสภาพบ้านเมืองเวลา 14 ปี จนกระทั่งอายุได้ 67 ปี จึงเดินทางกลับแคว้นหลู่และเสียชีวิตเมื่ออายุ 73 ปี

ตลอดระยะเวลาสิบกว่าปีที่เดินทางเยือนผู้ปกครองของแคว้นต่าง ๆ เพื่อแนะแนวทางการบริหารบ้านเมือง ขงจื๊อประสบกับอุปสรรคนานัปการ ไม่ว่าจะเป็นถูกดูหมิ่นเหยียดหยาม ใส่ร้ายป้ายสี ปองร้าย ควบคุมตัว และแนวความคิดก็ไม่ใช่ที่ยอมรับ เนื่องจากสวนทางกับสภาพบ้านเมืองและสังคมในขณะนั้นที่เจ้าครองแคว้นต่างคำนึงถึงผลประโยชน์ความอยู่รอดของแคว้นตน แต่ท่านก็ไม่ลดละความมุ่งมั่นและความกระตือรือร้นที่ต้องการมีส่วนร่วมสร้างสังคมที่ดี ยินดีที่จะอุทิศตนเพื่อประชาชน ท่านกล่าวว่า “ผู้มีปณิธานและมนุษยธรรมจะไม่ทำลายมนุษยธรรมเพียงเพื่อแลกกับการมีชีวิต จะมีแต่อุทิศชีวิตตนเพื่อให้บรรลุมนุษยธรรม”

2. หลักแห่งความรู้ของขงจื้อ

หลักแห่งความรู้ของขงจื้อมีประเด็นที่น่าสนใจต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1. ศาสตร์สี่แขนง ที่ขงจื้อวางรากฐานไว้ ได้แก่ วัฒนธรรม ความประพฤติ ความจงรักภักดี และความซื่อสัตย์ โดยวัฒนธรรมเน้นถึงการเคารพบรรพบุรุษและพิธีการโบราณ ยึดถือผู้อาวุโสเป็นหลัก แต่ไม่ยึดติดหรืออายุที่จะหาความรู้จากคนที่ต่ำชั้นหรืออายุน้อยกว่า

2. แปรหลักการพื้นฐานในการเรียนรู้ ที่ขงจื้อวางรากฐานไว้ ได้แก่ สำรองตรวจสอบ ขยายพรมแดนความรู้ จริใจ แก้ไขตัดแปลงตน บ่มความรู้ ประพฤติตามกฎบ้านเมือง ประเทศต้องได้รับการดูแล นำความสงบสุขมาสู่โลก

3. ลำดับการเรียนรู้ ที่ขงจื้อวางรากฐานไว้ ได้แก่ พิธีกรรม ดนตรี ยิงธนู ซี่มา ประวัติศาสตร์ และ คณิตศาสตร์

4. คุณธรรมทั้งสาม ที่ได้จากการเรียนรู้ ได้แก่ ภูมิปัญญา เมตตากรุณา และความกล้าหาญ

5. สี่ขั้นตอนหลักการสอน ที่ขงจื้อวางรากฐานไว้ ได้แก่ ตั้งจิตใจไว้บนมรรควิธี ตั้งตนในคุณธรรม อาศัยหลักเมตตาเกื้อกูล สร้างสรรค์ศิลปะใหม่

6. สี่ลำดับการสอน ที่ขงจื้อวางรากฐานไว้ ได้แก่ คุณธรรมและความประพฤติ ภาษาและการพูดจา รัฐบาลและกิจการบ้านเมือง และสุดท้ายคือวรรณคดี

3. ปรัชญาเรื่องปัจเจกชนของขงจื้อ

ขงจื้อเชื่อว่า ความเจริญหรือความเสื่อมของโลก ของสังคมเกิดมาจากปัจเจกชนหรือแต่ละบุคคลเป็นรากฐาน เพราะฉะนั้นรัฐจะต้องพัฒนาคนให้ดีขึ้นก่อน แล้วสังคม ประเทศ ตลอดจนโลกก็จะดีขึ้นตามโดยอัตโนมัติ ขงจื้อเชื่อว่า การที่จะเป็นคนดีได้นั้น ประการแรก จะต้องได้รับการศึกษา การได้รับการศึกษาจากสถาบันการศึกษาเท่านั้น จะศึกษาค้นคว้าด้วยตัวเองก็ได้ เมื่อคนมีการศึกษาก็จะทำให้ฉลาด รู้ว่าอะไรดีอะไรชั่ว อะไรควรทำ อะไรไม่ควรทำ อะไรเป็นไปเพื่อความเจริญ อะไรเป็นไปเพื่อความเสื่อม เมื่อรู้แล้วก็จะหาทางหลีกเลี่ยงความเสื่อมแล้วดำเนินไปสู่ความเจริญ ขงจื้อเชื่อว่าทุกคนมีอัธยาศัยใกล้เคียงกัน แต่ที่มาแตกต่างกันเป็นคนดี คนชั่ว คนฉลาด คนโง่ ก็เพราะการศึกษาบรม อย่างเช่น คนที่มีการศึกษาบรม ก็ย่อมจะรู้จักปรับปรุงตนให้ดีขึ้น สละความไม่ดีทิ้งออกไป เหล่านี้เป็นต้น ก็จะเป็นผลให้เป็นคนดี แต่ถ้าไม่เป็นตามนี้ ก็เป็นคนชั่ว ดังที่ขงจื้อ กล่าวว่า “การไม่อบรมตนให้มีคุณธรรมหนึ่ง การไม่แสวงหาความรู้หนึ่ง ประสพความชอบธรรมแล้วไม่อนุวัตตามความชอบธรรมนั้นหนึ่ง การไม่สละความผิดด้วยการปรับปรุงตนใหม่หนึ่ง ทั้งหมดนี้เป็นความทุกข์ของฉัน” คนที่ฉลาดย่อมปรับปรุงตนเองให้สูงขึ้นอยู่เสมอ ทั้งสามารถหาสาระได้จากสิ่งที่ไม่น่ามีสาระ อย่างที่ขงจื้อกล่าวว่า “ในจำนวนคน 3 คนที่เดินมาด้วยกัน จะต้องมีคนที่สามารถเป็นครูของฉันได้ จงเลือกเอาแต่จุดที่ดีของเขาไปปฏิบัติ ส่วนจุดที่เสียก็จงละเว้น” หรือขงจื้อกล่าวไว้ว่า “จงร่อนเอาความดีออกจากสิ่งต่าง ๆ ที่ท่านได้ยิน และปฏิบัติตามความดีเหล่านั้น จงร่อนเอาความดีออกจากสิ่งต่าง ๆ ที่ท่านได้เห็นและจำความดีเอาไว้” ขงจื้อมีความเห็นว่า คนดีจะต้องช่วยกันรักษาจารีตประเพณีตลอดถึงมารยาทที่ดีงามไว้ เพราะเรื่องเหล่านี้ได้ผ่านการกลั่นกรองและทดสอบด้วยกาลเวลามาแล้ว จารีตประเพณีตลอดถึงมารยาทที่

ดีงามจะทำให้เป็นอารยชน ไม่ป่าเถื่อน และจะช่วยให้คนก้าวหน้าไปสู่ความเจริญยิ่งขึ้นต่อไป และที่สำคัญยิ่ง คนดีจะต้องมีหลักธรรมประจำใจ ยึดมั่นในคุณธรรม เช่น ความขยันหมั่นเพียร ความซื่อสัตย์สุจริต ความยุติธรรม ความกล้าหาญ ความเมตตากรุณา เป็นต้น คนดีจะต้องเทิดทูนคุณธรรมไว้อย่างชีวิต ดังที่ขงจื๊อกล่าวว่า “บัณฑิตย่อมเห็นแก่คุณธรรมยิ่งกว่าปากท้อง” หรือ “บัณฑิตผู้มีธรรม ย่อมไม่ทำลายธรรมเพราะเห็นแก่ชีวิต แต่ยอมสละชีวิตเพื่อรักษาธรรมไว้”

ขงจื๊อสนับสนุนให้คนเทิดทูนธรรมยิ่งกว่าชีวิต ข้อนี้ตรงกับโซเครตีส นักปรัชญาผู้ยิ่งใหญ่ของกรีก และตัวโซเครตีสเอง ก็ได้ปฏิบัติเป็นตัวอย่างมาแล้ว หรือแม้แต่พระพุทธเจ้าก็ได้ตรัสเชิดชูคุณธรรมเช่นกัน แสดงว่าคุณธรรมมีคุณค่าเหนือสิ่งใด ๆ ขงจื๊อได้กล่าวถึงคุณธรรมที่เป็นไปเพื่อความสุข ความเจริญไว้เป็นอเนกนัย เช่น “สิ่งเหล่านี้บัณฑิตคอยต่อต้าน คือ กามตัณหาในเนื้อหนังในวัยหนุ่ม การระรานในวัยฉกรรจ์ และความละโมภในวัยชรา” “บัณฑิตย่อมคิดถึงแต่อุปนิสัยของตน ส่วนคนพาลคิดแต่ตำแหน่งของตน ฝ่ายแรกคิดหาวิธีแก้ไขความผิด แต่ฝ่ายหลังคิดถึงแต่ความโปรดปราน” “บัณฑิตแสวงหาสิ่งที่เป็นความถูกต้อง ส่วนคนพาลเสาะแสวงหาแต่ผลประโยชน์” “คุณสมบัติแก่นสาร 4 อย่างของวีรชน คือ เขาเป็นคนถ่อมตน เคารพบนอบต่อผู้ใหญ่ มีความกรุณาต่อคนทั่วไป และเป็นคนยุติธรรมเสมอ”

4. ปรัชญาสังคมของขงจื๊อ

สังคมมีข้ออื่นไกล ก็คือการรวมตัวของปัจเจกชนนั่นเอง คนเรามีข้ออยู่โดดเดี่ยว จะต้องเกี่ยวข้องกับคนอื่นด้วย เมื่อมีความเกี่ยวข้องกัน สังคมก็เกิดขึ้น และเมื่อมีความเกี่ยวข้องกัน ก็จำเป็นต้องมีหลักในการปฏิบัติต่อกัน เป็นเหตุให้เกิดปรัชญาสังคมขึ้นมา ขงจื๊อได้จัดความเกี่ยวข้องหรือความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล 5 ประเภท พร้อมทั้งหน้าที่ ที่จะต้องปฏิบัติต่อกันดังต่อไปนี้

1. ผู้ปกครองกับผู้อยู่ใต้การปกครอง โดยผู้ปกครองผู้ปกครองแสดงความนับถือให้เกียรติ ส่วนผู้อยู่ใต้ปกครองก็ต้องจงรักภักดี
2. บิดามารดากับบุตรธิดา โดยบิดามารดาให้ความเมตตากรุณา ส่วนบุตรธิดาก็มีความกตัญญูตเวที
3. สามีกับภรรยา โดยสามี มีคุณธรรม ฝ่ายภรรยาก็ต้องเชื่อฟัง
4. พี่กับน้อง โดยพี่วางตัวให้สมกับเป็นพี่ ส่วนน้องก็เคารพเชื่อฟัง
5. เพื่อนกับเพื่อน ต่างก็ต้องทำตัวให้น่าเชื่อถือและไว้วางใจกันได้

ขงจื๊อมีความเห็นว่า ความยุ่งยากที่เกิดขึ้นในสังคม ก็เพราะคนไม่ทำหน้าที่ของตนให้สมบูรณ์ เช่น บิดามารดาไม่เลี้ยงดูบุตรธิดาให้ดี บุตรธิดาก็ไม่มีความกตัญญูตเวทีต่อบิดามารดา สามีกับภรรยาต่างนอกใจกัน เป็นต้น ผลก็คือความเดือดร้อนต่าง ๆ ก็จะมากแก่สังคม ทำให้สังคมเดือดร้อน แต่ตรงกันข้าม หากทุกคนทำตามหน้าที่ของตนให้สมบูรณ์ ปัญหาความวุ่นวายของสังคมก็จะหมดไป เพราะฉะนั้นการทำหน้าที่ของตนให้ดีจึงสำคัญ ดังที่ขงจื๊อว่า “กษัตริย์ต้องทำหน้าที่ของกษัตริย์ให้สมบูรณ์ ขุนนางต้องทำหน้าที่ขุนนางให้สมบูรณ์ บิดามารดาทำหน้าที่บิดามารดาให้สมบูรณ์ บุตรธิดาก็ทำหน้าที่บุตรธิดาให้สมบูรณ์”

การที่แต่ละคนจะทำหน้าที่ของตนให้สมบูรณ์ได้ ก็เพราะมีใจตั้งอยู่บนคุณธรรมพื้นฐาน คือ เอาใจเขา มาใส่ใจเรา เรารักสุขเกลียดทุกข์ฉันใด คนอื่นสตรอื่นก็ฉันนั้น การเอาใจเขามาใส่ใจเรา ภาษาจีนเรียกว่า “ซู่” อย่างเช่น ครั้งหนึ่งจื๋อกงถามขงจื๊อว่า “จะมีคำสักรักคำไหนที่จะนำมาเป็นหลักในการดำเนินชีวิต”

ปรัชญาสังคมของขงจื๊อ ก็ทำนองเดียวกับคำสอนในพุทธศาสนาที่เรียกว่า คิหิปฏิบัติ ตอนที่ว่าด้วยทศ 6 ได้แก่ ทิศตะวันออก คือบิตามารดา ทิศใต้ คือ ครู-อาจารย์ ทิศตะวันตก บุตร ภรรยา ทิศเหนือ มิตรสหาย ทิศเบื้องบน นักบวช และทิศเบื้องต่ำ ข้าทาส บริวาร หรือผู้น้อย ทุกคนที่เกิดมาในโลกนี้ ย่อมจะมีความ เกี่ยวข้องกันในฐานะใด ในฐานะหนึ่ง หรือหลายฐานะ ใครอยู่ในฐานะไหนก็ต้องทำหน้าที่ของตนให้สมบูรณ์ อย่างเช่น

บิดา มารดา มีหน้าที่ต้องทำต่อบุตรธิดา คือ

1. ห้ามไม่ให้ทำความชั่ว
2. ให้ตั้งอยู่ในความดี
3. ให้การศึกษาศิลปวิทยา
4. หาคุ้มครองที่สมควรให้
5. มอบมรดกให้เมื่อถึงเวลา

ส่วนบุตรธิดา ก็ต้องทำหน้าที่ของตนต่อบิดามารดา คือ

1. เลี้ยงดูท่านตอบ
2. ช่วยทำกิจธุระของท่าน
3. ดำรงวงศ์ตระกูลของท่าน
4. ประพฤติตัวให้สมควรรับมรดก
5. เมื่อบิดามารดาสิ้นชีพไปแล้วก็หมั่นทำบุญอุทิศไปให้ท่าน เหล่านี้เป็นต้น

5. ปรัชญาการเมืองของขงจื๊อ

สังคมทั้งหลายเมื่อมารวมกัน ก็เป็นเหตุให้เกิดรัฐขึ้นมา เมื่อมีรัฐหรือประเทศก็ต้องมีผู้ปกครองหรือ รัฐบาล คอยปกครองดูแลสังคมให้เป็นไปอย่างปกติสุขและเจริญก้าวหน้าต่อไป แต่ก็ความจริงว่า ยังมี ผู้ปกครองหรือรัฐบาลที่ไม่ดีอยู่มาก ใช้วิธีการขี่ทารุณประชาชน ทำให้ประชาชนต้องเดือดร้อนมาก อย่างเช่น คราวหนึ่งขงจื๊อพาคณะเดินทางไปรัฐฉี ขณะที่ผ่านป่าใหญ่ใกล้เชิงเขาไท่ซาน ก็ได้ยินเสียงร้องไห้สะอึกสะอื้น ของหญิงคนหนึ่ง ขงจื๊อจึงพูดขึ้นว่า “เสียงร้องไห้ ฟังโหยหวนโศกาดูรยิ่งนัก หญิงผู้นั้นคงจะมีทุกข์หนักเป็นแน่ แท้” จึงใช้ให้จื่อกั๋งไปถาม หญิงคนนั้นได้ตอบจื่อกั๋งว่า “น้ำชายของฉันทันถูกเสือกัดตายไม่นานนี้ ต่อมาสามีของ ฉันทันก็ถูกเสือกัดตาย ครั้นมาบัดนี้ลูกชายของฉันทันต้องมาตายเพราะถูกเสือกัดอีก”

จื่อกั๋ง “ก็ทำไมไม่ย้ายบ้านหนีไปเล่า” หญิงคนนั้นตอบว่า “ก็ที่นี่ไม่มีรัฐบาลที่กตัญญูต่อราษฎรนะซี” จื่อกั๋ง จึงนำความมาบอกขงจื๊อ ขงจื๊อฟังด้วยความสนใจ ได้กล่าวขึ้นว่า “ศิษย์ทั้งหลาย จงจำไว้เถิด อันรัฐบาลที่กตัญญู ราษฎรนั้น มันร้ายยิ่งกว่าเสือเสียอีก”

ขงจื้อได้รับความกระทบกระเทือนใจมากจากเรื่องที่ฟังมา จึงคิดหาทางที่จะให้มีนักปกครองหรือรัฐบาลที่ดีให้จงได้ จึงเป็นสาเหตุให้เกิดปรัชญาหรือปรัชญาการเมืองขึ้นมา โดยส่วนตัว ขงจื้อนิยมชมชอบรัฐศาสตร์จารีต นิติธรรมนิยมโบราณ สมัยพระเจ้าเจี๋ยว พระเจ้าซุ่น พระเจ้าอู่ และราชวงศ์โจว โดยเฉพาะก็โจงก่ง รัฐบุรุษเชื้อสายราชวงศ์โจวเป็นบุคคลแบบอย่างในอุดมคติของขงจื้อ ขงจื้อจึงพยายามบำเพ็ญตนให้เหมือนโจงก่ง ทั้งเทิดทูลพระเกียรติคุณของกษัตริย์ดังกล่าวมานั้น ขงจื้อได้เสนอปรัชญาการเมืองขึ้นมา มีเป้าหมายเพื่อนำสันติสุขและความเจริญมาให้ประชาชนเป็นที่ตั้ง เหตุที่สำคัญที่จะบันดาลให้บรรลุถึงผลดังกล่าวได้ก็อยู่ที่ตัวผู้นำ หากได้ผู้นำเป็นคนดีมีความรู้ก็สามารถทำให้สัมฤทธิ์ผลได้ เพราะฉะนั้นขงจื้อจึงให้ความสำคัญในการพัฒนาผู้นำเป็นการใหญ่ แต่อย่างไรจึงจะสามารถสร้างผู้นำที่ดีให้เกิดมีขึ้น

ขงจื้อเชื่อว่า การที่จะสร้างให้เป็นคนดี ประการแรกจะต้องให้การศึกษาอบรมเสียก่อน วิชาที่ขงจื้อสอนมีหลายวิชา หรือที่เรียกว่าศาสตร์ทั้ง 6 ซึ่งก็มีประวัติศาสตร์ รัฐศาสตร์ ธรรมชาติวิทยา นิติธรรมนิยม กวีนิพนธ์ ดนตรี เพราะนิติธรรมนิยมประเพณีตลอดถึงมารยาททางสังคมเป็นแนวทางให้คนดำเนินไปสู่ความเป็นอารยชนเป็นคนเมือง มีไฉนป่า ส่วนวิชากวีนิพนธ์ก็เพื่อให้ใจเห็นความงามและเป็นระเบียบ ทำให้เกิดแรงบันดาลใจนำไปสู่การคิดคำนึงถึงความทรงจำเก่า ๆ ทั้งเป็นการเสริมสร้างการสมาคมและเป็นการระบายความไม่สมหวังของคนได้ด้วย ส่วนวิชาดนตรีก็เพื่อให้ซาบซึ้งถึงความไพเราะ ความกลมกลืนกัน ดนตรีมีเพียงแต่ทำให้ความรู้สึกนึกคิดให้กลมกลืนกันเท่านั้น แต่ย่นำความสับสนวุ่นวายของสังคมไปสู่ความเป็นระเบียบเรียบร้อยอีกด้วย วิชาทั้ง 3 นี้ เป็นไปเพื่อกล่อมเกล้าใจคนให้อ่อนโยนละมุนละไม เหมาะที่จะปลูกให้มีคุณธรรมต่อไป ขงจื้อได้กล่าวว่า “อุปนิสัยของคนอาจปลูกฝังขึ้นได้ด้วยกวีนิพนธ์เสริมสร้างให้มั่นคงด้วยจารีตประเพณี และทำให้สมบูรณ์ได้ด้วยดนตรี”

ความเป็นไปของขงจื้อหลายอย่างคล้ายกับโซเครตีส อย่างเช่น ขงจื้อและโซเครตีสชอบเสาะแสวงหาความรู้อย่างไม่หยุดหย่อน ทั้งพยายามสั่งสอนอบรมคนอย่างไม่เบื่อหน่าย โซเครตีสกล่าวว่า “ข้าพเจ้ารู้อย่างเดียวว่าข้าพเจ้าไม่รู้” ("I know that I know nothing" หรือ "I know one thing: that I know nothing") ส่วนขงจื้อก็กล่าวว่า “ลักษณะผู้รู้คือผู้รู้ตัวว่ารู้อะไรบ้างและไม่รู้อะไรบ้าง” ดังที่ขงจื้อกล่าวว่า เมื่อข้าพเจ้าสอนอะไร หากท่านรู้ก็บอกว่ารู้ เมื่อไม่รู้ก็บอกว่าไม่รู้ นั่นแหละคือความรู้ ข้อนี้ก็ตรงกับคำสอนในศาสนาคริสต์ที่พระเยซูสอนไม่ให้สวดสาบาน แต่ให้พูดตามความจริง ถ้าใช้ก็ว่าใช่ ถ้าไม่ก็ว่าไม่พูดเท่านั้นพอแล้ว คำพูดที่เกินกว่านี้ย่อมมาจากความชั่ว โซเครตีสเที่ยวสั่งสอนอบรมคนให้เป็นฉลาดและเป็นคนดี ดังที่เขากล่าวว่า “ข้าพเจ้าจะอยู่ในกรุงเอเธนส์ตามเทวบัญชา จะคอยชักนำชาวเอเธนส์ให้ทำความดีตลอดเวลา จะอยู่กับท่านไม่จากไป ดุจตัวไรไม่พรางไปจากม้า... ข้าพเจ้าทำตัวเหมือนบิดาหรือพี่ชายใหญ่ คอยให้อาวาทเพื่อดำเนินชีวิตไปในทางที่ชอบ พยายามให้แต่ละคนเลิกคิดถึงเรื่องว่าคนมีอะไร แต่ให้คิดเสียใหม่ว่าตนคืออะไร ให้ศึกษาทางที่จะเป็นคนฉลาดและเป็นคนดี...” ส่วนขงจื้อก็เที่ยวสั่งสอนอบรมคนให้เป็นคนฉลาดและคนดีเช่นกัน และการใช้ดนตรีและกวีนิพนธ์มาเป็นหลักสูตรในการศึกษาของขงจื้อ ก็เหมือนกับวิธีการของเพลโต ศิษย์เอกของโซเครตีส เพลโตถือว่าดนตรีและกวีนิพนธ์มีอำนาจช่วยกล่อมเกล้าจิตใจให้อ่อนโยนควรที่จะรับคุณธรรมต่อไป ดนตรีทำให้วิญญาณได้ส่วน ทำนองเดียวกับกายบริหารทำให้ร่างกายได้สัดส่วนฉนั้น ขงจื้อก็เช่นกัน ถือว่ากวีนิพนธ์และดนตรีเป็นเครื่องมือในการกล่อมเกล้าอารมณ์ให้สงบประณีตได้อย่างดี

ขงจื้อเป็นคนรักดนตรีอย่างยิ่ง จนได้รับเกียรติว่าเป็นปรมาจารย์แห่งดนตรี เมื่อเขาเดินทางไปอาศัยที่รัฐฉี ขงจื้อได้ศึกษาดนตรีของนครฉี จนลืมนรสอาหารถึง 3 เดือน ดังที่ขงจื้อกล่าวว่า “ข้าพเจ้าไม่เคยสดับเสียงดนตรีที่ไพเราะเสนาะโสตอย่างนี้เลย” ตลอดชีวิตของท่านได้อาศัยกวีนิพนธ์และดนตรีเป็นเพื่อนคู่ทุกข์คู่ยากก็ว่าได้ ขงจื้อได้วิจารณ์ดนตรีสมัยพระเจ้าซุ่นว่า ทั้งไพเราะทั้งดีงาม ทั้งนี้ก็เพราะมีเนื้อและทำนองนุ่มนวลสงบเย็น ผิดกับดนตรีสมัยพระเจ้าโจวอู่อ่อง ซึ่งก็ไพเราะ แต่ขาดความดีงาม เพราะเนื้อและทำนองรวดเร็ว รุนแรงแบบรบพุ่งปราบปราม วิชาดนตรีและกวีนิพนธ์จึงเป็นหลักสูตรสำคัญยิ่งที่นักศึกษาทุกคนจะต้องเรียนในมหาวิทยาลัยขงจื้อ

การศึกษาวิชาการต่าง ๆ ผู้ศึกษาจะต้องศึกษาให้เข้าใจอย่างแจ่มแจ้ง ไม่ใช่ศึกษาว่าตาม ๆ กันโดยไม่คิดนึกตรึกตรองให้เห็นอย่างถ่องแท้ ถ้าศึกษาแบบนี้ก็ไม่มีประโยชน์ ในทำนองเดียวกัน การคิดเอาเองโดยไม่เรียนก็ไม่ดีเช่นกัน ดังที่ขงจื้อกล่าวว่า “การศึกษาโดยปราศจากความคิดก็ไร้ประโยชน์ ทำนองเดียวกันความคิดที่ปราศจากการศึกษาก็เป็นอันตราย”

ขงจื้อให้ความสำคัญต่อการศึกษามาก คนที่ได้รับการศึกษาแล้วไม่ได้รับประโยชน์นั้นไม่มี เพราะฉะนั้นทุกคนควรศึกษาเล่าเรียนไม่ว่าจะอยู่ในวัยไหน แต่ปฐมวัยจะเหมาะสมกว่า ดังมีเรื่องเล่าว่า ครั้งหนึ่งขงจื้อถูกถามว่า “การศึกษาดีสำหรับคนทุกคนหรือไม่” ก็ได้รับคำตอบว่า “คนที่ศึกษาได้ 3 ปี แล้วไม่ได้รับประโยชน์อะไรเลยจากการศึกษานั้นหายากเหลือเกิน” ขงจื้อถูกถามอีกว่า “การศึกษาดีทุกเวลาทุกวัยหรือไม่” ก็ได้รับคำตอบว่า “การศึกษาดีทุกเวลาและทุกวัย แต่ถ้าได้รับการศึกษาเมื่อยังหนุ่มย่อมดีกว่า”

ขงจื้อมีความเชื่อว่า ทุกคนมีธรรมาศัยคล้ายกันโดยธรรมชาติคืออยากเป็นคนดี ไม่อยากเป็นคนชั่ว แต่ที่ต้องถลำตัวเป็นคนชั่วก็เพราะ 2 สาเหตุ คือ 1. ไม่ได้รับการศึกษาอบรม จึงทำให้ไม่รู้ว่าจะอะไรดีอะไรชั่ว 2. ความจำเป็นบังคับ เช่น ความอดอยากยากจน หากรัฐสามารถแก้เหตุทั้ง 2 อย่างนี้ได้ก็จะมีคนชั่วอีกต่อไป ขงจื้อได้พิสูจน์ถึงทฤษฎีนี้แล้ว ได้ผลสมความมุ่งหมาย เรื่องมีอยู่ว่า สมัยที่ขงจื้อกำลังมีชีวิตรุ่งโรจน์ในทางการเมืองในแคว้นหลู่ โดยเป็นรัฐมนตรีกระทรวงยุติธรรม ขงจื้อได้ใช้อำนาจหน้าที่ออกกระเปียบแก้ไขนักโทษล้นคุกดังต่อไปนี้ ประการแรก ขงจื้อได้ทำการศึกษาประวัตินักโทษแต่ละคนตลอดถึงครอบครัวของเขา ประการถัดมา ขงจื้อได้เชิญนักกฎหมายและผู้พิพากษามาพบ ขงจื้อได้กล่าวแก่นักกฎหมายและผู้พิพากษาว่า ตนได้ศึกษาประวัตินักโทษแต่ละคนแล้ว พบว่านักโทษเกือบทั้งหมดเป็นคนเขลา เพราะไม่ได้รับการศึกษาอบรม และเป็นคนยากจนหรือเป็นลูกของคนเขลาและยากจน คนรวยมักจะได้รับการศึกษา จึงมีความสามารถที่จะประกอบอาชีพเลี้ยงชีวิตได้ เมื่อคนรวยทำอาชญากรรมก็อาจหลบเลี่ยงโทษทัณฑ์ โดยให้สินบนแก่ผู้พิพากษา เพราะฉะนั้นงานที่จะต้องทำรีบด่วนก็คือ ขจัดความโง่เขลาโดยให้การศึกษา และขจัดความยากจนโดยช่วยให้เขามีความสามารถประกอบอาชีพที่ซื่อสัตย์สุจริต

นักกฎหมายและผู้พิพากษากล่าวว่า “เราจะเริ่มต้นที่ไหนดี” ขงจื้อตอบว่า “เริ่มที่ตัวเรา พวกท่านเป็นนักกฎหมายและผู้พิพากษา ก็ขออย่าพลิกกลับความยุติธรรม มีการตัดสินสำหรับคนจนอย่างหนึ่ง และอีกอย่างหนึ่งสำหรับคนรวย กฎข้อแรกของพวกท่าน ก็คืออย่าทำอะไรแก่ผู้อื่นอย่างที่ท่านก็ไม่ปรารถนาจะให้ผู้อื่นทำกับท่าน”

ผลการทดลองตามทฤษฎีของขงจื้อ ปรากฏว่า ต่อมาอีก 2 ปี เรือนจำในแคว้นหลู่ว่างเปล่า ไม่มีนักโทษอยู่เลย

ความเชื่อของขงจื้อที่ว่าทุกคนไม่อยากเป็นคนชั่ว ก็ตรงกับความเชื่อของโซเครตีส กล่าวคือ โซเครตีสเชื่อว่า ทุกคนอยากเป็นคนดีด้วยกันทั้งนั้น แต่ที่หันไปทำความชั่วก็เพราะไม่รู้ว่าจะอะไรเป็นความดี อะไรเป็นความชั่ว หากรู้ว่าอะไรเป็นความชั่วแล้ว ก็จะไม่มีการหันไปทำความชั่วอย่างแน่นอน เพราะการทำความชั่วทั้ง ๆ ที่รู้นั้นไม่ใช่ธรรมชาติของมนุษย์ หรือหากถูกบังคับให้เลือกทำความชั่ว 2 อย่าง ก็จะไม่มีการเลือกทำความชั่วชนิดที่หนักกว่าเลย

ขงจื้อเชื่อว่า หากได้ผู้นำที่ดีเด่นทั้งความรู้และคุณธรรมมาปกครองประเทศแล้วไซ้ร้ ก็จะบันดาลความผาสุกและเจริญรุ่งเรืองให้เกิดขึ้นแก่พลเมืองได้เป็นแน่แท้ ขงจื้อให้ความสำคัญต่อผู้นำประเทศชาติมาก เป็นกับตันที่จะพาประชาชนไปถึงจุดหมายปลายทาง คือ ความสุข ความเจริญรุ่งเรือง เพราะความรู้ความสามารถและคุณธรรมที่สูงส่งของผู้นำบันดาลให้เกิด ทั้งความดีของผู้นำก็ช่วยดึงดูดจิตใจของพลเมืองให้เอาแบบอย่างด้วย ขงจื้อได้วางหลักสูตรสำหรับผู้ปกครองไว้ 9 ประการ คือ

1. การอบรมตนให้มีคุณธรรม
2. การยกย่องผู้มีความรู้ความสามารถ
3. การปฏิบัติหน้าที่อย่างดีที่สุด ตามความสามารถเหมาะสมกับฐานะบุคคลในสังคม
4. การยกย่องขุนนางผู้ใหญ่หรือผู้มีอำนาจในแผ่นดิน
5. การแผ่พระคุณไปในหมู่ขุนนางผู้น้อง
6. การแผ่ความรักไปในหมู่ราษฎร ดุจบุตรธิดาในอุทร
7. การสนับสนุนส่งเสริมศิลปวิทยาและอาชีพต่าง ๆ ให้เจริญ
8. การต้อนรับชาวต่างชาติที่เข้ามาค้าขายหรือสวามิภักดิ์
9. การผูกมัดน้ำใจเจ้าครองนครทั้งหลายด้วยไมตรี

สูตรทั้ง 9 ข้อนี้ มีทั้งนโยบายปกครองตน ปกครองประชาชน ปกครองราชการ นโยบายการศึกษา เศรษฐกิจ ตลอดจนนโยบายต่างประเทศ และสูตรทั้ง 9 ข้อนี้ สามารถย่อลงในคำพูด 2 คำ คือ เจิ้งหมิง ซึ่งแปลว่า การปฏิบัติงานให้ถูกต้องกับฐานะและชื่อเสียงของตน

ขงจื้อมีความเห็นว่า ในการปกครองประเทศ ผู้ปกครองอย่าใช้พระเดชนำหน้า เพราะการใช้พระเดชอาจทำให้ราษฎรเกรงกลัวได้ก็จริง แต่รัฐก็ได้รับความเกลียดชังจากราษฎรเช่นกัน เพราะกลัวกับการเกลียดนั้นอยู่ใกล้กัน การใช้กำลังถึงจะเอาชนะได้ก็เพียงชนะภายนอก ไม่สามารถเอาชนะจิตใจราษฎรได้ เมื่อราษฎรไม่พอใจมากก็จะคิดต่อต้าน หรืออย่างน้อยก็ไม่ให้ความร่วมมือ แต่ตรงกันข้ามหากรัฐบาลใช้พระคุณนำหน้าพลเมืองก็จะนิยมชมชอบและให้การสนับสนุน ดังที่ ขงจื้อกล่าวไว้ว่า “ในการปกครอง หากใช้แต่กฎหมายอย่างเดียวปกครองประชาชน สร้างความเป็นระเบียบเรียบร้อยด้วยอาชญาแล้วไซ้ร้ ประชาชนไม่เพียงจักหลบเลี่ยงละเมิดกฎหมายเท่านั้น ยังจะไม่มี ความละอายต่อความชั่วด้วยความรู้สึกผิดชอบของตน แต่ตรงกันข้ามหากปกครองโดยใช้คุณธรรมนำประชาชน สร้างความเป็นระเบียบเรียบร้อยด้วยนิติธรรมนิยม จารีตประเพณี

ประชาชนก็จักมีความละเอียดต่อความชั่วด้วยความรู้สึกผิดชอบของตนเอง ทั้งยังจะก้าวหน้าไปสู่ความดีเบื้องสูงอีกด้วย”

ผู้ปกครองหรือรัฐที่ฉลาด จะต้องตระหนักอยู่เสมอว่า ตนตกเป็นเป้าสายตาของประชาชน หากทำดีให้ประชาชนเห็น ประชาชนก็จะยกย่อง แต่ถ้าทำไม่ดีให้ประชาชนเห็น ประชาชนก็จะเหยียดหยาม เพราะฉะนั้นผู้นำหรือรัฐบาลที่ดีที่ฉลาดจะต้องทำตัวเป็นตัวอย่างในทางดีเพื่อให้ประชาชนเห็น ดังที่จ้อลู่กับขงจื้อสนทนากันดังต่อไปนี้

จ้อลู่ “นักปกครองที่ดีนั้นเป็นอย่างไร” ขงจื้อ “นักปกครองที่ดี ย่อมทำตนให้เป็นตัวอย่างของประชาชน ในงานที่ต้องเกณฑ์ประชาชนทำอย่างเหน็ดเหนื่อย ก็จะเป็นผู้เนื่องเสียก่อนเขาเหล่านั้น”

ขงจื้อกล่าวถึงวิธีสัมฤทธิ์ผลของการปกครองไว้ 5 ประการคือ

1. มีความอ่อนน้อมถ่อมตนต่อประชาชน ประชาชนก็จะให้เกียรติเขา
2. มีความโอบอ้อมอารีต่อประชาชน ประชาชนก็ย่อมจะรักดีต่อเขา
3. มีความซื่อสัตย์ต่อประชาชน ประชาชนก็จะเกิดความมั่นใจในผู้นำนั้น
4. ทำงานอย่างเข้มแข็งจริงจัง ก็ย่อมมีผลงานปรากฏอยู่เสมอ
5. สร้างพระคุณให้ประชาชน ประชาชนก็พร้อมที่จะสนับสนุน

เมื่อผู้นำหรือรัฐบาลดี เป็นที่พอใจของประชาชนแล้ว ประชาชนก็จะรักเทิดทูนผู้นำหรือรัฐบาลนั้น ทั้งจะถือผู้นำหรือรัฐบาลคนนั้นเป็นแบบอย่าง เมื่อเป็นเช่นนี้ ผู้นำหรือรัฐบาลก็ไม่จำเป็นต้องใช้พระเดชปกครองบ้านเมือง ความดีของผู้นำหรือรัฐบาลจะเป็นหลักประกัน เกิดเป็นแรงดึงดูดให้ประชาชนทำตาม ดุจฝูงโคก็ย่อมไปตามจ่าฝูง ฉะนั้น ดังที่หลี่คังจ้อถามขงจื้อว่า “จะฆ่าพวกทุจริตให้หมด เพื่อรักษาคนสุจริตให้อยู่อย่างปกติสุขจะดีหรือไม่”

ขงจื้อ “ถ้าท่านเป็นผู้ปกครองที่ดี ทำไมจะต้องใช้วิธีฆ่าฟันกันด้วยเล่า ถ้าท่านทำตัวให้ดี ประชาชนก็จะถือเอาเป็นแบบอย่างเอง ผู้ปกครองเหมือนลม ประชาชนดุจหญ้า ธรรมดาหญ้าย่อมลู่ไปตามลม” ขงจื้อมีความเห็นว่า ผู้ปกครองที่ดีจะต้องฟังเสียงประชาชนถือเสียงประชาชนเป็นเสียงสวรรค์ ประชาชนต้องการอะไรก็ต้องตอบสนองอย่างนั้น เป็นฝ่ายประชาชนตลอดเวลา ดังที่ขงจื้อกล่าวว่า “สิ่งใดที่ประชาชนพอใจ เราจงพอใจ สิ่งใดที่ประชาชนเกลียดชัง เราก็จงเกลียดชัง ผู้ใดทำอย่างนี้ ผู้นั้นเชื่อว่าเป็นบิดามารดาของประชาชน” ถ้าใครทำได้ดังกล่าว ก็จะสามารถอยู่ในตำแหน่งได้นาน เพราะไม่ถูกเล่นงานจากประชาชน แต่ถ้าทำตรงกันข้ามก็จะหลุดจากตำแหน่งในเร็ววัน ดังที่ขงจื้อกล่าวว่า “ผู้ที่ได้ประชาชนไว้มากก็เท่ากับได้รัฐไว้ ส่วนผู้ที่ละทิ้งประชาชนก็เท่ากับเสียรัฐไปด้วย” ข้อนี้แสดงว่า เสียงประชาชนมีความสำคัญกว่าสิ่งใดหมด ผู้นำหรือรัฐบาลก็ต้องฟังเสียงประชาชน ใช้เสียงประชาชนเป็นปรอทวัดอุณหภูมิของการปกครอง ตัดอย่างอื่นพอดัดได้ แต่จะตัดเสียงประชาชนนั้นไม่ได้ ดังที่จ้อกัถามขงจื้อ ดังต่อไปนี้

จ้อกั “จะปกครองรัฐอย่างไรจึงจะดี”

ขงจื้อ “จงปกครองให้ประชาชนมีอาหารกินสมบูรณ์ มีกองทัพเข้มแข็ง และให้ประชาชนมีความเชื่อมั่นในรัฐบาล

จ้อกั “หากจำเป็นต้องตัดออกสัก 1 ข้อ จะตัดข้อไหนก่อน”

ขงจื้อ “ตัดกองทัพออก”

จื๊อกัง “หากจำต้องตัดอีก 1 ใน 2 ข้อ จะตัดข้อไหน”

ขงจื้อ “ตัดอาหารออก เพราะมนุษย์มีความตายเป็นธรรมดา ต้องตายทุกคน แม้จะต้องอดอาหารตาย ก็ยังดีกว่ารัฐบาลที่ประชาชนเขาไม่นิยมนับถือ ประเทศที่มีรัฐบาลอย่างนี้จักตั้งมั่นได้อย่างไร”

6. ปรัชญาจริยธรรมของขงจื้อ

ขงจื้อมองสังคมของมนุษย์ในแง่ของความสัมพันธ์ตามทฤษฎีแบบ Organism คือสังคมประกอบขึ้นจากหน่วยย่อย คือ ปัจเจกชนแต่ละคน ถ้าแต่ละคนเป็นคนดี สังคมก็จะดีด้วย การกระทำของแต่ละคนย่อมกระทบกระเทือนต่อสังคมเหมือนร่างกายเราประกอบขึ้นด้วยอวัยวะ (Organs) ต่าง ๆ ถ้าอวัยวะส่วนใดส่วนหนึ่งได้รับอันตรายย่อมกระทบต่ออวัยวะส่วนรวม (Organism)

อนึ่ง ขงจื้อมีความเห็นว่า บุคคลแต่ละคนย่อมจะมีความสัมพันธ์ต่อกันไม่โดยฐานใดก็ฐานะหนึ่ง และความสัมพันธ์ขั้นมูลฐานในสังคมที่ควรจะได้รับ การปรับปรุง พัฒนา มีอยู่หลายประการ คือ

1. ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ปกครองกับผู้ถูกปกครอง
2. ความสัมพันธ์ระหว่างบิดามารดากับบุตรธิดา
3. ความสัมพันธ์ระหว่างสามีกับภรรยา
4. ความสัมพันธ์ระหว่างผู้น้อยกับผู้ใหญ่
5. ความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนต่อเพื่อน

ในความสัมพันธ์ 5 ประการนี้ ขงจื้อได้วางหลักจริยธรรมสำหรับปฏิบัติ ในฐานะนั้น ๆ ไว้ดังนี้

ความสัมพันธ์ประเภทที่หนึ่ง เมตตา, สุจริต จงรักภักดี

ความสัมพันธ์ประเภทที่สอง เมตตา, กตัญญูกตเวที

ความสัมพันธ์ประเภทที่สาม รัก, ซื่อสัตย์, รับผิดชอบในหน้าที่แห่งตน

ความสัมพันธ์ประเภทที่สี่ คารวธรรม

ความสัมพันธ์ประเภทที่ห้า ความจริงใจ

ขงจื้อย้ำว่าในการอยู่ร่วมกัน จะต้องปรับปรุงความสัมพันธ์ขั้นมูลฐานนี้ให้ดีเสียก่อน สังคมส่วนใหญ่จะเป็นอยู่เป็นสุข (Ordered Society) และนอกเหนือไปจากนี้ ปัจเจกชนแต่ละคนต้องปฏิบัติตามหลักจริยธรรมดังต่อไปนี้

1. จริยธรรมทางกาย (Morality in Action)

จริยธรรมที่ควรปฏิบัติเพื่อประโยชน์ต่อตัวเองและสังคม จริยธรรมนี้มีชื่อว่า เจิ้งหมิง คือการปฏิบัติให้สมกับที่ตัวเป็น (Rectification of the name) หมายความว่าแต่ละคนย่อมจะมีความเป็น เช่น เป็นตำรวจ เป็นครู เป็นนายกรัฐมนตรื ฯลฯ ความเป็นอย่าง (ชื่อ) ย่อมบ่งบอกถึงหน้าที่และความรับผิดชอบ ฉะนั้นเมื่อเราเป็นอะไร ต้องทำหน้าที่และมีความรับผิดชอบนั้น ๆ อย่างสมบูรณ์ ขงจื้อกล่าวว่า “ความยุ่งยากในสังคมเกิดขึ้น เพราะคนไม่ทำหน้าที่ของตัวเองให้สมบูรณ์ ส่วนมากเป็นแต่เพียงในนาม”

2. จริยธรรมทางใจ (Morality in Cultivation)

หลักปฏิบัติเพื่อพัฒนาจิตใจของตนเอง ได้แก่

2.1 ความรักใคร่เมตตา (Human Heartedness) หรือเหริน หมายถึงความรักโดยไม่จำกัดขอบเขต ไม่มีการแบ่งแยก เช่นเดียวกับหลักเมตตาในพระพุทธศาสนา และหลักความรักแห่งพระเจ้า (Divine Love) ในศาสนาคริสต์

2.2 สัมมาปฏิบัติ (Rightousness) หรืออี ได้แก่การกระทำในสิ่งที่เห็นว่าถูกหรือควร โดยไม่หวังสิ่งตอบแทน หรือโดยแรงบังคับภายนอกที่กดดันสั้น ๆ ว่า ทำความดีเพื่อความดี (Do good for the good's sake) ขงจื๊อย้ำว่าในการกระทำของเราแม้จะกระทำในสิ่งที่ดี แต่ถ้าทำเพราะหวังสิ่งตอบแทนอย่างอื่น เช่น ชื่อเสียง เงินทอง จะจัดว่าเป็นสัมมาปฏิบัติ (Rightous Action) ไม่ได้ เราจะต้องทำความดีนั้นเพื่อความดี เพราะความดีมีค่าในตัวมันเองอยู่แล้ว ความดีมีได้อยู่ที่ผลที่ได้รับ (The Value of doing what we ought to do lies in doing itself and not in the external result)

การปฏิบัติตามหลักธรรมดังกล่าวอาจจะเป็นการยาก ขงจื๊อจึงวางหลักปฏิบัติสั้น ๆ เพื่อการก้าวหน้าไปสู่จริยธรรมดังกล่าวข้างต้นไว้ หลักปฏิบัตินี้คือ

1. ปฏิบัติต่อผู้อื่นเหมือนที่ท่านปรารถนาจะให้คนอื่นปฏิบัติต่อท่าน
2. จงอย่าปฏิบัติต่อผู้อื่นในสิ่งที่ท่านไม่ปรารถนาจะให้ผู้อื่นปฏิบัติต่อท่าน

อนึ่ง ขงจื๊อกล่าวว่า ผู้ที่จะปฏิบัติตามหลักจริยธรรมต่าง ๆ ได้อย่างไม่ทอดย จะต้องเป็นผู้ที่รู้จักมึง คำว่า มึง มีความหมายว่า “โชคชะตา” หรือโอกาสสวรรค์ ขงจื๊อให้ความหมายว่าการดำเนินชีวิตนั้น มีบางสิ่งบางอย่างที่พ้นวิสัยที่เราจะควบคุมหรือลิขิต มันเป็นอย่างที่มันจะเป็นเช่นเดียวกับที่ชาวพุทธพูดกันว่า “มันเป็นกรรม” ฉะนั้นในการครองชีวิตเราจะต้องเข้าใจในสิ่งนี้ เพื่อมิให้เกิดความท้อแท้ในการประกอบความดี

7. ปรัชญาการศึกษาของขงจื๊อ

อุดมคติความเป็นครู

โดยปฏิบัติของขงจื๊อเราสามารถที่จะมองเห็นอุดมคติในความเป็นครูอยู่หลายประการ ซึ่งอาจจะแยกแยะให้เห็นได้ดังนี้

1. การไม่หวังวิชา ความยิ่งใหญ่ของขงจื๊อประการหนึ่งนั้น เห็นได้จากข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์คือนับตั้งแต่สมัยขงจื๊อเป็นต้นมา การศึกษาได้กลายเป็นสิ่งสำคัญสำหรับคนหนุ่มผู้มีสติปัญญาทั้งหลาย เพราะโดยการศึกษาแล้วพวกเขาสามารถที่จะยกฐานะของตนเองจากกำเนิดอันต่ำต้อยไปสู่ความเป็นผู้มีศักดิ์สูงได้ แสดงให้เห็นว่าขงจื๊อไม่หวังความเป็นเลิศทางวิชาการไว้เพื่อศักดิ์ศรีและความยิ่งใหญ่ของตัวเองแต่ผู้เดียว ขงจื๊อเองกล่าวว่า “ข้าพเจ้าไม่เคยปฏิเสธที่จะอบรมสั่งสอนวิชาความรู้ให้แก่ใคร ๆ ผู้ที่มีความกระหายอยากจะเรียนรู้อยู่แล้ว แม้ว่าเขาจะยากจนซึ่งอาจจะหาได้เพียงเนื้อแห้งมัดเดียว เพื่อที่จะนำมาเป็นเครื่องตอบแทนน้ำใจ”

2. ไม่หลงตัวเอง เพิ่มพูนความรู้อยู่เสมอ ดังคำกล่าวที่ขงจื๊ออธิบายถึงขงจื๊ออธิบายลักษณะของตนเองในฐานะที่เป็นครูว่า “ไต่ตรงสิ่งทั้งหลายด้วยดวงจิตที่สงบ เพิ่มพูนความรู้ให้สูงขึ้น แม้จะศึกษารู้มาแล้วมากมาย....”

3. มีฉันทะหรือความเต็มใจในการสอน ข้อความวรรคท้ายของคำกว้างที่ขงจื้ออธิบายลักษณะของตนเองในฐานะที่เป็นครุมีอยู่ว่า “ไม่เคยเบื่อหน่ายในการถ่ายทอดวิชาความรู้ให้แก่ผู้อื่นเลย” ข้อความนี้แสดงให้เห็นความรักความเต็มใจในหน้าที่ ซึ่งเป็นคุณสมบัติประการหนึ่งของความเป็นครุ

4. ประพฤติแต่สิ่งที่ดีงาม ขงจื้อเป็นนักการศึกษาที่สนใจในจริยธรรมและใช้ชีวิตตามแนวจริยธรรมหรือความดีงามที่ได้เห็นแจ้งแล้วโดยมีสติปัญญา ในกรณีนี้ขงจื้อกล่าวว่า

“มีคนมากมายที่กระทำการลงไป โดยไม่รู้ว่าทำไมจึงต้องทำเช่นนั้น แต่ข้าพเจ้าไม่เหมือนผู้คนเหล่านั้น ข้าพเจ้าได้ยินได้ฟังมามากเหลือสรรเอาแต่สิ่งที่ดีงามแล้วปฏิบัติตามข้าพเจ้าก็เห็นมากี่มาก ศึกษาสิ่งเหล่านั้นแล้วจดจำไว้ นี่เองทำให้ข้าพเจ้าเข้าไปใกล้กับความรู้ที่แท้จริง”

8. แนวคิดเกี่ยวกับวิชาและวัตถุประสงค์ของการสอนตามแนวทางของขงจื้อ

กล่าวอย่างรวม ๆ การศึกษาที่ขงจื้อให้กับประชาชนนั้นเป็นเรื่องเกี่ยวกับจริยธรรมและศิลปะในด้านศิลปะนั้น จาริตประเพณี ดนตรี กวีนิพนธ์ เป็นวิชาพื้นฐาน ตามทัศนะของขงจื้อนั้น จาริตประเพณีในฐานะที่เป็น “สถาบัน” มีส่วนช่วยควบคุมจิตใจและนำความปรารถนาให้เป็นไปในแนวทางที่ถูกที่ควร ดนตรีเป็นเสมือนพลังอารยะ (A Civilizing Force) ที่ช่วยให้เกิดความรู้สึกอันดีงามและผ่อนคลายความกำหนดร้อนรน (Passions) กวีนิพนธ์เป็นพลังจริยธรรม (A Moral Force) ที่ช่วยกล่อมเกลารสชาติของคนและบันดาลใจให้เกิดความรู้สึกดีงามในด้านจริยธรรม ขงจื้อกล่าวว่า “อุปนิสัย (Character) ของคนเรานั้นปลูกฝังขึ้นได้โดยอาศัยกวีนิพนธ์รักษาให้มันคงสืบไปได้ด้วยจาริตประเพณีและทำให้สมบูรณ์ได้ด้วยดนตรี”

กล่าวโดยสรุปวิชาที่สอนรวมอยู่ในวรรณกรรมหรือวิทยา ๖ ประการ (The Six Classics) อันเป็นที่รวมแห่งมรดกทางวัฒนธรรมดังได้กล่าวมาแล้วในเรื่องว่าด้วยวรรณกรรมของขงจื้อวัตถุประสงค์เฉพาะ (The Specific Purpose) ของการศึกษาวิชาการทั้ง ๖ มีปรากฏอยู่ในบทนิพนธ์ขงจื้อ (Chuang Tzu) ดังนี้

กวีนิพนธ์ เพื่อสอนอุดมคติ ประวัติศาสตร์ เพื่อสอนเหตุการณ์ต่าง ๆ จาริตประเพณี เพื่อสอนจรรยา ความประพฤติ ดนตรี เพื่อสอนความสอดคล้องสัมพันธ์ ธรรมชาติวิทยา เพื่อสอนหลักพลังคู่ของสากลจักรวาล ชุนชิว เพื่อสอนหลักการอันสำคัญของเกียรตินยศและหน้าที่

วัตถุประสงค์อันสำคัญนอกเหนือจากจุดประสงค์เฉพาะวิชาดังกล่าว ขงจื้อยังถือหลักว่าการศึกษานั้นยิ่งยวดสำคัญในเรื่อง การศึกษาเพื่อพัฒนาบุคลิกภาพของบุคคลมากกว่าการศึกษาเพื่อความรู้และประโยชน์ของความรู้แต่เพียงด้านเดียว ให้การศึกษาเพื่อบุคคลจะได้เลือกสรรเอาสิ่งที่ดีงาม การเลือกเอาแต่สิ่งที่ดีงามนั้นเป็นการปรับปรุงชีวิตของตนเองและของมนุษยชาติโดยรวม

9. วิธีการศึกษาของขงจื้อ

เกี่ยวกับวิธีการศึกษานั้นขงจื้อให้หลักสำคัญพื้นฐานไว้ ๒ ประการ คือ

1. ศึกษาโดยใช้ความคิดหรือเหตุผล นั่นคือในการศึกษาหาความรู้บุคคลจะต้องรู้จักคิดแยกแยะ มิใช่การจำแล้วทำตามและโดยนัยเดียวกันการศึกษานั้นเองจะช่วยให้บุคคลรู้จักคิด ดังคำกล่าวของขงจื้อที่ว่า “การศึกษาที่ปราศจากความคิด ไร้ประโยชน์ความคิดปราศจากการศึกษา เป็นอันตราย” (Study without

thought is in vain ; Thought without study is dangerous)

2. กล้าเผชิญกับความเป็นจริงของตัวเอง หมายความว่าผู้ศึกษาจะต้องยอมรับความเป็นจริงในแง่ที่ว่ารู้หรือไม่รู้ อาจจะกล่าวได้ว่าเข้าใจหรือไม่เข้าใจในสิ่งที่ตัวเองศึกษา อย่ามีลักษณะที่ไม่รู้แล้วสร้างทำเป็นรู้ หรือรู้แต่เพียงผิวเผินแต่ทำตัวเป็นผู้รู้เจนนับ ความนี้ปรากฏชัดในคำกล่าวของขงจื๊อว่า “ขอให้ข้าพเจ้าได้ชี้ทางแห่งความรู้แก่ท่านขอเพียงบอกว่า รู้ เมื่อท่านรู้จริง ๆ และยอมรับว่าไม่รู้ในสิ่งที่ท่านไม่รู้ นี่คือนหนทางไปสู่ความรู้”

10. บทสรุป

ปรัชญาขงจื๊อ ได้มีอิทธิพลต่อชาวจีนอย่างใหญ่หลวงรอบด้าน คำสอนของขงจื๊อถือเป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิต และเป็นมาตรฐานของสังคม ความรู้สึกนึกคิดของชาวจีนจะแนบแน่นอยู่กับปรัชญาขงจื๊อ งานนิพนธ์ของขงจื๊อ ถือกันว่าเป็นวรรณกรรมชั้นสูง และเป็นหลักสูตรใช้ศึกษากันในสถาบันการศึกษาต่าง ๆ อีกทั้งเป็นวิชาสำหรับสอบไล่ของทางราชการอีกด้วย ปรัชญาขงจื๊อทำให้ชาวจีนมีวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของตนหลายอย่าง เช่น

1. ชาวจีนให้ความสำคัญในเรื่องครอบครัวมาก ถือว่าครอบครัวเป็นรากฐานของสังคม จึงพยายามสร้างครอบครัวให้เป็นปึกแผ่น เป็นครอบครัวใหญ่ ประกอบด้วยคนหลายรุ่น ทั้งพ่อ แม่ ปู่ ย่า ลูก หลาน เหลน ทั้งในภาษาจีนก็เอื้ออำนวย คือมีคำบอกลำดับญาติไว้อย่างชัดเจน ว่าใครมีความสัมพันธ์กันอย่างไร มาจากสายไหน สืบสายมาจากบิดา หรือมารดา ดังคำว่าน้ำและอา ในภาษาไทยฉันนั้น รวมความแล้ว ชาวจีนให้ความสำคัญต่อญาติมาก

2. ชาวจีนให้เกียรติผู้สูงอายุ ทั้งใช้สรรพนามให้เหมาะสมกับวัย เรียกพี่ ป้า น้า อา เป็นต้น แม้ต่อคนที่ไม่ใช่ญาติ ดังเดียวกับธรรมเนียมไทย คนจีนมีลูกหลานแล้วมักจะไว้หนวดเพื่อแสดงว่าตัวแก่แล้ว

3. ชาวจีนให้ความสำคัญต่อบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว จะต้องดูแลสถานที่ฝังศพบรรพบุรุษให้ดี ตลอดถึงคอยเซ่นไหว้อยู่เสมอ และให้ดีด้วย

4. ชาวจีนนิยมยกย่องครูบาอาจารย์ไว้สูง แต่ไม่นิยมยกย่องทหาร ชาวจีนให้ความสำคัญต่อผู้ใช้ความรู้มากกว่าผู้ใช้กำลัง ตามคำสอนของขงจื๊อ

5. ชาวจีนไม่ชอบมีเรื่องต้องขึ้นโรงขึ้นศาล แต่จะพยายามตกลงประนีประนอมกันให้ได้

เหล่านี้เป็นต้น เพราะฉะนั้น ปรัชญาขงจื๊อจึงเป็นแม่แห่งวัฒนธรรมจีนตลอดมา กว่า 2,000 ปี อนึ่ง ที่ผ่านมา ศาสนิกชนศาสนาขงจื๊อไม่กล้าแสดงตนอย่างเปิดเผย เกรงมีภัยต่อตนเอง อิทธิพลของศาสนาขงจื๊อจึงลดลงตามลำดับ แต่ถึงอย่างนั้นในส่วนลึกของหัวใจ คนส่วนใหญ่ก็ยังนับถือศาสนาขงจื๊ออยู่ อิทธิพลของศาสนาขงจื๊อถึงจะเสื่อมไปจากแผ่นดินใหญ่ แต่ยังคงมีชีวิตอยู่ในประเทศจีนคณะชาติ เพราะรัฐบาลของประเทศจีนคณะชาติบนเกาะไต้หวัน ได้ให้เกียรติยกย่องขงจื๊อ เช่น พ.ศ. 2495 รัฐบาลได้เปลี่ยนวันครุแห่งชาติ จากวันที่ 17 สิงหาคม มาใช้วันเกิดของขงจื๊อ คือวันที่ 28 กันยายน แทน และเมื่อถึงวันนี้ทางการจะหยุดงาน 1 วัน เพื่อให้เกียรติต่อศาสดาของศาสนาขงจื๊อ นอกจากนี้ยังได้ให้เงินเดือนเป็นค่าครองชีพแก่ผู้สืบสกุลขงจื๊ออีกด้วย

บรรณานุกรม

สุวรรณา สถาอานันต์. (ไม่มีปีที่พิมพ์). **กระแสดารปรัชญาจีน: ข้อโต้แย้งเรื่องธรรมชาติ อำนาจ และจารีต.**

กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

น้อย พงษ์สนิท. (ไม่มีปีที่พิมพ์). **ปรัชญาจีน.** เชียงใหม่: ศูนย์หนังสือเชียงใหม่.

จางสื่อ, & จินซื่อ. (2534). **ระเบียบภาพ 72 ศิษย์ขงจื้อ: เรียบเรียงจาก "สื่อจี้" และ "หฺรุ้นอวี่" (ชุมนุมคติพจน์) (ศรีวารี, ผู้แปล).** กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ธรรมชาติ.

กองทัพบกไทย. (2559). **ประวัติขงจื้อ.** สืบค้นเมื่อ 23 กันยายน 2563 จาก <http://www.rta.mi.th/chukiat/story/khongjue.html>.

ผู้จัดการออนไลน์. (2562). **หานักปราชญ์ซึ่งถือเป็นผู้นำทางความคิดในสมัยขงจื้อจนกว่ได้แก่ เหลาจื่อ สวินจื่อ จวงจื่อ ม่อจื่อ และขงจื่อ.** สืบค้นเมื่อ 23 กันยายน 2563 จาก <https://mgronline.com/>.

วิเคราะห์ความมีอยู่ของประสบการณ์นิยม An Analysis of the Existence of Empiricism

ว่าที่ร้อยเอกสัญญา กลัดงาม

Acting Capt.Sanya Klund-ngam

นักวิชาการอิสระ

Independent Scholar

พูนศักดิ์ กมล

Poonsak Kamol

วิทยาลัยสงฆ์ชัยภูมิ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Chaiyaphum Buddhist College, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

E-Mail: sanya.eng089@gmail.com

วันที่รับบทความ (Received) : 26 มกราคม 2568

วันที่แก้ไขบทความ (Revised) : 29 มิถุนายน 2568

วันที่ตอบรับบทความ (Accepted) : 29 มิถุนายน 2568

บทคัดย่อ

บทความนี้มุ่งศึกษาหลักแนวคิดของประสบการณ์นิยมในฐานะที่เป็นรากฐานสำคัญของการเกิดความรู้ในมนุษย์ โดยเน้นว่าประสบการณ์ที่ได้รับผ่านประสาทสัมผัส เช่น การเห็น การได้ยิน และการสัมผัส เป็นแหล่งที่มาหลักของความรู้ แทนที่จะเป็นเหตุผลนามธรรมหรือความรู้ที่ติดตัวมาแต่กำเนิด แนวคิดประสบการณ์นิยมเป็นแกนสำคัญของวิธีการทางวิทยาศาสตร์ โดยเน้นการสังเกต การทดลอง และการใช้เหตุผลแบบอุปนัยเพื่อสรุปจากสิ่งเฉพาะสู่สิ่งทั่วไป บทความยังวิเคราะห์ถึงผลกระทบของแนวคิดนี้ที่มีต่อการพัฒนาองค์ความรู้ในสาขาวิทยาศาสตร์ จิตวิทยา สังคมศาสตร์ และการศึกษา ซึ่งเน้นการเรียนรู้จากประสบการณ์ตรงมากกว่าทฤษฎีล้วน ๆ

คำสำคัญ: ประสบการณ์นิยม, ความรู้, วิธีการทางวิทยาศาสตร์

Abstract

This article aims to examine the core principles of empiricism as a fundamental basis of human knowledge. It emphasizes that knowledge arises primarily from sensory experiences—such as seeing, hearing, and touching—rather than from innate ideas or abstract reasoning. Empiricism plays a central role in the development of scientific

methodology, focusing on observation, experimentation, and inductive reasoning to generalize from specific instances to universal truths. The article also discusses the influence of empiricism on the advancement of modern science, psychology, social sciences, and education, particularly in emphasizing experiential learning over purely theoretical approaches.

Keywords: Empiricism, Knowledge, Scientific Method

1. บทนำ

บ่อเกิดแห่งความรู้ หรือ ญาณวิทยา ภาษาอังกฤษใช้คำว่า Epistemology มีความหมายว่า ทฤษฎีแห่งความรู้ (Theory of Knowledge) ซึ่ง ญาณวิทยา จะอธิบายถึงที่มาของความรู้ แหล่งเกิดของความรู้ ธรรมชาติของความรู้ และเหตุแห่งความรู้ที่แท้จริงการที่มนุษย์เรามีความรู้ขึ้นมาได้นั้นเพราะมนุษย์ “รู้จักการคิด” ซึ่งเป็นคุณสมบัติพิเศษที่แตกต่างจากสัตว์โลกประเภทอื่น เป็นการพยายามคิดเชื่อมโยงเพื่อหาทางสรุปปรากฏการณ์ที่พบเห็น ซึ่งอาจปรากฏในรูปแบบความเชื่อ หรือเป็นความรู้ที่ผ่านการยืนยันทดสอบ ยอมรับ สัจธรรม หรืออภิปราย ซึ่งโดยปกติมนุษย์จะมีวิธีการในการเข้าถึงความรู้ได้ด้วยวิธีต่าง ๆ เช่น การลองผิดลองถูก การรับรู้ด้วยประสบการณ์ผ่านผัสสะทั้ง 6 แบบในกลุ่มประจักษ์นิยม การรับรู้ด้วยการปฏิบัติแบบในกลุ่มปฏิบัตินิยม การรับรู้ได้ด้วยการใช้เหตุผล ใคร่ครวญด้วยสติปัญญาเข้าไปข้างในระบบคิดวิคิด หรือวิธีการรับรู้ด้วยจิตตนิยมหรือการหยั่งรู้ เช่น วิธีการที่เชื่อว่าพระพุทธเจ้าใช้ในการตรัสรู้ เป็นต้น (บุญมี แท่นแก้ว, 2543 : 35-38)

ประสบการณ์นิยม คือแนวคิดที่เชื่อว่าความรู้ทั้งหมดหรือส่วนใหญ่ของเรามาจากประสบการณ์ที่ได้จากการใช้ประสาทสัมผัสทั้งห้า (ตา หู จมูก ลิ้น กาย) กล่าวคือ เราเรียนรู้เกี่ยวกับโลกนี้ผ่านการสัมผัสโดยตรง ไม่ว่าจะเป็นการมองเห็นได้ยิน กลิ่น รส หรือสัมผัส

2. ประวัติความเป็นมาของประสบการณ์นิยม

ประสบการณ์นิยม หรือประจักษ์นิยมเป็นแนวคิดที่ให้ความสำคัญกับประสบการณ์ทางประสาทสัมผัสในการสร้างความรู้ โดยเชื่อว่าความรู้ทั้งหมดของมนุษย์มีต้นกำเนิดมาจากประสบการณ์ที่ได้รับผ่านประสาทสัมผัสทั้งห้า (ตา หู จมูก ลิ้น กาย) แนวคิดนี้มีรากฐานมาอย่างยาวนาน และมีนักปรัชญาหลายท่านที่ได้พัฒนาและขยายความแนวคิดนี้ให้เจริญเติบโตขึ้น ในยุคกรีกโบราณ นักปรัชญาชาวกรีกหลายท่าน เช่น อริสโตเติล ได้ให้ความสำคัญกับประสบการณ์ในการเรียนรู้และการสร้างความรู้ ยุคกลาง แนวคิดประจักษ์นิยมค่อนข้างถูกบดบังด้วยแนวคิดเหตุผลนิยมที่เน้นการใช้เหตุผลในการค้นหาความจริงและยุคฟื้นฟูศิลปวิทยา การตื่นตัวทางวิทยาศาสตร์และการสำรวจโลก ทำให้เกิดการกลับมาสนใจการสังเกตและการทดลอง ซึ่งเป็นพื้นฐานของแนวคิดประจักษ์นิยม

3. นักปรัชญาสำคัญในลัทธิประสบการณ์นิยม

นักปรัชญาสำคัญในลัทธิประสบการณ์นิยม ได้แก่ 1. ฟรานซิส เบคอน นักปรัชญาชาวอังกฤษที่สนับสนุนให้ใช้การทดลองและการสังเกตในการค้นหาความรู้ 2. จอห์น ล็อก นักปรัชญาชาวอังกฤษที่เสนอแนวคิดว่าจิตของมนุษย์เมื่อแรกเกิดเป็นเหมือนกระดานเปล่า ที่รอรับการบันทึกประสบการณ์ต่างๆ และ 3. เดวิด ฮูม นักปรัชญาชาวสกอตแลนด์ที่พัฒนาแนวคิดของล็อกต่อไป โดยเน้นย้ำถึงความสำคัญของการเชื่อมโยงประสบการณ์ต่างๆ เพื่อสร้างความรู้ที่ซับซ้อนขึ้น

4. อิทธิพลของประสบการณ์นิยม

แนวคิดประสบการณ์หรือประจักษ์นิยมมีอิทธิพลอย่างมากต่อการพัฒนาวิทยาศาสตร์สมัยใหม่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสาขาฟิสิกส์ เคมี และชีววิทยา นักวิทยาศาสตร์ใช้การทดลองและการสังเกตเพื่อพิสูจน์สมมติฐานและสร้างทฤษฎีใหม่ๆ ขึ้นมา นอกจากนี้ ประจักษ์นิยมยังมีอิทธิพลต่อปรัชญาของจิตวิทยา โดยนักจิตวิทยาพยายามศึกษาพฤติกรรมของมนุษย์ผ่านการสังเกตและการทดลอง

5. หลักการสำคัญของประสบการณ์นิยม

ประสบการณ์เป็นที่มาของความรู้ ความรู้ทั้งหมดของเราเริ่มต้นจากประสบการณ์ที่ได้จากการสัมผัสโลกภายนอกความรู้ที่เชื่อถือได้มาจากการทดลองและสังเกต การทดลองและการสังเกตเป็นวิธีการที่สำคัญในการสร้างความรู้ เพราะเราสามารถตรวจสอบและยืนยันความรู้เหล่านั้นได้โลกภายนอกมีอยู่จริงและสามารถรับรู้ได้ สิ่งต่างๆ ที่อยู่รอบตัวเรา เช่น ต้นไม้ บ้าน หรือดวงอาทิตย์ มีอยู่จริงและเราสามารถรับรู้ได้ผ่านประสาทสัมผัส ข้อจำกัดของประสบการณ์นิยมหรือประจักษ์นิยม คือ 1) ไม่สามารถอธิบายทุกสิ่งได้ ประสบการณ์ทางประสาทสัมผัสไม่สามารถอธิบายปรากฏการณ์บางอย่างได้ เช่น ความคิด ความรู้สึก หรือปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในระดับอะตอม 2) อาจมีอคติเข้ามาเกี่ยวข้อง การตีความประสบการณ์อาจได้รับอิทธิพลจากอคติส่วนบุคคล 3) ไม่สามารถพิสูจน์ความรู้ที่เป็นนามธรรมได้ ความรู้บางอย่าง เช่น คณิตศาสตร์ หรือปรัชญา อาจไม่สามารถพิสูจน์ได้โดยตรงจากประสบการณ์ ฉะนั้นประจักษ์นิยมเป็นแนวคิดที่สำคัญในการศึกษาความรู้และมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาวิทยาศาสตร์ แม้จะมีข้อจำกัดบางประการ แต่ประจักษ์นิยมก็ยังคงเป็นเครื่องมือที่มีประโยชน์ในการแสวงหาความรู้และเข้าใจโลกใบนี้

6. ความรู้เกิดจากประสบการณ์ตามแนวประจักษ์นิยม

ประจักษ์นิยมเป็นแนวคิดที่เชื่อว่าความรู้ทั้งหมดมีต้นกำเนิดมาจากการสัมผัสทางประสาทสัมผัส นักปราชญ์หลายท่านได้ให้ความหมายและอธิบายแนวคิดนี้แตกต่างกันไป

ศ. ศิวรักษ์ เห็นว่าความรู้เกิดจากการสัมผัสโลกภายนอกผ่านประสาทสัมผัสทั้งห้า ปฏิเสธความคิดที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ และเชื่อว่าเหตุผลสำคัญต่อการสร้างความรู้ก็จริง แต่ต้องอาศัยประสบการณ์เป็นพื้นฐาน (ศ. ศิวรักษ์, 2517 :หน้า 61-62)

เจษฎา ทองรุ่งโรจน์ เน้นย้ำว่าความรู้ที่แท้จริงมาจากการทดลองและการสังเกตโดยตรง ไม่เชื่อในความรู้ที่ไม่ได้มาจากประสบการณ์ (เจษฎา ทองรุ่งโรจน์, 2547 :หน้า 63)

จอห์น ล็อก กล่าวว่าประสบการณ์เป็นจุดเริ่มต้นของความรู้ แต่กระบวนการรับรู้ภายในก็มี ความสำคัญ โดยเฉพาะจิตภาพ (Idea) ซึ่งเป็นตัวแทนของสิ่งที่เรารับรู้ เช่น เมื่อเราเห็นดอกไม้ สิ่งที่เราได้รับรู้ จริงๆ คือจิตภาพของดอกไม้ ไม่ใช่ดอกไม้ตัวจริง (ชัยวัฒน์ อัดพัฒน, 2555 หน้า: 120-122)

ประสบการณ์นิยม หรือประจักษ์นิยมเป็นแนวคิดที่มุ่งเน้นการศึกษาโลกภายนอกผ่านการสังเกตและ ทดลอง แม้จะมีข้อดีในการให้ความสำคัญกับหลักฐาน แต่ก็มีข้อจำกัดในการอธิบายปรากฏการณ์บางอย่างที่ไม่ อาจพิสูจน์ได้โดยตรง

7. ประจักษ์นิยมในทัศนะของจอห์น ล็อก

ล็อก (John Locke) เกิดเมื่อ 29 สิงหาคม พ.ศ. 2175 นักปรัชญาชาวอังกฤษหนึ่งในผู้ก่อตั้ง ปรัชญา สำนักประสบการณ์นิยม (Empiricism) เกิดที่เมืองซอมเมอร์เซต (Somerset) ทางตะวันตกเฉียงใต้ของอังกฤษ บิดาเป็นทนายความล็อกได้เรียนหนังสือที่โรงเรียนของชนชั้นสูงที่กรุงลอนดอนและจบแพทย์จาก มหาวิทยาลัยอ็อกซ์ฟอร์ด เริ่มทำงานวิจัยทางการแพทย์ร่วมกับ เอิร์ล แห่ง ชาฟท์สเบอรี (Anthony Ashley-Cooper, 1st Earl of Shaftesbury) (พระมหาจิณกมล อภิตโน. 2564, หน้า 82)

8. แนวคิดสำคัญของจอห์น ล็อก

ล็อกเป็นนักปรัชญาคนสำคัญแห่งสำนัก “ประสบการณ์นิยม” หรือ“ประจักษ์นิยม” ซึ่งเชื่อว่าความรู้ ทุกอย่างจะต้องได้มาจากประสบการณ์ เขาบอกว่าจิตของเด็กเกิดใหม่เปรียบเสมือน “กระดานที่ยังว่างเปล่า” (“blank slate” หรือ “tabula rasa”) จนกว่าประสบการณ์จะได้บันทึกอะไรลงไป

ความคิดของล็อกมีอิทธิพลอย่างมากต่อพัฒนาการของ ญาณวิทยา ปรัชญาการเมือง กฎหมาย การ ปฏิวัติอเมริกัน และเป็นพื้นฐานของกฎหมายอเมริกัน นับว่าล็อก เป็นนักปรัชญาที่มีอิทธิพลมากที่สุดแห่งยุค แสงสว่างทางปัญญา (Enlightenment) ล็อกเสียชีวิตในวันที่ 28 ตุลาคม 2247

ล็อก นำเสนอแนวความคิดเกี่ยวกับเรื่อง Trust ซึ่งมีอิทธิพลต่อหลักการของระบอบประชาธิปไตยมาก และถูกนำไปใช้ในคำประกาศเอกราชหรือหลักการปกครองของสหรัฐฯ เรียกว่า Pure Lock เพราะได้รับ อิทธิพลจากแนวคิดของ ล็อก มาก มีแนวความคิดที่สำคัญ ดังนี้

1. สภาวะธรรมชาติ เป็นสภาวะทางธรรมชาติโดยสมบูรณ์ เป็นสภาวะแห่งความเสมอภาค เพราะไม่มี กฎเกณฑ์ หรือกติกาที่จะมากำหนด หรือจำกัดเสรีภาพ

2. สภาวะธรรมชาติ มีข้อบกพร่อง 3 ประการ คือ ไม่มีกฎหมาย ไม่มีตุลาการ ไม่มีอำนาจบริหาร

3. มนุษย์ต้องได้รับความยุติธรรมในการใช้สิทธิทางธรรมชาติ ล็อก จึงเสนอให้ประชาชนทำสัญญา ประชาคมร่วมกัน

4. โดยยอมสละเสรีภาพทางธรรมชาติบางประการ เพื่อสร้างประชาคมการเมืองที่สามารถใช้กฎหมาย ค้ำครองสิทธิ เสรีภาพ ของประชาชนอย่างเสมอภาค

5. ประชาคมการเมืองที่ตั้งขึ้น มีลักษณะเหมือน “ทรัสต์” หรือบริษัทผู้ถือหุ้นเป็นผู้ถือหุ้นมีอำนาจถอดถอนผู้บริหารชุดนี้ออกได้ และเลือกตั้งชุดใหม่เข้าไปบริหารแทนด้วยหลักการนี้ให้ประชาคมการเมืองมีลักษณะเหมือน Trust คือ ประชาชนเป็นผู้เลือกตั้งผู้แทนเข้ามาทำหน้าที่ปกครองโดยแบ่งเป็นเขตเลือกตั้ง ซึ่งแต่ละเขตเป็นผู้เลือกผู้แทนเข้ามา และแบ่งออกเป็น 3 ส่วน คือ ฝ่ายนิติบัญญัติ ฝ่ายบริหาร และฝ่ายตุลาการ โดยทั้ง 3 ฝ่ายเป็นอิสระจากกัน และให้นิติบัญญัติมีอำนาจสูงสุด (Supreme Power) ฝ่ายบริหาร ต้อง บริหารตามที่กฎหมายกำหนด

6. ล็อก แยกให้เห็นว่ารัฐเป็นเป็นเรื่องส่วนรวม และศาสนาเป็นเรื่องส่วนบุคคล ในอดีตยุคหนึ่งของตะวันตกศาสนจักรยิ่งใหญ่ ใครจะเป็นกษัตริย์ต้องได้รับความเห็นชอบจากศาสนจักร ล็อกเห็นว่าทั้งศาสนจักร และอาณาจักรไม่ควรแทรกแซงกันและกัน ศาสนาเป็นเรื่องของสิทธิส่วนบุคคล แต่ในเรื่องของรัฐหรือการเมืองนั้น ล็อก เห็นว่าเป็นเรื่องที่ประชาชนต้องรับผิดชอบร่วมกัน ดังนั้น ประชาชนต้องเข้าไปมีส่วนร่วม

จอห์น ล็อก เป็นนักปรัชญาชาวอังกฤษที่มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาทฤษฎีเกี่ยวกับความรู้ สังคม และการเมือง แนวคิดของเขาได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวางและมีอิทธิพลต่อการพัฒนาระบบการปกครองในหลายประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสหรัฐอเมริกา สำหรับแนวคิดของล็อกในเรื่องประสบการณ์นิยม (Empiricism) ล็อกเชื่อว่าความรู้ทั้งหมดของมนุษย์มาจากประสบการณ์ที่ได้รับผ่านประสาทสัมผัส ล็อกเปรียบเทียบจิตของมนุษย์เมื่อแรกเกิดเปรียบเสมือนกระดานเปล่า (tabula rasa) ที่ยังไม่มีอะไรบันทึกอยู่เลย ความรู้ ความคิด และความเชื่อต่างๆ ที่เรามี เกิดขึ้นจากการที่เราได้รับประสบการณ์ต่าง ๆ เข้ามาสัมผัส แล้วนำมาประมวลผลในจิตใจของเรา

ล็อกแบ่งประสบการณ์ออกเป็น 2 ประเภทหลัก คือ

1. ประสบการณ์ทางความรู้สึก (Sensation) เกิดจากการที่ประสาทสัมผัสรับรู้สิ่งต่างๆ จากโลกภายนอก เช่น การเห็นสี การได้ยินเสียง การสัมผัสความร้อน

2. ประสบการณ์ทางความคิด (Reflection) เกิดจากการที่จิตใจของเราทำการประมวลผลข้อมูลที่ได้รับจากประสบการณ์ทางความรู้สึก เช่น การเปรียบเทียบ การวิเคราะห์ การสรุป

แนวคิดประจักษ์นิยมของจอห์น ล็อก เป็นแนวคิดที่เน้นความสำคัญของประสบการณ์ในการสร้างความรู้ ล็อกเชื่อว่าจิตของมนุษย์เป็นเหมือนกระดานเปล่าที่รอรับการบันทึกประสบการณ์ต่างๆ และความรู้ทั้งหมดของเรามาจากประสบการณ์ที่ได้รับผ่านประสาทสัมผัส แนวคิดนี้มีอิทธิพลอย่างมากต่อการพัฒนาวิทยาศาสตร์และปรัชญาในยุคต่อมา

9. ความเป็นมาเกี่ยวกับฟรานซิส เบคอน

ฟรานซิส เบคอน (เกิดเมื่อวันที่ 22 มกราคม ค.ศ. 1561 ที่ยอร์กเฮาส์ลอนดอนประเทศอังกฤษ และเสียชีวิตเมื่อวันที่ 9 เมษายน ค.ศ. 1626 ที่ลอนดอน) เป็นขุนนางผู้ครองบัลลังก์ของอังกฤษ (ค.ศ. 1618–21) เขาเป็นทนายความ นักการเมือง นักปรัชญา และผู้เชี่ยวชาญด้านภาษาอังกฤษ เขาเป็นที่จดจำในด้านวรรณกรรมจากความรอบรู้ทางโลกที่เฉียบแหลมจากเรียงความไม่กี่สิบเรื่อง เป็นที่จดจำโดยนักศึกษาระวัติศาสตร์ รัฐธรรมนูญจากอำนาจของเขาในฐานะประธานรัฐสภาและในการพิจารณาคดีที่มีชื่อเสียง และ

ในฐานะ ขุนนางผู้ครองบัลลังก์ของ เจมส์ที่ 1 และในด้านปัญญา เขาอ้างว่าความรู้ทั้งหมดเป็นอำนาจของเขา และหลังจากการสำรวจของผู้ปกครอง เขาก็ได้เสนอแนวทางใหม่ๆ อย่างเร่งด่วนเพื่อให้มนุษย์สามารถสร้างอำนาจที่ถูกต้องเหนือธรรมชาติเพื่อบรรเทาทุกข์ของทรัพย์สินของเขา (วรวิทย์ วคินสรารกร. 2544: หน้า 12)

10. ฟรานซิส เบคอน ผู้บุกเบิกแนวคิดประจักษ์นิยม

ฟรานซิส เบคอน (Francis Bacon) ถือเป็นหนึ่งในนักปรัชญาที่สำคัญที่สุดคนหนึ่งในยุครีเนซองส์ และเป็นบุคคลที่มีบทบาทสำคัญในการปฏิวัติทางวิทยาศาสตร์ เขาเป็นที่รู้จักในฐานะผู้บุกเบิกแนวคิด ประจักษ์นิยม หรือ ประสบการณ์นิยม (Empiricism) ซึ่งเน้นการใช้ประสบการณ์และการทดลองในการแสวงหาความรู้

แนวคิดหลักของฟรานซิส เบคอน

การให้ความสำคัญกับการสังเกตและการทดลอง เบคอนเชื่อว่าความรู้ที่แท้จริงมาจากการสังเกตปรากฏการณ์ต่างๆ ในธรรมชาติอย่างละเอียดถี่ถ้วน และการทำการทดลองเพื่อทดสอบสมมติฐานต่างๆ การปฏิเสธอำนาจของอริสโตเติล เบคอนวิพากษ์วิจารณ์แนวคิดของอริสโตเติลที่เน้นการใช้เหตุผลในการหาความจริง โดยมองว่าเหตุผลเพียงอย่างเดียวไม่เพียงพอในการเข้าใจธรรมชาติ การสร้างองค์ความรู้ใหม่ เบคอนเสนอให้สร้างองค์ความรู้ใหม่ที่อิงจากการสังเกตและการทดลอง แทนที่จะยึดติดกับความรู้เดิม ๆ ที่สืบทอดกันมา การใช้ "วิธีการเหนี่ยวนำ" (Inductive Method) เบคอนเสนอให้ใช้ "วิธีการเหนี่ยวนำ" ในการสร้างองค์ความรู้ โดยเริ่มจากการสังเกตปรากฏการณ์เฉพาะเจาะจง แล้วจึงสรุปเป็นกฎเกณฑ์ทั่วไป

บทบาทของเบคอนในการพัฒนาวิทยาศาสตร์

การปฏิรูปวิธีการทางวิทยาศาสตร์ เบคอนเป็นหนึ่งในผู้ริเริ่มการปฏิรูปวิธีการทางวิทยาศาสตร์ โดยเน้นให้ความสำคัญกับการสังเกต การทดลอง และการสร้างสมมติฐาน ซึ่งเป็นรากฐานของวิธีการทางวิทยาศาสตร์สมัยใหม่

การสร้างเชื่อมั่นในวิทยาศาสตร์ เบคอนช่วยสร้างความเชื่อมั่นในวิทยาศาสตร์ว่าเป็นเครื่องมือที่ทรงพลังในการเข้าใจธรรมชาติ และสามารถนำไปใช้ในการพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของมนุษย์ การส่งเสริมการคิดเชิงวิพากษ์ เบคอนส่งเสริมให้ผู้คนคิดวิเคราะห์อย่างมีเหตุผล และไม่ยอมรับความเชื่อที่ไม่มีหลักฐานสนับสนุน

ฟรานซิส เบคอน เป็นนักปรัชญาที่สำคัญในการปฏิวัติทางวิทยาศาสตร์ แนวคิดประจักษ์นิยมของเขาได้ปูทางให้เกิดการพัฒนาวิทยาศาสตร์สมัยใหม่ และมีอิทธิพลต่อนักคิดและนักวิทยาศาสตร์รุ่นหลังอย่างมาก การเน้นการสังเกต การทดลอง และการสร้างสมมติฐานของเบคอน ยังคงเป็นหลักการพื้นฐานที่สำคัญในกระบวนการทางวิทยาศาสตร์จนถึงปัจจุบัน

11. ความเป็นมาเกี่ยวกับเดวิด ฮิวม์

เดวิด ฮิวม์ เป็นนักปรัชญาชาวสก็อต เกิดในเอдинบะโร เมื่อวันที่ 26 เมษายน ค.ศ. 1711 ครอบครัวของเขาเป็นคนชั้นสูง แต่ฐานะไม่สู้ดีนัก ฮิวม์มีนิสัยรักการเรียนอย่างยิ่ง ได้เข้าเรียนที่มหาวิทยาลัยเอдинบะโร

ครอบครัวของเขาสนับสนุนให้เรียนกฎหมาย ตัวเขาเองไม่ชอบ เขาสนใจวิชาปรัชญาและวรรณคดีมากกว่า เขาเสียชีวิต เมื่อ ค.ศ. 1776

ประสบการณ์นิยามตามทัศนะของเดวิด ฮิวม์

ประสบการณ์คือทุกสิ่ง ฮิวม์เชื่อมั่นว่าความรู้ทั้งหมดของมนุษย์มีต้นกำเนิดมาจากประสบการณ์ที่ได้รับผ่านประสาทสัมผัสเท่านั้น ไม่ว่าจะเป็นความคิด ความเชื่อ หรือแม้แต่ความคิดที่ซับซ้อนก็ล้วนเกิดจากการรวบรวมและประมวลผลประสบการณ์เหล่านี้ (พระเถลย จิตวิโส (บุริภักดิ์). 2562: หน้า 23)

การปฏิเสธความคิดติดตัว ฮิวม์ไม่เชื่อในแนวคิดที่ว่ามนุษย์เกิดมาพร้อมกับความคิดบางอย่าง เช่น ความคิดเกี่ยวกับพระเจ้า หรือความคิดเกี่ยวกับกฎธรรมชาติ แต่ความคิดเหล่านี้เกิดขึ้นจากการเรียนรู้และประสบการณ์ในภายหลัง

ความสัมพันธ์เชิงสาเหตุเป็นผลผลิตของจิตใจ ฮิวม์โต้แย้งว่าความสัมพันธ์เชิงสาเหตุที่เราเข้าใจ ไม่ได้เป็นสิ่งที่อยู่ภายนอกตัวเรา แต่เป็นการเชื่อมโยงที่เกิดขึ้นในจิตใจของเราเองจากการสังเกตเหตุการณ์ซ้ำ ๆ

การปฏิเสธสารทั้งวัตถุและจิต ฮิวม์เชื่อว่าเราไม่สามารถพิสูจน์ได้ว่ามีสารที่เป็นวัตถุหรือจิตที่เป็นนิรันดร์อยู่จริง สิ่งที่เราารู้คือความรู้สึกและความคิดของเราเท่านั้น

จริยศาสตร์อยู่บนพื้นฐานของอารมณ์และเหตุผล ฮิวม์เชื่อว่าการตัดสินว่าสิ่งใดดีหรือชั่วนั้นไม่ได้ขึ้นอยู่กับเหตุผลเพียงอย่างเดียว แต่ยังรวมถึงอารมณ์และความรู้สึกเห็นอกเห็นใจด้วยแนวคิดสำคัญอื่นๆ

ความรู้เชิงเดี่ยวและความรู้เชิงซ้อน ฮิวม์แบ่งความรู้ออกเป็นสองประเภท คือ ความรู้เชิงเดี่ยวที่เกิดจากประสบการณ์โดยตรง และความรู้เชิงซ้อนที่เกิดจากการรวมความรู้เชิงเดี่ยวหลายๆ อย่างเข้าด้วยกัน

การจัดกลุ่มของความคิด ความคิดต่างๆ จะเชื่อมโยงกันเป็นกลุ่มโดยอาศัยกฎ 3 ข้อ คือ กฎแห่งความคล้ายคลึงกัน กฎแห่งความใกล้เคียงกันในเวลาและอวกาศ และกฎแห่งความเป็นสาเหตุ

ความไม่แน่นอนของความรู้ ฮิวม์เชื่อว่าความรู้ของมนุษย์มีความไม่แน่นอน เพราะขึ้นอยู่กับประสบการณ์ส่วนบุคคล และเราไม่สามารถพิสูจน์ความจริงได้อย่างสมบูรณ์

การปฏิเสธความมีอยู่ของพระเจ้า จากการที่ฮิวม์ปฏิเสธความสัมพันธ์เชิงสาเหตุและสารที่เป็นนิรันดร์ ทำให้เขาไม่สามารถพิสูจน์ความมีอยู่ของพระเจ้าได้

จริยศาสตร์ที่เน้นความรู้สึกเห็นอกเห็นใจ ฮิวม์เชื่อว่าความรู้สึกเห็นอกเห็นใจเป็นพื้นฐานของการตัดสินทางจริยธรรม

เดวิด ฮิวม์ เป็นนักปรัชญาที่สำคัญคนหนึ่งที่น่าถวิลหาถึงบทบาทของประสบการณ์ในการสร้างความรู้และความเชื่อของมนุษย์ แนวคิดของเขาได้ส่งอิทธิพลต่อการพัฒนาวิชาปรัชญาและวิทยาศาสตร์มาจนถึงปัจจุบัน

12. วิเคราะห์แนวคิดประสบการณ์นิยามของ จอห์น ล็อก ฟรานซิส เบคอน และ เดวิด ฮิวม์

ประสบการณ์นิยาม (Empiricism) เป็นปรัชญาที่ให้ความสำคัญกับประสบการณ์และการสังเกตเป็นหลักในการสร้างความรู้ นักปรัชญาที่สำคัญในแนวคิดนี้ได้แก่ จอห์น ล็อก, ฟรานซิส เบคอน และ เดวิด ฮิวม์ ซึ่งต่างมีส่วนสำคัญในการพัฒนานวัตกรรมทางความคิดในยุคแห่งการตรัสรู้ (Enlightenment)

จอห์น ล็อก (John Locke)

ล็อกเปรียบเทียบจิตของมนุษย์เมื่อแรกเกิดเสมือนกระดาดเปล่าที่ยังไม่มีอะไรบันทึกอยู่เลย ความรู้ ความคิด และความเชื่อต่างๆ เกิดขึ้นจากการที่เราได้รับประสบการณ์ต่างๆ เข้ามาสัมผัส แล้วนำมาประมวลผล ในจิตใจของเรา และแบ่งประสบการณ์เป็น 2 ประเภท ประสบการณ์ทางความรู้สึก และประสบการณ์ทางความคิด ความรู้มาจากประสบการณ์ ความรู้ทั้งหมดของมนุษย์ ไม่ว่าจะเป็นความคิด ความเชื่อ หรือแนวคิดที่ซับซ้อน ล้วนมาจากประสบการณ์ที่ได้รับผ่านประสาทสัมผัสทั้งสิ้น

ฟรานซิส เบคอน (Francis Bacon)

การให้ความสำคัญกับการสังเกตและการทดลอง เบคอนเชื่อว่าความรู้ที่แท้จริงมาจากการสังเกต ปรากฏการณ์ต่างๆ ในธรรมชาติอย่างละเอียดถี่ถ้วน และการทำการทดลองเพื่อทดสอบสมมติฐานต่างๆ

การปฏิเสธอำนาจของอริสโตเติล เบคอนวิพากษ์วิจารณ์แนวคิดของอริสโตเติลที่เน้นการใช้เหตุผลในการหาความจริง โดยมองว่าเหตุผลเพียงอย่างเดียวไม่เพียงพอในการเข้าใจธรรมชาติ วิธีการเหนี่ยวนำ เบคอนเสนอให้ใช้ "วิธีการเหนี่ยวนำ" ในการสร้างองค์ความรู้ โดยเริ่มจากการสังเกตปรากฏการณ์เฉพาะเจาะจง แล้วจึงสรุปเป็นกฎเกณฑ์ทั่วไป

เดวิด ฮิวม์ (David Hume)

ประสบการณ์คือทุกสิ่ง ฮิวม์เชื่อมั่นว่าความรู้ทั้งหมดของมนุษย์มีต้นกำเนิดมาจากประสบการณ์ที่ได้รับผ่านประสาทสัมผัสเท่านั้น

การปฏิเสธความคิดติดตัว ฮิวม์ไม่เชื่อในแนวคิดที่ว่ามนุษย์เกิดมาพร้อมกับความคิดบางอย่าง เช่น ความคิดเกี่ยวกับพระเจ้า หรือความคิดเกี่ยวกับกฎธรรมชาติ

ความสัมพันธ์เชิงสาเหตุเป็นผลผลิตของจิตใจ ฮิวม์โต้แย้งว่าความสัมพันธ์เชิงสาเหตุที่เราเข้าใจ ไม่ได้เป็นสิ่งที่อยู่ภายนอกตัวเรา แต่เป็นการเชื่อมโยงที่เกิดขึ้นในจิตใจของเราเองจากการสังเกตเหตุการณ์ซ้ำ ๆ

การเปรียบเทียบและวิเคราะห์ความมีอยู่ของประสบการณ์

นักปรัชญา	จุดเน้น	ความคิดสำคัญ
จอห์น ล็อก	จิตใจของมนุษย์, กระดาดเปล่า, ประสบการณ์ส่วนบุคคล	ความรู้มาจากประสบการณ์, สิทธิธรรมชาติ
ฟรานซิส เบคอน	โลกภายนอก, การสังเกตและการทดลอง, วิธีการทางวิทยาศาสตร์	การสร้างองค์ความรู้ใหม่, การปฏิรูปวิทยาศาสตร์
เดวิด ฮิวม์	ความสัมพันธ์เชิงสาเหตุ, ขอบเขตของความรู้	ปัญหาของการอุปนัย, ปฏิเสธความคิดติดตัว

การวิเคราะห์ความมีอยู่ ของประสบการณ์นิยมตามแนวคิดของนักปรัชญาทั้งสามท่านล้วนเป็นนักปรัชญาที่ให้ความสำคัญกับประสบการณ์ และการสังเกตในการสร้างความรู้ โดยลือคเน้นที่การรับรู้และประมวลผลประสบการณ์ เบคอนเน้นการทดลองและวิธีการทางวิทยาศาสตร์ และฮิวม์เน้นการวิเคราะห์ธรรมชาติของความรู้และความเชื่อ แนวคิดของทั้งสามท่านมีความเชื่อมโยงกันอย่างชัดเจน โดยลือคเป็นรากฐานเบคอนนำไปพัฒนาต่อยอด และฮิวม์ก็สานต่อแนวคิดของทั้งสองท่านไปอีกขั้น แนวคิดของนักปรัชญาเหล่านี้มีอิทธิพลอย่างมากต่อ การพัฒนาความรู้ในสาขาต่างๆ เช่น วิทยาศาสตร์, ปรัชญา, จิตวิทยา, และสังคมวิทยา จนปรากฏเป็นความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และปรัชญาในยุคต่อมาจนถึงปัจจุบันนี้

บรรณานุกรม

- เจษฎา ทองรุ่งโรจน์. (2547). **พจนานุกรมปรัชญา อังกฤษ-ไทย**. กรุงเทพมหานคร: โปแดง.
- ชัยวัฒน์ อัตพัฒน์. (2555). **ญาณวิทยา (ทฤษฎีความรู้)**. นครปฐม: สาละพิมพ์ดาว.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2548). **พจนานุกรมศัพท์ทางปรัชญา ฉบับราชบัณฑิตยสถาน**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ศักดิ์โสภารการพิมพ์.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ประยุทธ์ ปยุตโต). (2559). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**. (พิมพ์ครั้งที่ 34). กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิการศึกษาเพื่อสันติภาพ.
- พระมหาจิณณมล อภิตโน. (2564). **แนวคิดประจักษ์นิยมในพุทธปรัชญาเถรวาท**. วารสารบัณฑิตศึกษามหาจุฬาขอนแก่น ปีที่ 8 ฉบับที่ 3 กรกฎาคม – กันยายน.
- บุญมี แท่นแก้ว. (2539). **จริยธรรมพุทธศาสนา. (พิมพ์ครั้งที่ 3)**. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์.
- ศ. ศิวรักษ์. (2526). **ก้าวแรกของปรัชญาฝรั่ง**. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช.
- วรวิทย์ วศินสรการ. (2544). **ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับปรัชญาการศึกษา**. กรุงเทพมหานคร : พัฒนาศึกษา.
- พระเฉลย ฐิตวิโส (บุริภักดิ์). (2562). **อิทธิพลของทฤษฎีความรู้ของเดวิด ฮิวม์ ที่มีต่อมนุษย์**. วารสารบัณฑิตศึกษามหาจุฬาขอนแก่น.
- Main, Jonathan. (1980). **Francis Bacon: Empirism Scientist**. Chicago: Santa Publishing.

บทวิจารณ์หนังสือเรื่องปรัชญาการศึกษาไทยตามแนวพระราชดำริ
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ 9 (การศึกษาสมบูรณ)

Book Review: Thai Educational Philosophy According to
the Royal Initiatives of His Majesty King Bhumibol Adulyadej,
Rama IX (Holistic Education)

นิตียา คำพันธ์

Nitiya Khampan

หลักสูตรศึกษาศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาการสอนภาษาไทย

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

Faculty of Education (Thai Language)

Mahamakut Buddhist University

มนัสวี มนต์ปัญญาวัฒนา

Manatsawee Monpannawattana

สถาบันนวัตกรรมการเรียนรู้ มหาวิทยาลัยมหิดล

Institute for Innovative learning Mahidol University

สุชาติ บุชย์ชยานนท์

Suchat Butjayanon

มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี

Ubonratchathani Rajabhat University

E-Mail: nitiya.kam@student.mbu.ac.th

วันที่รับบทความ (Received) : 1 มกราคม 2568

วันที่แก้ไขบทความ (Revised) : 29 มิถุนายน 2568

วันที่ตอบรับบทความ (Accepted) : 29 มิถุนายน 2568

ผู้เขียน : ดร. สุวัฒน์ วิวัฒนานนท์

พิมพ์ : นางสาวลักขณา วิพัฒน์พงศ์

ตรวจทานรูปเล่ม : นางสมศิริ โพธิ์พุ่ม ครูชำนาญการพิเศษ ภาษาไทย

ปีที่พิมพ์ : 2560

พิมพ์ครั้งที่ : 1

จำนวนหน้า : ความหนา 116 หน้า จำนวน 11 บท

ISBN : 978-616-445-526-9

1. บทนำ

หนังสือ “ปรัชญาการศึกษาไทยตามแนวพระราชดำริ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ 9 (การศึกษาสมบูรณ์) การศึกษาสมบูรณ์ เป็นวิธีหรือแนวทางในการจัดการศึกษาตามแนวพระบรมราโชวาทและพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ 9 ผู้วิเคราะห์ได้ทำการวิจัยการจัดการศึกษาตามแนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ภูมิพลอดุลยเดชมหาราช ไว้เมื่อปี พ.ศ. 2549 เพื่อเป็นการเทิดพระเกียรติที่พระองค์ได้ทรงพระกรุณาทุ่มเท มุ่งมั่นพัฒนาการศึกษาอย่างต่อเนื่องมาโดยตลอดและได้เขียนหนังสือการศึกษาพอเพียงตามแนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียง เมื่อ ปี พ.ศ. 2550 เพื่อเป็นองค์ความรู้แก่ผู้เกี่ยวข้องในการจัดการศึกษา ในเวลาต่อมา ปี พ.ศ. 2559 ผู้เขียนมีความรู้สึกสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณยิ่ง จึงได้ทำการวิเคราะห์เพิ่มเติม นำเสนอเป็นปรัชญาการศึกษาไทย ตามแนวพระบรมราโชวาทและพระราชดำรัสของพระองค์เพื่อให้ผู้เกี่ยวข้องในทางการศึกษาได้มีความเข้าใจ เกิดความตระหนัก มุ่งมั่นพัฒนาสืบสานพระราชปณิธานของพระองค์ตลอดไป

2. สารสำคัญของหนังสือ

สารสำคัญของเนื้อหาที่พบในหนังสือเล่มนี้ เนื้อหาของหนังสือแบ่งออกเป็น 11 บท คือ ปรัชญา ปรัชญาการศึกษา พระมหากษัตริย์นักพัฒนา พระบรมราโชวาทและพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ปรัชญาการศึกษาไทยตามแนวพระราชดำริ การศึกษามีหลักการหรือจุดมุ่งหมายอะไร วิธีหรือแนวทางการจัดการศึกษาเป็นอย่างไร การจัดการศึกษาตามแนวพระราชดำริ (การศึกษาสมบูรณ์) การนำแนวพระราชดำริทางการศึกษาไปสู่การปฏิบัติ วิธีหรือแนวทางการจัดการศึกษา ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการศึกษา ในช่วงนี้แรกของหนังสือกล่าวถึงปรัชญาของการศึกษา ช่วงกลางเป็นหลักการและจุดมุ่งหมายในการศึกษา และช่วงสุดท้ายเป็นการนำแนวทางพระราชดำริไปสู่การปฏิบัติ

บทที่ 1 ปรัชญา

ในบทนี้ ผู้เขียนได้กล่าวถึง ปรัชญาเฉพาะหรือปรัชญาประยุกต์ เป็นปรัชญาที่มุ่งศึกษาให้เกิดความเข้าใจอย่างถ่องแท้กว้างขวางมากยิ่งขึ้นในแต่ละสาขา ทำให้พบปัญหาทางปรัชญาที่เกี่ยวกับ ความหมายเนื้อหา วิธีการปฏิบัติ ซึ่งจะแปรเปลี่ยนไปตามวิวัฒนาการและค่านิยมของสังคมจนทำให้เกิดเป็นปรัชญาใหม่เฉพาะสาขาวิชานั้นๆ เป็นปรัชญาประยุกต์ เช่น ปรัชญาสังคม ปรัชญาประวัติศาสตร์ ปรัชญากฎหมาย ปรัชญาวิทยาศาสตร์ ปรัชญาการศึกษาและอื่นๆ เป็นต้น

บทที่ 2 ปรัชญาการศึกษา

ในบทนี้ ผู้เขียนได้กล่าวถึง แนวทางในการศึกษาปรัชญาการศึกษาที่เป็นแนวคิดไปสู่การปฏิบัติการในกระบวนการจัดการศึกษานั้น ตั้งแต่สมัยอริสโตเติล (Aristotle) ได้มีการแบ่งออกเป็นส่วนๆ เพื่อพิจารณาเป็นหัวข้อที่เกี่ยวข้องและสะดวกต่อการนำไปจัดการศึกษา เช่น 1. ความหมายของการศึกษา (การศึกษาคืออะไร) 2. ความมุ่งหมายของการศึกษา (การศึกษาเพื่ออะไร) 3. นโยบายและแนวปฏิบัติในการจัดการศึกษา (วิธีการจัดอย่างไร) 4. แนวคิดการจัดหลักสูตร (จัดอะไร จัดอย่างไร มีเงื่อนไขอย่างไร) 5. หลักการฝึกอบรมจริยธรรม (จัดอย่างไร) 6. หลักการสอน (มีหลักการสอนอย่างไร) 7 แนวคิดเกี่ยวกับโรงเรียน (ระบบของโรงเรียนเป็น

อย่างไร) จากการศึกษา วิเคราะห์ วิจารณ์ ปรัชญาการศึกษาในลัทธิต่างๆ ตลอดช่วงระยะเวลาถือกำเนิดของปรัชญาถึงในปัจจุบัน การศึกษาทำความเข้าใจระบบปรัชญาแม่บทจะศึกษาความรู้ใน 3 ส่วน คือ อภิปรัชญา (ภวตถวิทยา) ญาณวิทยาและคุณวิทยา

บทที่ 3 พระมหากษัตริย์นักพัฒนา

ในบทนี้ ผู้เขียนได้กล่าวถึง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชได้ทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจด้านการเจริญสัมพันธไมตรีกับต่างประเทศทั้งในทวีปเอเชีย ออสเตรเลีย ยุโรปและอเมริกาโดยเสด็จพระราชดำเนินไปด้วยพระองค์เอง สร้างความเชื่อมั่นศรัทธาต่อประเทศและประชาสัมพันธ์เผยแพร่ผลิตภัณฑ์วัฒนธรรมของชาวไทยให้ประจักษ์ต่อนานาอารยประเทศ อีกด้วย รวมทั้งทรงต้อนรับพระราชอาคันตุกะซึ่งเป็นประมุขของประเทศ ต่างๆ ที่เสด็จมาเยือนประเทศไทยจากพระราชกรณียกิจดังกล่าวนี้ก่อให้เกิดสัมพันธไมตรีที่ดีกับประชาชนและหมู่ชนานาประเทศอย่างยิ่ง ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา จะเห็นได้ว่าพระองค์ท่านเป็นพระมหากษัตริย์พระองค์เดียวของโลกที่ทรงครองราชย์สมบัติอย่างยาวนาน และทรงตรากตรำพระวรกาย มีเวลาพักผ่อนพระราชอิริยาบถและบรรทมเพียงเล็กน้อย เพื่อทรงพระราชกรณียกิจ สมดังปวงชนชาวไทยได้ถวายพระราชสมัญญา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ว่า "พระภักทธมหาราช" ซึ่งแปลความว่าพระเจ้าแผ่นดินผู้ทรงความเจริญอันยิ่งใหญ่

บทที่ 4 พระบรมราโชวาทและพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

ในบทนี้ ผู้เขียนได้กล่าวถึง พระบรมราโชวาทและพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชนั้น จะมีความเกี่ยวข้องสอดคล้องกับผู้รับพระราชทานทั้งความแตกต่างของวัย อาชีพ ความเชื่อ ในทางศาสนาและประการสำคัญประกอบไปด้วยเนื้อหาถึงแก่นแท้ อุทิศการณ์และจริยธรรม อันเป็นพื้นฐานของสาขาวิชานั้นๆ อย่างแท้จริง แสดงถึงพระอัจฉริยภาพพระปรีชาสามารถที่สมควรจะน้อมนำไปสู่การปฏิบัติเพื่อให้บังเกิดผลสร้างความเจริญต่อสังคม ชชาติบ้านเมืองต่อไปในอนาคต

บทที่ 5 ปรัชญาการศึกษาไทยตามแนวพระราชดำริ

ในบทนี้ ผู้เขียนได้กล่าวถึง กระบวนการกิจกรรม อันสำคัญของสังคมและรัฐเพื่อการพัฒนาบุคคลและประชาชนเพื่อการ พัฒนาตนเองให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น การศึกษาสร้างและพัฒนาองค์ความรู้เพื่อเป็นพื้นฐานในการพัฒนาประเทศ การศึกษาเป็นกระบวนการ ที่ต้องจัดการให้สมบูรณ์โดยการพัฒนาศักยภาพบุคคลให้มีความรู้ คู่คุณธรรมด้วยการจัดการศึกษาเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ด้วยการรับการเรียนรู้จากประสบการณ์จริง เรียนรู้ด้วยการคิดพิจารณาไตร่ตรองใคร่ครวญกลับไปกลับมาเกิดความรู้แจ้งเห็นจริง ผูกพันอบรมจนเกิดทักษะ เชื่อมโยงเกิดเป็นความรู้ตลอดทำให้รู้เท่าทัน สามารถแก้ปัญหาได้อย่างเป็นระบบด้วยการยึดมั่นหลักของ คุณธรรมประจำใจในการดำรงชีวิตและการปฏิบัติงาน พัฒนาเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์มีปัญญา ขอบเขตของการศึกษาจึงเป็นบทบาทหน้าที่ของทุกคนทุกส่วน ที่จะต้องจัดการศึกษาให้บุคคลและประชาชนได้เกิดการ เรียนรู้ตลอดเวลา สอดคล้องกับสภาพความต้องการของบุคคลและสังคม ครอบคลุม ทุกคน เวลา เรื่อง สภาพ ระบบ เพื่อเอื้อต่อการเข้า ถึงการศึกษาอย่างไม่จำกัด ครอบคลุมทุกมิติต่างๆ

บทที่ 6 การศึกษามีหลักการหรือจุดมุ่งหมายอะไร

ในบทนี้ ผู้เขียนได้กล่าวถึง การศึกษามีหลักการหรือมุ่งหมาย

1. การศึกษาเพื่อพัฒนาสร้างองค์ความรู้ ความคิดเป็นพื้นฐานอันสำคัญของบุคคลและสังคม ที่จะพัฒนาองค์ความรู้เป็นพื้นฐานรองรับการพัฒนาที่สูงขึ้น การสร้างองค์ความรู้ความคิดจะต้องไม่แยกส่วนต้องบูรณาการในความรู้ความคิดของวิชาต่างๆ

2. การศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต เป็นรากฐานที่จำเป็นของบุคคลเพื่อให้มีชีวิตที่เป็นสุขทางด้านร่างกายและจิตใจด้วยการรู้จักการจัดการตนเองตนเอง สร้างความรู้ความเข้าใจที่มีเจตคติที่ดีนำความรู้ทักษะไปพัฒนา

3. การสื่อสารเพื่อพัฒนาศักยภาพ เป็นการเตรียมความพร้อมให้บุคคลมีความมั่นใจ ค้นพบตัวเองได้มีวิธีดำเนินชีวิตที่เหมาะสมแก่สภาพและฐานะความแตกต่างของแต่ละบุคคลอย่างเพียงพอและเตรียมความพร้อมปัจจัยด้านความรู้ความคิดคุณธรรมและจริยธรรม

4. การศึกษาเพื่อพัฒนาสมรรถภาพ เป็นการเสริมสร้างความสามารถของบุคคลโดยการนำความรู้ ทักษะ ประสบการณ์ที่เป็นศักยภาพมีอยู่ในตัวบุคคลให้รู้จักประยุกต์บูรณาการ ความรู้ ความคิด ทฤษฎี และแนวปฏิบัติต่างๆ

5. การศึกษาเพื่อการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ เป็นการสร้างเสริมหล่อหลอม รูปแบบให้บุคคลมีความรู้ ความคิด ความเข้าใจ มีเจตคติที่ดีเหมาะสมมีเหตุผลเชิงจริยธรรม

บทที่ 7 วิธีหรือแนวทางการจัดการศึกษา

ในบทนี้ ผู้เขียนได้กล่าวถึงแนวทางในการจัดการศึกษาเพื่อบรรลุหลักการของการศึกษา

1. การส่งเสริมการแก้ปัญหาและการแสวงหาข้อเท็จจริงด้วยการให้ความรู้ ความเข้าใจ ในหลักของเหตุผลที่เป็นข้อเท็จจริง รู้หลักวิเคราะห์ สังเคราะห์ แนวทางที่เหมาะสมในการแก้ไขปัญหา

2. การส่งเสริมการบูรณาการองค์ความรู้ด้วยการให้ความรู้ความเข้าใจฝึกฝนอบรมการคิดวิเคราะห์ อธิบายความเชื่อมโยงของสรรพสิ่งต่างๆอย่างมีเหตุผล

3. การส่งเสริมการประยุกต์สู่การปฏิบัติด้วยการส่งเสริม และการประยุกต์แนวคิดทฤษฎีด้วยการให้ผู้เรียนได้แสวงหาและเรียนรู้อย่างหลากหลาย

4. การสร้างเสริมคุณลักษณะอันพึงประสงค์ด้วยการให้ความรู้ความเข้าใจ เจตคติ ที่ดีและฝึกฝนให้เป็นผู้มีเหตุผลเชิงจริยธรรม

บทที่ 8 การจัดการศึกษาตามแนวพระราชดำริ (การศึกษาสมบูรณ)

ในบทนี้ ผู้เขียนได้กล่าวถึง การศึกษาสมบูรณ วิธีหรือแนวทางการจัดการศึกษา

- ส่งเสริมให้บุคคลมีความรู้ ความคิด มีปัญญา มีวิธีคิด บูรณาการองค์ ความรู้ ค้นพบทางเลือก ประยุกต์ สร้างนวัตกรรมเพื่อการปฏิบัติสู่การ ดำรงชีวิต

- ส่งเสริมให้บุคคลมีคุณธรรม จริยธรรม มีความรู้ มีเจตคติ มี ทักษะในการคิดอย่างมีเหตุผลเชิงคุณธรรมจริยธรรม ดำรงชีวิตบน พื้นฐานความซื่อสัตย์สุจริต อดทน อดออม ขยันหมั่นเพียร เสียสละเพื่อส่วนรวม

- ส่งเสริมให้บุคคลมีความรู้ ความ เข้าใจ มีทักษะในการแก้ปัญหา อย่างเป็นระบบ พึ่งตนเองพัฒนาคุณภาพชีวิตให้สอดคล้องกับสภาพ ของสังคมยุคสมัยและศีลธรรมผู้เกี่ยวข้องในการจัดการศึกษา

- ผู้รับผิดชอบในการจัดการศึกษา มี ความรู้ ความเข้าใจและมี ประสบการณ์ จริงใจ จริงจังอย่างต่อเนื่อง จัดการศึกษาทุกระดับของ ชีวิตครบถ้วนบริบูรณ์ทุกระดับ ครอบคลุมสมดุล เชื่อมโยงทุก ขั้นตอนเป็น การศึกษาสมบูรณ์

- ครู อาจารย์มีความตระหนักและสำนึก มีความรู้ มีคุณธรรม จริยธรรม มีทักษะในการสอนและอบรม มีพฤติกรรมที่เหมาะสม สอน วิธีเรียน พัฒนาตนเองและดูแล ผู้เรียนด้วยความจริงใจและจริงจัง

- นักเรียนนักศึกษา มีวิธีเรียน เรียน ความรู้รอบร้อมความดี ฝึกหัดวินัยให้มี ความพร้อม การศึกษาที่สมบูรณ์ ต้องเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ มีความรู้ มีคุณธรรม มีความสามารถในการแก้ปัญหา และพัฒนา คุณภาพชีวิตของตน ดำรงตนอยู่ในสังคมได้ทุกยุคสมัยดำรงชีวิตอยู่อย่างมีเหตุผล

บทที่ 9 การนำแนวพระราชดำริทางการศึกษาไปสู่การปฏิบัติ

ในบทนี้ ผู้เขียนได้กล่าวถึง การนำแนวทางพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชทางการศึกษาไปสู่การปฏิบัติระดับต่าง ๆ นั้น วิธีหรือแนวทางการจัดการศึกษา และมีผู้เกี่ยวข้องในการจัดการศึกษาควรจะนำไปสู่การพิจารณา

บทที่ 10 วิธีหรือแนวทางการจัดการศึกษา

ในบทนี้ ผู้เขียนได้กล่าวถึง

1. การส่งเสริมให้บุคคลมีความรู้ ความคิด มีปัญญา มีวิธีคิด บูรณาการองค์ความรู้ ค้นพบทางเลือก ประยุกต์สร้างนวัตกรรมเพื่อปฏิบัติสู่การดำรงชีวิต ด้วยการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ส่งเสริมให้ผู้เรียนรู้จักวิธีเรียนด้วยการสอนวิธีเรียนตามหลักหัวใจนักปราชญ์ เป็นการพัฒนาทักษะ การฟัง การอ่าน ความคิด การถาม การเขียน เพื่อผู้เรียนเกิดทักษะมากขึ้น

2. การส่งเสริมให้บุคคลมีคุณธรรม จริยธรรม มีความรู้ มีเจตคติ มีทักษะในการคิดอย่างมีเชิงจริยธรรม ดำรงชีวิตบนพื้นฐานความซื่อสัตย์สุจริต อดทน อดออม ขยันหมั่นเพียร เสียสละเพื่อส่วน ด้วยการจัดกิจกรรมการสอนโดยมุ่งปลูก สำนึกของผู้เรียนในด้านคุณธรรมจริยธรรมเพราะเมื่อเกิดจิตสำนึกแล้วจะมี เกณฑ์คดียที่ดี นำไปสู่การเลือกปฏิบัติที่เหมาะสม บูรณาการผสมผสานหลักคุณธรรมจริยธรรมในเนื้อหาสาระ และการเรียนทุกรายวิชาเน้นความเป็นระเบียบเรียบร้อย มีวินัย มีความรับผิดชอบเพื่อส่งเสริมผู้เรียนให้มี ความรู้คู่กับคุณธรรม ให้มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับ ถูก ผิด ควรไม่ควร เพื่อให้ผู้เรียนมีทักษะการคิดอย่างมี เหตุผลเชิงคุณธรรมจริยธรรมสามารถนำไปใช้ในการดำรงชีวิตอย่างมีความสุข

3. การส่งเสริมให้บุคคลมีความรู้ ความเข้าใจ มีทักษะในการแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบ พึ่งตนเอง พัฒนาคุณภาพชีวิตให้สอดคล้องกับสภาพสังคม ยุคสมัยและศีลธรรม ด้วยการจัดกิจกรรมการเรียนรู้การสอน

ให้ผู้เรียนมีความรู้ ความเข้าใจในหลักของเหตุผล เรียนรู้วิธีการแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบด้วยวิธีการตามหลัก อริยสัจสี่ หรือกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ นำองค์ความรู้ต่างๆ มาบูรณาการปรับใช้ เพื่อก่อให้เกิดความ เข้าใจในหลักของเหตุเป็นปัจจัยก่อให้เกิดผลตามของธรรมชาติเพื่อให้เกิดความเชื่อมั่นและพึ่งตนเองได้

บทที่ 11 การศึกษา ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการศึกษา

ในบทนี้ ผู้เขียนได้กล่าวถึง

1. ผู้รับผิดชอบในการจัดการศึกษา เป็นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องรับผิดชอบในการจัดการศึกษาทุกระดับ ซึ่งมีหน้าที่ในการกำหนดนโยบายทางการศึกษาหรือนำนโยบายไปสู่การปฏิบัติเพื่อบรรลุตามหลักการหรือ จุดมุ่งหมาย ตามวิธีหรือแนวทางในการจัดการศึกษาเพื่อเป็นการศึกษาที่สมบูรณ์ ควรปฏิบัติโดยผู้รับผิดชอบใน การจัดการศึกษาในทุกระดับจะต้องมีความรู้ ความเข้าใจ มีทักษะทางการศึกษา ด้านความคิดพื้นฐานเกี่ยวกับ การศึกษา

2. ครู อาจารย์ ผู้ปฏิบัติงาน ผู้มีหน้าที่ปฏิบัติด้านการศึกษาอันประกอบไปด้วยผู้บริหารโรงเรียน คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ครู อาจารย์ในสถานศึกษาต่างๆ มีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรงที่นำวิธีหรือแนวทางในการจัดการศึกษาสมบูรณ์สู่การปฏิบัติ ก่อให้เกิดการพัฒนาผู้เรียนให้เป็นมนุษย์ที่ สมบูรณ์ควรปฏิบัติ โดยผู้รับผิดชอบในการจัดการการศึกษาในระดับปฏิบัติการทั้งผู้บริหารสถานศึกษาและครู อาจารย์จะต้องกำหนดนโยบายหลักร่วมกันในการพัฒนาทางด้านวิชาการที่ส่งผลต่อผู้เรียนโดยตรง การปลูกฝัง ส่งเสริม พัฒนาคุณธรรมจริยธรรม ค่านิยมคุณลักษณะอันพึงประสงค์และต้องปฏิบัติให้เกิดเป็นรูปธรรมเป็นตัว แบบที่ดีในสถานศึกษาและสังคม

3. นักเรียน นักศึกษา ผู้เรียนเป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งในกระบวนการการศึกษาที่ได้รับการพัฒนา เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ดำรงตนอยู่ในสังคมได้ทุกยุคสมัยและดำรงชีวิตอยู่อย่างมีเหตุผล ควรปฏิบัติ โดยนักเรียน นักศึกษา ต้องมีวิธีการเรียนที่ดีเหมาะสมและปรับวิธีการจากการเสนอแนะของครู อาจารย์ให้สอดคล้องกับ สภาพและความต้องการของผู้เรียน มีความตั้งใจ มุ่งมั่นขยันหมั่นเพียรหลีกเลี่ยงอบายมุข

4. ผู้ปกครอง ครอบครัว สังคม เป็นสภาพแวดล้อมที่มีอิทธิพลต่อการจัดการศึกษาสมบูรณ์เป็น อย่างยิ่ง เนื่องจากมีอิสระปราศจากการกำกับ ควบคุม ส่งผลต่อเด็กและเยาวชนโดยตรง ผู้ปกครองของผู้เรียน ต้องเปลี่ยนค่านิยมในความเชื่อที่พึ่งพิงรัฐอย่างเดียวเพราะคิดว่าสถานศึกษาจะเป็นที่อบรมสร้างสรรค์ให้บุตร หลานเป็นคนดีโดยปราศจากการดูแลเอาใจใส่ที่แท้จริง

5. รัฐ ช่วงระยะเวลาของการเปลี่ยนแปลงทางการศึกษา ตามสังคมโลกและเราไม่สามารถกำหนดและ กำกับฐานะและบทบาทบนเวทีโลกได้บางเรื่องเราไม่ควรตาม แต่ควรตั้งอยู่อยู่บนพื้นฐานที่แท้จริงของเรา ปมพะเยาเยาวชนให้เข้มแข็งตามศักยภาพของเราที่ต้องจริงใจและมุ่งมั่นที่สุด การนำหลักการจัดการการศึกษา สมบูรณ์ตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ควรนำมาพิจารณา การศึกษา

3. บทวิจารณ์

ในหนังสือเล่มนี้ ผู้วิจารณ์ได้ทราบถึงคุณค่าของหนังสือในจุดเด่นที่ควรแก่การสนับสนุน และส่วนที่เป็น จุดด้อยอันควรแก่การนำไปแก้ไข ดังนี้

จุดเด่นและคุณค่าของหนังสือ

จุดเด่นที่สุดของหนังสือเล่มนี้อยู่ที่เนื้อหาในส่วนแรกมีมิติน่าเชื่อถือ เป็นการนำแนวทางพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ 9 มาแก้ไขปัญหาการศึกษาในไทย ให้มีคุณภาพและประสิทธิภาพมากขึ้น

ภาษาและรูปแบบการเขียน

หนังสือเล่มนี้ใช้ภาษาที่เข้าใจง่าย อ่านได้เข้าใจถึงเนื้อหาที่ผู้เขียนต้องการจะสื่อ มีการใช้คำและสำนวนที่เป็นคำแนะนำชี้แนะกระตุ้นความคิดของผู้อ่าน ให้ผู้อ่านได้คิดตาม เป็นคำแนะนำที่ใช้ภาษาง่ายแม้จะมีความราชาศัพท์อยู่ แต่ก็พอเข้าใจได้

รูปแบบเนื้อหาของหนังสือ

เนื้อหาของหนังสือเล่มนี้ มีการเขียนเนื้อหาสำนวนเชิงให้คำแนะนำ ยกสำนวนให้เห็นภาพที่ชัดเจนยิ่งขึ้น นำเสนอเนื้อหาที่หลากหลาย ด้วยภาษาและถ้อยคำที่เข้าใจง่าย รวมไปถึงได้สอดแทรกข้อความหรือสำนวนที่เข้าใจหรือเข้าถึงง่าย หรือยกตัวอย่างที่มีความเกี่ยวข้องกับเนื้อหามาเปรียบเทียบ แต่มีการวางเนื้อหาแบบเชื่อมโยงเกี่ยวเนื่องกัน เพื่อให้เห็นภาพ

เป้าหมาย/ประโยชน์ของหนังสือ

การศึกษาเป็นส่วนหนึ่งของสังคมไทยที่สำคัญมาก ดังนั้นเราต้องมีปรัชญาการศึกษาที่มีความหลากหลายที่เกิดและมีแง่มุมที่เป็นประโยชน์โดยช่วยทำให้เกิดความยืดหยุ่นเข้ากับสถานการณ์ มุ่งเน้นให้การศึกษาไทยมีการพัฒนาไปในทางที่ดียิ่งขึ้น เพื่ออนาคตและคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นของคนในสังคมไทย

จุดควรพัฒนาของหนังสือ

การออกแบบปกหนังสือไม่น่าสนใจ ดูเรียบง่ายและไม่น่าดึงดูดผู้อ่าน การใช้คำที่เป็นภาษาทางการมากเกินไป มีคำที่ไม่เคยเห็นทำให้ผู้อ่านต้องไปหาคำแปลเอง เพราะไม่มีการแปลคำว่า หมายถึงอะไร มีความหมายว่าอย่างไร ให้เข้าใจง่ายขึ้น เพื่อที่จะลดความน่าเบื่อของการอ่านให้น้อยลง

ข้อเสนอแนะ

ควรใช้คำที่เรียบง่าย เข้าใจง่าย คำที่ไม่เป็นทางการมาก เพื่อเข้าถึงกลุ่มผู้อ่านมากขึ้นกว่านี้ เพราะเป็นหนังสือที่มีความรู้และเป็นประโยชน์อย่างมากกับยุคสมัยในปัจจุบัน

4. บทสรุป

หนังสือเล่มนี้ ผู้เขียนเสนอแนะวิธีการแก้ปัญหาวิกฤตของการศึกษาไทย โดยการพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ 9 มาเป็นแนวทางการปรับใช้กับการศึกษาไทย โดยมีปรัชญาการศึกษา มีหลักการและจุดหมายในการศึกษา วิธีและแนวทางการจัดการศึกษาเพื่อแก้ไขปัญหาการศึกษาของไทย และนำแนวพระราชดำริทางการศึกษาไปสู่การปฏิบัติ เพื่อการศึกษาที่ดีและมีการพัฒนาขึ้น

บรรณานุกรม

สุวัฒน์ วิวัฒนานนท์. (2560). **ปรัชญาการศึกษาไทยตามแนวพระราชดำริพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ 9 (การศึกษาสมบรูณ์)**. กรุงเทพมหานคร, จัดพิมพ์โดย นางสาวลักขณา วิพัฒน์พงศ์.

บทวิจารณ์หนังสือเรื่องตัวกูของกู Book Review: I and Mine

พรรณภา รัตนพันธ์

Phannapha Rattanaphan

พระมหาพงษ์พิสิษฐ์ ฐานวโร

Phramaha Pongpisit Thanavaro

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

Mahamakut Buddhist University

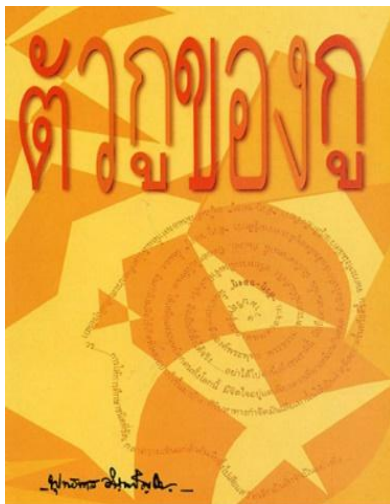
E-Mail: phannapha.rat@student.mbu.ac.th

วันที่รับบทความ (Received) : 1 มกราคม 2568

วันที่แก้ไขบทความ (Revised) : 29 มิถุนายน 2568

วันที่ตอบรับบทความ (Accepted) : 29 มิถุนายน 2568

1. ข้อมูลเบื้องต้น

หนังสือตัวกูของกู

ผู้เขียน : พระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ)

จำนวนหน้า : 189 หน้า

ปีที่พิมพ์ : 2537

ครั้งที่พิมพ์ : -

สถานที่พิมพ์ : ธรรมสภา

2. บทนำ

หนังสือเรื่อง “ตัวกูของกู” ที่ผู้เขียนสนใจและนำมาวิจารณ์ต่อไปนี้เป็น การบรรยายของหลวงพ่พุทธทาสภิกขุ ท่านได้สอนพุทธศาสนิกชนให้ศึกษาถึงคำสอนของพระพุทธเจ้าว่าแท้จริงสอนอะไร คำสอนใดเป็นคำสอนของพุทธศาสนา เนื้อหาของคำบรรยายนี้ถูกตีพิมพ์เป็นหนังสือหลายครั้งและหลายสำนักพิมพ์ แต่ฉบับที่ผู้เขียนนำมาวิจารณ์นั้นเป็นของสำนักพิมพ์กรุงเทพฯ ธรรมสภา เนื้อหาของหนังสือ “ตัวกูของกู” ที่ท่านพุทธ

ทาส นำเสนอนั้น ท่านนำคำสอนของพระพุทธเจ้าที่เป็นหัวใจของพุทธศาสนา กล่าวคือ ความว่างจากการเป็นตัวตน หรือ สุนฺญตา เนื่องจากในสุนฺญตา ไม่มีสิ่งที่เรียกว่า ตัวกูและของกู หลงเหลืออยู่คือพระนิพพาน

3. สารสำคัญของหนังสือ

เนื้อหาในหนังสือ “ตัวกูของกู” มีเนื้อหาทั้งหมด 6 บท ภาคผนวกเรื่อง พุทธธรรมกำมือเดียว โอกาสของการดับทุกข์ทางใจ เขียนได้สรุปออกมาให้เห็นแก่นของเนื้อหาในแต่ละบท ดังนี้

บทที่ 1 ปรับความเข้าใจ

การศึกษาและการปฏิบัติของพุทธศาสนิกชนชาวไทย เป็นแบบสำคัญผิดหลงคิดว่าสิ่งที่ได้รับฟัง รับรู้ ตลอดจนการปฏิบัติที่กระทำตามๆกันมานั้นถูกต้องสามารถทำให้เข้าถึงหลักของพุทธศาสนาได้ เช่น หลักเรื่องกรรม ที่ว่า ทำดี-ได้ดี ทำชั่ว-ได้ชั่ว บุคคลผู้ทำเป็นผู้รับผลของกรรมนั้น ไม่สามารถหลบเลี่ยงกรรมได้ ความจริงหลักพุทธศาสนามีความมุ่งหมายที่จะช่วยให้มนุษย์อยู่เหนือกรรม โดยการปฏิบัติเพื่อบรรลุมรรคผลนิพพาน หลักการเวียนว่ายตายเกิดในวัฏฏสงสารไม่มีจุดจบ พุทธศาสนามีหลักว่าแท้จริงแล้ว คนและสัตว์ การเกิดการตายไม่ได้มีอยู่จริง เพราะไม่มีตัวเราหรือของเรา ทั้งนี้เกิดจากความไม่รู้และความยึดมั่นที่เกิดอยู่ในใจจึงทำให้เกิดสำคัญผิดคิดว่าตนมีอยู่จริงแล้วรวมเอาการเกิด การตาย เข้ามาเป็นของตนด้วย การปฏิบัติก็เช่นกันมีการปฏิบัติแบบ “เผลอสองบาตร” คือ เห็นเขาทำกันมาอย่างไรก็ทำตามๆ กันไป หรือการปฏิบัติแบบ “สัสฬพตปรามาส” คือ การบำเพ็ญศีลและพรต ที่ทำไปโดยไม่ทราบความมุ่งหมายหรือมุ่งหมายผิด การปฏิบัติด้วยการทำบุญ ให้ทาน การรักษาศีล การถืออุตุตค และการเจริญกรรมฐานภาวนาที่ต้องกระทำโดยเคร่งครัดจนเป็นการดูหมิ่นผู้อื่นที่ไม่ยึดถืออย่างตน เป็นการยึดมั่นถือมั่นสำคัญผิดของบุคคลประเภทนี้จะบริสุทธิ์จากทุกข์ทั้งหลายได้ ความจริงแท้คือต้องมีความเข้าใจในเรื่องทุกข์ เหตุให้เกิดทุกข์ ในเรื่องความดับสนิทแห่งทุกข์และวิธีดับความทุกข์นั้น

ดังนั้น ที่ผ่านมามีความเข้าใจผิดอีกอย่างหนึ่งที่ทำให้คนเข้าใจพุทธศาสนาผิดจนถึงกับไม่สนใจพุทธศาสนาหรือสนใจอย่างเสียไม่ได้ คือความเข้าใจที่ว่าพุทธศาสนามีไว้สำหรับคนที่เบื่อหน่ายโลกหรือเหมาะแก่คนที่จะละจากสังคมไปอยู่ตามป่าเขา ข้อนี้มีผลทำให้คนเกิดกลัวขึ้น 2 อย่าง คือ กลัวว่าจะต้องสลัดสิ่งสวยงามหรือความเอร็ดอร่อยและความสนุกสนานในโลกโดยสิ้นเชิงหรือกลัวความลำบากเนื่องจากยึดถือว่าการอยู่ป่าจำเป็นที่สุดสำหรับผู้ปฏิบัติธรรมซึ่งจะทำให้ประสบผลสำเร็จ การคิดเช่นนี้เป็นอุปสรรคขัดขวางต่อการปฏิบัติธรรมะ และเป็นการกล่าวตู่พุทธศาสนาไม่ได้มีหลักเช่นนั้น หมายความว่าป่าเป็นแหล่งว่างจากการรบกวนป่าเป็นแห่งอำนวยความสะดวกและส่งเสริมการกระทำทางจิตใจถ้าใครสามารถหาสถานที่อื่นซึ่งมิใช่ป่าแต่สามารถอำนวยความสะดวกอย่างเดียวกันได้ก็ใช้ได้ เพราะสถานที่ใดที่มีการพิจารณาธรรมะได้ทีนั้นก็มีการศึกษาและปฏิบัติธรรมะได้ พุทธศาสนาไม่ได้สอนให้คนกลัวหรือหลบหลีกสิ่งต่างๆในโลกและไม่ได้สอนให้มัวเมาในสิ่งเหล่านั้นแต่สอนให้รู้จักวิธีที่จะทำให้ตัวมีอำนาจอยู่เหนือสิ่งเหล่านั้น

บทที่ 2 พุทธศาสนามุ่งหมายอะไร

อุปสรรคอันสำคัญและเป็นข้อแรกที่สุดที่ทำให้คนเข้าถึงจุดมุ่งหมายของพุทธศาสนาไม่ได้ คือความมุ่งหมายของพุทธศาสนานั้นมักจะถูกคนส่วนมากเข้าใจว่ามุ่งหมายจะนำคนไปเมืองสวรรค์ คนทั้งหลายที่ไม่รู้

ความจริงก็หลงใหลในสววรรค์คิดว่าเป็นแดนที่ตนจะได้เสพกามารมณ์ตามปรารถนา เป็นเมืองที่ตนจะหาความสำเร็จได้อย่างเต็มที่ เหนือเช่นเดียวกันศาสนาอื่นๆ ที่เขาใช้สววรรค์เป็นเครื่องหลอกล่อให้คนทำความดี ทำให้คนไม่สนใจที่จะดับทุกข์ตามความมุ่งหมายที่แท้จริงของพุทธศาสนา เพราะไปมุ่งหมายเอาต้นหาอุปาทานกันหมด พุทธศาสนามีความมุ่งหมายที่จะแก้ไขปัญหาชีวิตประจำวันของคนทุกคนในโลกนี้หรือพูดอย่างสั้น ๆ ว่า ให้อยู่ในกองทุกข์โดยไม่ต้องเป็นทุกข์ หรืออุปมาว่าอยู่ในโลกโดยไม่ถูกก้ำของโลกรหรืออยู่ในท่ามกลางของเตาหลอมเหล็กอันใหญ่ที่กำลังลุกโชนอยู่แต่กลับมีความรู้สึกเยือกเย็นที่สุด สรุปได้ว่าพุทธศาสนามุ่งหมายที่จะขจัดความทุกข์ให้หมดไปจากคนที่นี่และเดี๋ยวนี้มีไข่มุ่งหมายที่จะพาคนไปสววรรค์ที่ไม่รู้จักกันว่าอยู่ที่ไหน มีจริงหรือไม่

ประโยชน์ 3 คือ มนุษย์สมบัติ สวรรค์สมบัติและนิพพานสมบัติ ประโยชน์อันไหนเป็นประโยชน์ที่มุ่งหมายอย่างแท้จริงของพุทธศาสนา ประโยชน์อันไหนเป็นเหมือนปลาที่มีก้าง ประโยชน์อันไหนเป็นเหมือนปลาไม่มีก้าง และอะไรเป็นเครื่องมือที่จะช่วยให้สามารถกินปลาที่มีก้างได้โดยไม่ต้องถูกก้างเลย มนุษย์สมบัติและสวรรค์สมบัติเป็นเหมือนปลาที่มีก้างคนต้องหัวเราะและร้องไห้สลับกันไปอย่างไม่รู้จักสิ้นสุด ต้องทนทุกข์อย่างซ้ำแล้วซ้ำอีกก็เพราะมนุษย์สมบัติและสวรรค์สมบัติคือเมื่อแสวงหาได้แล้วต้องรักษาไว้หรือบริโภคน้ำที่จะต้องทนทุกข์อย่างซ้ำๆ ซากๆ เนื่องจากหลงสำคัญผิดคิดว่าเป็นความสุข ต่อเมื่อได้สมบัติอันที่ 3 นิพพานสมบัติเมื่อนั้นจะสามารถปลดปล่อยพิษสงหรือความบีบคั้น จะมีชีวิตอยู่อย่างอิสระเหนือการบีบคั้นของสมบัติทั้ง 2 ไม่เดือนร้อนเพราะอำนาจราคะ โทสะและโมหะ การได้สมบัติชนิดนี้ทำให้พบความมุ่งหมายที่แท้จริงของพุทธศาสนา

ความเข้าใจผิดที่เป็นอุปสรรคอีกอย่างหนึ่งคือหลักพระพุทธศาสนาว่าด้วยสุญญตาหรืออนัตตานั้นไม่มีความมุ่งหมายหรือไม่อาจนำมาใช้กับคนธรรมดาสามัญทั่วไปใช้ได้แต่ผู้ปฏิบัติธรรมขั้นสูงที่อยู่ตามถ้ำตามป่าหรือนักบวชที่มุ่งหมายจะบรรลุมรรคผลนิพพานโดยเร็วเท่านั้น หลักพระพุทธศาสนาอันสูงสุดมีเรื่องเดียวคือเรื่องสุญญตาหรือจิตว่างใช้ได้แม้แต่พวกฆราวาสทั่วไปและมุ่งหมายที่จะดับทุกข์ของฆราวาสโดยตรง

พระพุทธศาสนามุ่งหมายที่จะให้คนทั้งหลายอยู่ได้ในท่ามกลางของทุกข์โดยไม่ต้องเป็นทุกข์เพราะอาศัยความรู้และการปฏิบัติในเรื่องสุญญตาหรือความว่างจากตัวตน

บทที่ 3 ปมเดียวที่ควรแก้

ในเรื่องนี้ ได้มีการกล่าวว่ามีอะไรเป็นตัวเราหรือของเรามีได้หมายความว่าเราไม่มีอะไรหรือไม่รับอะไร ไม่ใช่สอยบริโภคสิ่งใด เรามีอะไรหรือบริโภคสิ่งใดๆ ไปตามสมควรที่จะมีจะเป็นแต่ภายในใจนั้นไม่มีการยึดถือว่าสิ่งเหล่านั้นเป็นตัวตนของมันหรือของใครเท่านั้นเองทั้งนี้เพื่อจะให้ได้รับความเย็นใจ เบาใจเบากายอยู่ตลอดเวลา ความมีจึงมีค่าเท่ากับไม่มีหรือความไม่มีเท่ากับความมี พุทธศาสนาสอนให้เรามีจิตใจเป็นอิสระอยู่เหนือวิสัยชาวโลก ไม่หวั่นไหวไปตามสถานการณ์ทุกอย่างในโลกจึงอยู่เหนือความทุกข์ทุกอย่างทั้งในการคิด การพูด การทำเพราะมีจิตใจเป็นอิสระจากกิเลส เป็นภาวะที่เกิดจากความไม่ยึดมั่นถือมั่นต่อสิ่งใด ๆ ทั้งหมดทั้งสิ้นว่าเป็นตัวเราหรือของเรา ไม่ยึดมั่นแม้ชีวิต เกียรติยศ ชื่อเสียง หรืออะไร ๆ ทั้งสิ้นที่คนทั่วไปเขายึดถือกัน สิ่งนี้เรียกว่าความหลุดพ้น คือ หลุดพ้นจากทุกสิ่งทุกอย่างที่ครอบงำจิตหรือทำจิตไม่ให้เป็นอิสระ

อนึ่ง เราควรจับหลักให้ได้ว่าธรรมะเป็นสัจธรรม เป็นของธรรมชาติซึ่งจำเป็นที่จะต้องระมัดระวังในการที่จะรักษาหลักเดิม ๆ จนเป็นที่ยอมรับสำหรับพุทธบริษัทและให้เข้าใจง่าย ๆ ก็จำเป็นที่ต้องมีการแปลงการใช้

ถ้อยคำให้เป็นคำธรรมดาสามัญที่อาจจะเข้าใจได้ทันทีสำหรับคนทั่วไปแต่เนื้อความนั้นต้องเป็นเช่นเดียวกันกับที่มีอยู่ในคัมภีร์และที่สำคัญก็คือให้สามารถใช้ปฏิบัติได้ทันทีโดยไม่ต้องศึกษาอะไรให้ยุ่งยาก นอกจากเรื่อง”อัตตา” “ตัวตน” และ “ของตน” ว่าทำให้เกิดทุกข์ได้ และมีวิธีการจัดการอย่างไร ดังนั้นจะต้องพิจารณาถึง “ตัวเรา-ของเรา” ภาษาบาลีเรียกว่า “อหังการ” และ “มมังการ” ทั้งหมดนี้หมายถึงจิตที่กำลังกลัดกลุ้มอยู่ด้วยความรู้สึกที่เห็นแก่ตัวจัด กำลังดิ้นรนทุกอย่างเพื่อจะทำตามใจตนโดยไม่คิดถึงศีลธรรมหรือความรู้สึกผิดชอบชั่วดีใดๆ

อุปาทาน คือการยึดมั่นถือมั่นทางด้านจิตใจดังเช่นยึดมั่นในเบญจขันธ์คือร่างกายและจิตใจรวมกันว่าเป็น “ตัวตน” แล้วยึดมั่นถือเอารูปร่างกาย ความรู้สึก ความจำและความนึกคิด 4 อย่างนี้ว่าเป็น “ของเรา” คนที่มีอุปาทานยึดมั่นว่า “ตัวเรา” ว่า “ของเรา” จึงมีเบญจขันธ์ที่เป็นทุกข์ ส่วนเบญจขันธ์ ที่ไม่มีอุปาทานครอบงำจะไม่มีทุกข์เรียกว่าบริสุทธิ์หรือหลุดพ้นหมายถึงหลุดพ้นจากอุปาทานว่า “ตัวเรา” ว่า “ของเรา” “โดยตรง คนทั้งหลายย่อมหลุดพ้นเพราะไม่ยึดมั่นถือมั่นด้วยอุปาทาน ถ้ายังมีอุปาทานก็ไม่พ้นจากความหลุดพ้นจากความทุกข์จาก ตัวเรา-ของเรา ถ้าเราตัดบ่วงนี้ให้ขาดได้เราจะต้องทุกข์อยู่เรื่อยไป

ความหลุดพ้น(วิมุตติ) หมายถึงความหลุดพ้นจากอำนาจของลาภสักการะสรรเสริญทั้งกามสุขในสวรรค์หรือความเป็นพรหม ความรู้สึกว่ามี “ตัวตน-ของตน” เป็นตัวการสำคัญ ตัวตนแบ่งเป็นชั้น ๆ คือ ตัวตนที่ชั่ว ตัวตนที่ดี ตัวตนที่เบาบางลง และตัวตนที่ว่างจากความรู้สึกว่ามี “ตัวตน” วิมุตติเป็นวัตถุประสงค์มุ่งหมายของการปฏิบัติธรรมะในพระพุทธศาสนา การปฏิบัติเกี่ยวกับตัวตน มี 3 ชั้น คือ 1. กำจัดตัวตนที่ชั่วให้สูญสิ้น 2. สร้างตัวตนที่ดีขึ้นมา และ 3. ทำตัวตนให้เบาบางลงจนกระทั่งไม่มีเหลือ เรียกว่า ละชั่ว ทำดี และทำใจให้บริสุทธิ์ นี่คือหัวใจพุทธศาสนา เมื่อเรากำจัด “ตัวตน-ของตน” ได้แล้วจะประสบสิ่งที่เรียกว่า “นิพพาน” คือความสิ้นสุดแห่งความทุกข์ทั้งปวง

บทที่ 4 การเกิดขึ้นแห่งอัตตา

การเกิดขึ้นแห่ง “อัตตา” นั้นมาจากจิตที่ตั้งไว้ผิด พระพุทธองค์ตรัสว่า “จิตที่ตั้งไว้ผิดย่อมนำมาซึ่งอันตราย ซึ่งร้ายยิ่งกว่าอันตรายที่ศัตรูใจอำมหิตจะพึงกระทำให้ จิตที่ตั้งไว้ถูกต้องจะนำมาซึ่งประโยชน์มากกว่าคนที่หวังดีที่สุด มีบิดามารดา เป็นต้น” เป็นการชี้ให้เห็นโทษของการตั้งจิตที่ผิด การกำเนิดของอัตตาหรือ “ตัวเรา-ของเรา” ก็คือ อวิชชา อวิชชาไม่ได้หมายถึงความไม่รู้อะไรเลยแต่เพียงอย่างเดียว รวมหมายถึงรู้อะไรมากมายไม่มีที่สิ้นสุดแต่เป็นความผิดคือเห็นตรงกันข้ามอย่างที่เรียกว่าเห็นกงจักรเป็นดอกบัว คำแปลของอวิชชาที่รัดกุมแปลว่า ธรรมชาติที่ปราศจากความรู้ชนิดที่จะดับทุกข์ได้ หรือกล่าวว่าเป็นสภาวะที่ปราศจากความรู้ที่ดับทุกข์ได้ พระพุทธองค์ตรัสไว้โดยเฉพาะคือตรัสเอาความไม่รู้ร้อยยี่สิบทั้ง 4 ว่าเป็นอวิชชา

ตัณหาและอุปาทานมีมูลเหตุมาจากอวิชชาคือเพราะไม่รู้จึงได้ไปอยากไปยึดถือ มีความโลภเพราะไม่รู้ว่าจะไม่ควรโลภ มีความโกรธเพราะไม่รู้ว่าจะไม่ควรโกรธ มีความหลงเพราะไม่รู้ว่าจะไม่ควรหลง แสดงว่าโลภ โกรธ หลง มีมูลเหตุมาจากอวิชชาเพราะฉะนั้นความรู้สึกทั้งหลายที่เป็นของผิดล้วนมาจากอวิชชาทั้งนั้น ตัณหาได้มีในภพ (ภาวะ) ทั้ง 3 จับคู่ได้ว่ากามตัณหาเป็นไปในกามภพ ภวตัณหาเป็นไปในรูปภพ ตัณหาที่มีมูลฐานอยู่ที่อารมณ์ 6 คือ รูป รส กลิ่น เสียง และสัมผัส ทางกายและสัมผัสทางใจ ทั้งอารมณ์ในอดีต ปัจจุบัน และอนาคต ตัณหา 3 คือ กามตัณหา ภวตัณหา และวิภวตัณหา กามตัณหาเป็นอารมณ์ และไม่มีกามเป็นอารมณ์

สำหรับจิต คือ กามและภพ กามเป็นที่ตั้งแห่งความยึดถือว่า “ของเรา” ภพเป็นที่ตั้งแห่งความยึดถือว่า “ตัวเรา” ถ้ามีความรู้สึกว่าเป็น “ของเรา” เมื่อใดก็ต้องมีความรู้สึกว่าเป็น “ตัวเรา” ซ่อนอยู่ข้างในนั้น เมื่อใครตกอยู่ในอิทธิพลของกามแล้วย่อมตกอยู่ในอำนาจของภพโดยไม่มีทางที่จะหลีกเลี่ยงได้เพราะมันเป็นของเกี่ยวเนื่องกันอย่างสนิท หลักพระพุทธศาสนาเป็นไปเพื่อโลกุตตรภูมิไม่ใช่เพื่อกามาวจรภูมิ รูปาวจรภูมิและอรุพาจรภูมิ โลกุตตรภูมิหรือนิพพานเป็นสิ่งที่ปราศจาก “ตัวตน-ของตน” โดยแท้จริงที่จะต้องก้าวขึ้นมาให้ถึงจึงจะพบกับตัวแท้ของพุทธศาสนา

บทที่ 5 การดับลงแห่งอตฺตา

การเกิดขึ้นของ “อตฺตา” ก็คือการตั้งจิตไว้ผิด เพราะฉะนั้นการตั้งจิตไว้ให้ถูกจึงเป็นรากฐานของการดับ “อตฺตา” เช่นการใช้อำนาจของสมาธิปิดกั้นโอกาสของการเกิดขึ้นของ “ตัวตน” หรืออำนาจของปัญญาตัดราก “ตัวเรา-ของเรา” โดยสิ้นเชิง ภาวะแห่งการดับของ “ตัวเรา-ของเรา” คือ 1.อย่างผิวเผิน ด้วยความสบายทางจิตอาจจะด้วยความไม่ตั้งใจสำหรับผู้ที่อยู่ในที่ที่เหมาะสม มีสิ่งแวดล้อมหรือมีการสมาคมกับบุคคลที่เหมาะสมเรียกว่า ตังคิมุตติ 2.เป็นไปได้อย่างตลอดเวลาที่มีการบังคับ เช่น ด้วยการทำอานาปานสติภาวนา ทำจิตให้เป็นสมาธิ เกิดสุขเวทนา มีสติสัมปชัญญะเพียงพอที่จะกระทำภาวนาวิธียุ่ตลอดเวลา เรียกว่า วิกขัมภนวิมุตติ 3.เป็นการดับสนิทเพราะทำลายรากเง้าของมันเสียโดยสิ้นเชิง ด้วยการอาศัยสิ่งใดสิ่งหนึ่งมาปิดกั้นทางเกิดของ “อตฺตา” ไว้อย่างเหนียวแน่นและอย่างเฉลียวฉลาด เรียกว่าดับตัวตนด้วยอำนาจการกระทำทางจิต อวิชชาเป็นรากเหง้าของ “อตฺตา” การทำลายอวิชชาก็เป็นการทำลาย “อตฺตา” เพราะเราใช้อวิชชาหรือปัญญามายทำลายอวิชชา เรียกว่า สมุทเททวิมุตติ

คำว่าดับ หมายถึงการป้องกันไม่ให้เกิดขึ้น รวมทั้งการดับตัวตนที่ปรากฏอยู่แล้ว คือ ภาวะของจิตที่ปราศจากความรู้สึกว่าเป็น “ตัวเรา-ของเรา” ความดับไปแห่ง “อตฺตา” ไม่ได้หมายถึงความดับไปของร่างกายหรือชีวิต การดับไปแห่งความรู้สึก จิตมีแต่ความวุ่น เมื่อ “ตัวตน” มีอยู่จิตก็มีตนเพราะความเดือนพล่านของความรู้สึกว่ามี “ตัวตน” มีอยู่ เมื่อตัวตนดับไปจิตก็หมดความมืดและความสว่างเกิดขึ้นมาแทน

บทที่ 6 วิธีการลดอตฺตา

วิธีการลดอตฺตาโดยอาศัยหลักเกณฑ์ที่รัดกุม คือ “สังโยชน” ได้แก่

สังโยชนประการที่ 1 สักกายทิฏฐิ หมายถึงความยึดถือว่ากายกับใจนี้เป็นของตน ก็จะทำให้เกิดความหวงแหน ด้วยความหลงผิด เพราะสิ่งนี้เป็นเพียงธาตุดินน้ำลมไฟ อากาศธาตุ วิญญาณธาตุ รวมตัวกันอยู่ ความลดไปแห่งสักกายทิฏฐิ ทำให้เกิดความสงบเย็นทำให้เกิดสติสัมปชัญญะ สติสัมปชัญญะทำความปลอดภัยให้แก่ตนเอง ละสังโยชนข้อนี้ได้การเบียดเบียนกันจะหายไปจากโลกนี้การเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่กันอย่างแท้จริงจะเข้ามาแทนที่

สังโยชนประการที่ 2 วิจิจจนา หมายถึงความลังเล เนื่องมาจากความสงสัยหรือความกลัว ถ้าปฏิบัติในขั้นสมาธิวิจิจจนา ก็เป็นนิรณันต์ปิดกั้นหรือรบกวนไม่ให้เป็นสมาธิ ถ้าปฏิบัติในขั้นปัญญา วิจิจจนา ก็เป็นเครื่องรบกวนความเชื่อและปัญญาไม่ใช้อยู่ในร่องในรอยได้ ในฝ่ายพุทธศาสนาจะเกิดความลังเลในพระพุทธ พระธรรม พระอริยสงฆ์ ลังเลในการตรัสรู้จริงของพระพุทธเจ้า ลังเลในการที่จะเชื่อหรือปฏิบัติตามคำแนะนำของท่าน จึงกล่าวได้ว่า “อตฺตา” เป็นมูลเหตุ

สังโยชน์ประการที่ 3 สลัปปตปราคาส คือ ความมกมายเข้าใจผิดต่อศีลและพรต แบ่งเป็น 2 ประเภท คือ เข้าใจผิดหรือปฏิบัติผิดในสิ่งที่ผิดมาแต่เดิม กับ เข้าใจผิดต่อสิ่งที่ถูกต้องที่อยู่แล้ว มูลเหตุมาจากการมี “ตัวตน-ของตน” ในฝ่ายพุทธศาสนา ในทางปริยัติเรียนรู้ในสิ่งที่ไม่ใช่พุทธพจน์ให้เป็นเหมือนพุทธพจน์ ในทางปฏิบัติมีความเข้าใจผิดในเรื่องการทำบุญ ให้ทาน การบวช ฯ ประพฤติปฏิบัติในทางส่งเสริมความรู้สึกเป็น “ตัวตน-ของตน” ให้มากขึ้นจนกลายเป็นเรื่องของความศักดิ์สิทธิ์ ความขลัง

ผู้ที่ละสักกายทิฐิ วิจิกิจฉา และสลัปปตปราคาสได้จะได้กระแสพระนิพพาน ซึ่งเรียกว่า พระโสดาบัน พระสกิทาคามี สามารถดับอัตตาที่อยู่ในรูปของโลภะ โทสะ โมหะ ให้เบาบางลงได้มากกว่าพระโสดาบัน พระอานาคามี สามารถละราคาและความโกรธได้อย่างสิ้นเชิงแต่โมหะบางชนิดยังเหลืออยู่ พระอรหันต์ สามารถละ “ตัวตน” ที่อยู่ในรูปของรูปราคาและอรุปราคา ละมานะ อุทธัจจะและอวิชชาที่เป็นโมหะอย่างละเอียดได้ จนหมด นิพพานแปลว่า ดับไม่มีเหลือ นิพพานที่มีตัวตนเบาบางเรียกว่า “สุปาติเสสนิพพาน” แปลว่านิพพานที่มีเชื้อเหลือ นิพพานที่เป็น “ความว่างอย่างยิ่ง” เรียกว่า “อนุปาติเสสนิพพาน”

วิธีปฏิบัติเกี่ยวกับความดับไม่เหลือ “อัตตา” ได้แก่ มรรคมืองค์ 8 มีผลทำอวิชชาในปฏิจจสมุปบาท เกิดไม่ได้หรือดับไปอยู่ตลอดเวลา คนทั้งหลายมีความทุกข์เนื่องมาจากสิ่งที่เรียกว่า “ตัวตน-ของตน” ทั้งนั้น ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสว่า “โดยสรุปอย่างสั้นที่สุดแล้ว เบญจขันธ์ที่ประกอบอยู่ด้วยอุปาทานนั้นแหละเป็นตัวทุกข์” อวิชชาเป็นมูลเหตุให้เกิด “อัตตา” การดับอวิชชาเสียได้ คือการดับทุกข์สิ้นเชิง

ภาคผนวก

เรื่องพุทธธรรมกำมือเดียว ท่านพุทธทาสกล่าวถึงแนวทาง 40 ข้อ โดยชี้ให้เห็นว่า การปฏิบัติธรรมไม่จำเป็นต้องซับซ้อน หรือเกี่ยวข้องกับพิธีกรรม หากแต่เป็นการปฏิบัติที่เน้นการละวางอัตตา การเจริญสติ สมาธิ และปัญญา เพื่อให้เกิดความเข้าใจในธรรมชาติของชีวิตและการพ้นจากความทุกข์ได้จริง

เรื่องโอกาสของการดับทุกข์ทางใจ ท่านพุทธทาสเน้นให้เห็นว่า การดับทุกข์ด้วยการวิปัสสนา ไม่ใช่เรื่องไกลตัวหรือเป็นไปไม่ได้ แต่สามารถทำได้โดยวิธีการเพ่งพิจารณาให้เกิดปัญญาให้รู้เท่าทันธรรมชาติของสิ่งทั้งหลายไม่ว่าจะเป็นรูปธรรมนามธรรม เมื่อรู้ความเป็นอนิจจังทุกขังอนัตตาจะไม่เกิดความอยากมีอย่างได้ คือ เมื่อเรามีความตั้งใจที่จะมุ่งมั่นในการปฏิบัติ เราจะเข้าใจในธรรมชาติของทุกข์และกระบวนการเกิดและการดับ เมื่อเรารู้เท่าทันทุกข์และปัจจัยที่ก่อให้เกิดทุกข์ได้เราจะสามารถลดความยึดมั่นตัวตนและสิ่งต่าง ๆ และนำไปสู่ความสงบและปล่อยวางในที่สุด

4. บทวิจารณ์หนังสือ

ก. จุดเด่นของหนังสือ

1. การใช้ภาษาที่เรียบง่าย

ท่านพุทธทาสภิกขุใช้ภาษาที่เข้าใจง่าย ทำให้แนวคิดที่ซับซ้อนในพุทธศาสนาเรื่อง “อัตตา” และ “อนัตตา” สามารถสื่อสารกับผู้อ่านได้อย่างมีประสิทธิภาพเหมาะสมสำหรับทั้งผู้เริ่มต้นและผู้ที่มีความรู้พื้นฐานทางพุทธศาสนา

2. การเชื่อมโยงแนวคิดสู่ชีวิตประจำวัน

หนังสือเน้นการนำหลักธรรมะไปปฏิบัติจริงในชีวิตประจำวันเพื่อให้ผู้อ่านสามารถลดความทุกข์จากการยึดติดในตัวตนได้ด้วย แนวทางการปฏิบัติที่ชัดเจนและเน้นการละวางอัตตา

3. การเสนอแนวทางปฏิบัติที่ชัดเจน

หนังสือเล่มนี้ไม่ได้ได้เพียงแค่เสนอทฤษฎีเกี่ยวกับความทุกข์ แต่ยังแนะนำวิธีปฏิบัติจริงที่ผู้อ่านสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้ เช่นการฝึกสติ สมาธิ และการเห็นแจ้งในธรรมชาติของชีวิต

4. การนำเสนอแนวคิดหลักซึ่งในพุทธศาสนา

หนังสือได้กล่าวถึงแก่นธรรมะสำคัญในพุทธศาสนา เช่น มรรคมีองค์ 8 อริยสัจ 4 และหลักอนัตตา ทำให้ผู้อ่านสามารถเข้าใจแก่นแท้ของคำสอนพระพุทธเจ้าอย่างลึกซึ้งมากยิ่งขึ้น

5. เนื้อหาครอบคลุมหัวข้อสำคัญในพุทธศาสนา

ท่านพุทธทาสภิกขุจัดการเนื้อหาให้ครอบคลุมแนวคิดสำคัญในพุทธศาสนา ตั้งแต่เรื่องความเข้าใจผิดในอัตตา การเกิดขึ้นและดับลงของอัตตา จนถึงแนวทางในการลดอัตตาซึ่งช่วยให้ผู้อ่านเห็นภาพรวมของปัญหาและวิธีการแก้ไขได้อย่างชัดเจน

ข. จุดที่ควรพัฒนาของหนังสือ

1. ความซับซ้อนของแนวคิด

แม้ว่าหนังสือจะใช้ภาษาที่เรียบง่าย แต่แนวคิดเรื่อง “อนัตตา” และการละวางตัวตนอาจยังเป็นสิ่งที่ซับซ้อนและยากต่อการเข้าใจในเชิงลึก โดยเฉพาะสำหรับผู้ที่ไม่มีความรู้พื้นฐานในพุทธศาสนามาก่อน

2. ความยากในการปฏิบัติจริง

การปล่อยวาง “อัตตา” และการลดความยึดมั่นในตัวตนไม่ใช่เรื่องง่ายในชีวิตประจำวัน โดยเฉพาะในสังคมที่มีการแข่งขันสูงและยึดถือความสำเร็จทางวัตถุ แนวทางปฏิบัติบางประการอาจต้องใช้เวลาและความมุ่งมั่นในการฝึกฝน

3. บางส่วนของเนื้อหาอาจไม่เหมาะกับทุกคน

หนังสือเล่มนี้มุ่งเน้นไปที่การปล่อยวางอัตตาในเชิงปฏิบัติอย่างลึกซึ้ง ซึ่งอาจไม่เหมาะกับผู้อ่านที่กำลังมองหาคำแนะนำเบื้องต้นหรือการให้กำลังใจในชีวิตประจำวัน เพราะเนื้อหามีความลึกซึ้งในเชิงปรัชญาและธรรมะมาก

4. การยกตัวอย่างอาจไม่เข้ากับยุคสมัยบางส่วน

หนังสือเล่มนี้เขียนในยุคที่สังคมและวิถีชีวิตอาจแตกต่างจากปัจจุบันบ้าง การยกตัวอย่างหรือการเชื่อมโยงบางเรื่องอาจไม่ตรงกับบริบทของคนยุคใหม่หรือผู้ที่วิถีชีวิตที่ซับซ้อนขึ้นในปัจจุบัน

5. บทสรุป

“ตัวกูของกู” เป็นหนังสือที่นำเสนอแนวคิดสำคัญของพุทธศาสนาเรื่องการปล่อยวาง “อัตตา” และ “การลดความยึดมั่นในตัวตน” ท่านพุทธทาสภิกขุใช้ภาษาที่เรียบง่ายในการอธิบายแนวคิดที่ซับซ้อนและเสนอวิธีการปฏิบัติธรรมที่สามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ อย่างไรก็ตามเนื้อหาบางส่วนอาจต้องการความเข้าใจ

เชิงลึกและการฝึกฝนจิตใจอย่างจริงจัง หนังสือเล่มนี้เหมาะสมสำหรับผู้ที่ต้องการทำความเข้าใจเรื่องอตฺตาและการปล่อยวางในแง่ปฏิบัติ และเป็นหนังสือที่ส่งเสริมการพัฒนาจิตใจให้พร้อมต่อการเผชิญความทุกข์ในชีวิต

บรรณานุกรม

พระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ). (2537). **ตัวกูของกู**. กรุงเทพฯ : ธรรมสภา.

บทวิจารณ์หนังสือเรื่องปรัชญาอินเดีย

Book Review : Indian Philosophy

พระอำนาจ เตชปญโญ (เสียงแจ่มใส)

Phra Amnat Techapanyo (Siangjaemsai)

สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา

Department of Buddhism and Philosophy

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

Graduate School, Mahamakut Buddhist University

ธนรัฐ สะอาดเอี่ยม

Thanarat Sa-ard-iam

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์

Mahachulalongkomrajavidyalaya University, Surin Campus

E-Mail: thanarat.mcusr@gmail.com

วันที่รับบทความ (Received) : 1 มกราคม 2568

วันที่แก้ไขบทความ (Revised) : 29 มิถุนายน 2568

วันที่ตอบรับบทความ (Accepted) : 29 มิถุนายน 2568

1. ข้อมูลเบื้องต้นของหนังสือ

ปรัชญาอินเดีย เขียนโดย ดร.ทองหล่อ วงษ์ธรรมา เป็นหนังสือที่ตีพิมพ์ครั้งแรกในปี พ.ศ. 2535 โดย สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์ เนื้อหาครอบคลุมแนวคิดทางปรัชญาของอินเดียทั้งในยุคคลาสิกและยุคสมัยใหม่ มีความยาวทั้งหมด 285 หน้า

หนังสือเล่มนี้ได้กล่าวถึงแนวคิดหลักในปรัชญาอินเดีย เช่น อัตมัน (ตัวตนที่แท้จริง), พรหมัน (สิ่งสูงสุดในจักรวาล), และ กฎแห่งกรรม รวมถึงแนวคิดอื่น ๆ ในลัทธิและศาสนาต่าง ๆ ของอินเดีย เช่น ศาสนาพราหมณ์-ฮินดู, พุทธศาสนา, และเชน หนังสือเหมาะสำหรับผู้สนใจศึกษาเชิงลึกเกี่ยวกับปรัชญาอินเดีย เนื่องจากให้ภาพรวมที่ครอบคลุมทั้งในด้านประวัติศาสตร์ แนวคิด และการพัฒนา

2. บทนำเกี่ยวกับหนังสือ

หนังสือ ปรัชญาอินเดีย โดย ดร.ทองหล่อ วงษ์ธรรมา เป็นผลงานที่สำคัญในการนำเสนอและวิเคราะห์ ความคิดทางปรัชญาของอินเดียอย่างครอบคลุมและลึกซึ้ง หนังสือเล่มนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ผู้อ่านเข้าใจถึง รากฐานและพัฒนาการของปรัชญาอินเดียที่มีอิทธิพลต่อวัฒนธรรมและสังคมมาเป็นเวลาหลายพันปี

ในเนื้อหา ดร.ทองหล่อ ได้สำรวจระบบความคิดและแนวคิดหลัก ๆ ของปรัชญาอินเดีย ไม่ว่าจะเป็นอุปนิษัท ที่เน้นการค้นหาคำความจริงแท้ของตัวตน (อาตมัน) และความเป็นหนึ่งเดียวกับจักรวาล (พรหมัน), ศาสนาพุทธ ที่เสนอแนวทางการดับทุกข์ผ่านการปฏิบัติและการเข้าใจ อริยสัจ 4, หรือ ปรัชญาโยคะ ที่เน้นการฝึกจิตและร่างกายเพื่อบรรลุสภาวะแห่งการตระหนักรู้

หนังสือยังได้วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างปรัชญาอินเดียกับศาสนาต่าง ๆ เช่น ฮินดู และ เซน โดยชี้ให้เห็นถึงความคล้ายคลึงและความแตกต่างในแนวคิดเรื่องจิตวิญญาณ การปฏิบัติ และเป้าหมายสูงสุดของชีวิต นอกจากนี้ ผู้เขียนยังได้เชื่อมโยงปรัชญาอินเดียกับปัจจุบัน โดยแสดงให้เห็นว่าความคิดเหล่านี้ยังคงมีความเกี่ยวข้องและสามารถนำมาปรับใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างไรด้วยการเขียนที่ชัดเจนและมีระบบ "ปรัชญาอินเดีย" จึงเป็นหนังสือที่เหมาะสมสำหรับทั้งผู้เริ่มต้นและผู้ที่มีพื้นฐานในด้านปรัชญา ช่วยให้ผู้อ่านสามารถเข้าถึงและเข้าใจแนวคิดที่ซับซ้อนได้ง่ายขึ้น นอกจากนี้ ยังเป็นแหล่งข้อมูลที่มีคุณค่าสำหรับนักวิชาการ นักศึกษา และผู้ที่สนใจศึกษาวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ของอินเดีย

การศึกษาปรัชญาอินเดียไม่เพียงแต่เปิดโลกทัศน์ใหม่ ๆ แต่ยังช่วยเสริมสร้างความเข้าใจในตนเองและความสัมพันธ์กับผู้อื่น ดร.ทองหล่อ วงษ์ธรรมา ได้ถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ของตนผ่านหนังสือเล่มนี้ อย่างเต็มที่ทำให้ ปรัชญาอินเดีย กลายเป็นหนึ่งในผลงานสำคัญที่ควรค่าแก่การศึกษาและเก็บรักษาไว้

3. สารัตถะของหนังสือ

หนังสือ ปรัชญาอินเดีย โดย ดร.ทองหล่อ วงษ์ธรรมา นำเสนอภาพรวมและการวิเคราะห์ปรัชญาอินเดีย ตั้งแต่แนวคิดพื้นฐานและหลักธรรมสำคัญในศาสนาหลักของอินเดียจนถึงการประยุกต์ใช้ในชีวิต หนังสือเล่มนี้มีเนื้อหาครอบคลุมหลายประเด็นที่สำคัญ ดังนี้

1. ปรัชญาพราหมณ์-ฮินดูและอุปนิษัท หนังสือเริ่มต้นด้วยการกล่าวถึงปรัชญาพราหมณ์-ฮินดูและแนวคิดในอุปนิษัท ซึ่งเป็นรากฐานของปรัชญาอินเดีย อุปนิษัทเน้นการค้นหาคำความจริงเกี่ยวกับตัวตน (อาตมัน) และการเชื่อมโยงกับสิ่งสูงสุด (พรหมัน) แนวคิดนี้เน้นถึงการแสวงหาคำความเป็นหนึ่งเดียวกับจักรวาลเพื่อเข้าถึงความรู้แจ้ง (โมกษะ) ซึ่งเป็นจุดหมายสูงสุดในชีวิตของมนุษย์ แนวคิดอื่น ๆ ในปรัชญาฮินดูยังรวมถึงกฎแห่งกรรม ซึ่งอธิบายถึงผลของการกระทำและผลที่เกิดขึ้นตามกรรม นอกจากนี้ยังมีการกล่าวถึงระบบวรรณะ ซึ่งเป็นส่วนสำคัญของโครงสร้างสังคมอินเดียและมีบทบาทสำคัญในด้านศีลธรรมและการพัฒนาตนเอง

2. ศาสนาพุทธและปรัชญาการดับทุกข์ หนังสืออธิบายหลักคำสอนในพุทธศาสนาที่มีพื้นฐานมาจากอริยสัจ 4 และมรรค 8 ซึ่งเป็นวิธีการดับทุกข์ แนวคิดเรื่องทุกข์ สมุทัย นิโรธ และมรรค เน้นการพิจารณาถึงเหตุของทุกข์และการฝึกฝนจิตใจเพื่อหลุดพ้นจากความทุกข์ ความรู้เกี่ยวกับไตรลักษณ์ (อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา) เป็นการสอนถึงธรรมชาติที่ไม่เที่ยงของทุกสิ่งและการปล่อยวางซึ่งช่วยให้มนุษย์ไม่ติดยึดกับสิ่งที่ไม่จีรัง ศาสนาพุทธยังเน้นแนวคิดเรื่องการไม่เบียดเบียน (อหิงสา) การพิจารณากฎแห่งกรรมและการดำเนินชีวิตในทางสายกลางที่ไม่สุดโต่ง เพื่อให้เกิดสันติสุขและความสุขที่แท้จริง

3. ปรัชญาโยคะและการปฏิบัติภาวนา โยคะเป็นอีกแนวคิดหนึ่งในปรัชญาอินเดียที่เน้นการฝึกจิตและร่างกายให้เกิดความสมดุลและสติรู้ โยคะมีเป้าหมายที่การเข้าถึงสภาวะตื่นรู้ (สมาธิ) และการบรรลุโมกษะ โยคะถูกแบ่งออกเป็นหลายประเภท เช่น กรรมโยคะ (การปฏิบัติตามหน้าที่), ภักติโยคะ (การอุทิศตนต่อพระเจ้า), ข्यानโยคะ (การแสวงหาความรู้) และราชาโยคะ (การบรรลุจิตสูงสุด) ในแต่ละแบบ เน้นการพัฒนาจิตใจและกายเพื่อเสริมสร้างพลังจิตและทำให้สามารถบรรลุเป้าหมายสูงสุดของชีวิต

4. ศาสนาเซนและแนวคิดอหิงสา เซนเป็นศาสนาที่เน้นการไม่เบียดเบียน (อหิงสา) อย่างเข้มงวดและเชื่อในความบริสุทธิ์ของจิต แนวคิดหลักของเซนเน้นการไม่ทำร้ายสิ่งมีชีวิตทั้งหมดและการพิจารณากรรม เช่น แนะนำให้ละเว้นจากการครอบครองทรัพย์สินและการใช้ความรุนแรงโดยเด็ดขาด นอกจากนี้ยังเน้นการสละโลกและการฝึกฝนจิตใจเพื่อให้เกิดการหลุดพ้นจากการเวียนว่ายตายเกิด

5. ปรัชญาสาขชยยะและการแยกแยะธรรมชาติ สาขชยยะเป็นปรัชญาที่อธิบายจักรวาลผ่านสองหลักการคือ ปुरुชะ (จิตวิญญาณ) และประภฤติ (ธรรมชาติ) แนวคิดนี้เห็นว่าทุกสิ่งที่เกิดขึ้นในโลกนั้นเกิดจากการแยกแยะระหว่างปुरुชะและประภฤติ การบรรลุความหลุดพ้นตามแนวคิดสาขชยยะคือการที่จิตวิญญาณสามารถแยกตัวออกจากธรรมชาติได้สำเร็จ ทำให้เกิดการตระหนักรู้ในตนเองอย่างแท้จริง

6. ปรัชญาเวทานตะและการค้นหาความรู้แจ้ง เวทานตะเป็นการพัฒนาต่อจากอุปนิษัทที่เน้นการค้นหาความรู้แจ้งผ่านความเข้าใจในความเป็นจริงของอาตมันและพรหมัน แนวคิดเวทานตะเชื่อว่าทุกสิ่งเป็นส่วนหนึ่งของความเป็นหนึ่งเดียว และการหลุดพ้นนั้นสามารถเกิดขึ้นได้จากการตระหนักรู้ว่าตัวตนแท้จริงเป็นหนึ่งเดียวกับจักรวาล หนังสือได้อธิบายแนวคิดในเวทานตะและการฝึกปฏิบัติที่ช่วยให้มนุษย์สามารถเข้าถึงความรู้แจ้งนี้ได้

7. ปรัชญาภควัทคีตา การเข้าถึงความรู้แจ้งผ่านการกระทำและการอุทิศตน ภควัทคีตาเป็นปรัชญาสำคัญที่ถ่ายทอดในรูปแบบบทสนทนาระหว่างพระฤๅษณะและอรชุน เนื้อหาของภควัทคีตาสอดแทรกแนวคิดปรัชญาหลักเกี่ยวกับการดำเนินชีวิต การปฏิบัติธรรม และความรู้แจ้ง ภควัทคีตานำเสนอแนวทางทั้ง กรรมโยคะ (การปฏิบัติตามหน้าที่โดยไม่หวังผล), ภักติโยคะ (การอุทิศตนต่อพระเจ้า), และ ข्यानโยคะ (การแสวงหาความรู้เพื่อเข้าถึงความจริง) แนวคิดเหล่านี้มุ่งให้ผู้อ่านได้เรียนรู้ถึงความสำคัญของการทำหน้าที่ตามธรรมชาติและการปล่อยวางจากผลของการกระทำ ภควัทคีตาเน้นว่า การปล่อยวางและการอุทิศตนจะนำไปสู่การหลุดพ้นจากวัฏสงสาร และการเข้าถึงสภาวะสูงสุดของจิต

8. ปรัชญานายายะ การวิเคราะห์ตรรกะและความรู้ ปรัชญานายายะเป็นระบบปรัชญาที่เน้นการใช้ตรรกะและการวิเคราะห์ความรู้เพื่อเข้าถึงความจริง นายายะมีหลักการสำคัญคือการแสวงหาความรู้ที่ถูกต้องและการวิเคราะห์เหตุผล ด้วยการแยกแยะสิ่งที่ถูกและผิดในกระบวนการคิด ระบบนี้ให้ความสำคัญกับหลักการแห่งปริมณา (การตรวจสอบความจริงของความรู้) ซึ่งครอบคลุมแหล่งของความรู้สี่ประการ คือ การรับรู้ (ประจักษ์), การอนุมาน (การสรุป), คำสอนของผู้มีความรู้ (ศรัติ), และการเปรียบเทียบ (อุปมานะ) นายายะจึงถือว่าเป็นระบบที่ช่วยฝึกการคิดเชิงตรรกะและการตรวจสอบความรู้ ซึ่งยังคงเป็นรากฐานที่สำคัญสำหรับการศึกษาปรัชญาและวิทยาศาสตร์

9. ปรัชญาไวเศษิกะ การจำแนกและศึกษาเอกภพในแง่มุมเชิงวัตถุ ไวเศษิกะเป็นปรัชญาที่เน้นการแบ่งแยกและจัดหมวดหมู่สิ่งต่าง ๆ ในจักรวาล โดยเฉพาะในด้านวัตถุหรือองค์ประกอบของสรรพสิ่ง ปรัชญานี้แบ่งสิ่งต่าง ๆ ในจักรวาลออกเป็น ปราภฤติ (ธรรมชาติ) และ ปुरुชะ (จิตวิญญาณ) คล้ายกับระบบสาขชยะ แต่ไวเศษิกะเน้นการจำแนกสิ่งต่าง ๆ โดยใช้ ธรรมชาติทั้งเก้า (ปัทธัตตา) เช่น ดิน น้ำ ไฟ ลม และอากาศเป็นต้น แนวคิดนี้เน้นความเป็นจริงเชิงวัตถุและการวิเคราะห์ธรรมชาติเพื่อหาความสัมพันธ์ที่เป็นเหตุเป็นผล การเข้าใจองค์ประกอบต่าง ๆ ในระบบไวเศษิกะจึงช่วยให้มนุษย์เข้าใจความเป็นจริงของสรรพสิ่งและพัฒนาวิธีการจัดการกับโลกและชีวิตได้อย่างมีเหตุผล

4. บทวิจารณ์หนังสือ

หนังสือ ปรัชญาอินเดีย ของ ดร.ทองหล่อ วงษ์ธรรมา เป็นงานเขียนที่ครอบคลุมและละเอียดอ่อนในการนำเสนอปรัชญาของอินเดียทั้งในด้านแนวคิดที่ซับซ้อนและการปฏิบัติ หนังสือเล่มนี้สามารถทำให้ผู้อ่านเข้าใจรากฐานและมุมมองที่แตกต่างของแต่ละแนวคิดทางปรัชญา โดยไม่เน้น เพียงการบรรยายทฤษฎี แต่ยังแสดงถึงความสำคัญของปรัชญาเหล่านี้ในฐานะเครื่องมือที่ช่วยพัฒนา จิตใจและชีวิต

จุดเด่นของหนังสือเล่มนี้คือ การอธิบายเนื้อหาให้เข้าถึงง่าย แม้ว่าปรัชญาของอินเดียจะเป็นหัวข้อที่ซับซ้อนและมีแนวคิดที่ลึกซึ้ง แต่ผู้เขียนสามารถถ่ายทอดได้ในรูปแบบที่เข้าใจง่าย เหมาะสำหรับทั้งผู้เริ่มต้นศึกษาและผู้ที่มีพื้นฐานในด้านปรัชญาแล้ว ด้วยภาษาที่เรียบง่ายและการจัดเรียงเนื้อหาที่เป็นระบบ ช่วยให้ผู้อ่านสามารถตามเข้าใจได้อย่างราบรื่น

อีกจุดเด่นหนึ่งคือ การเชื่อมโยงแนวคิดปรัชญาอินเดียเข้ากับปัจจุบัน ดร.ทองหล่อสามารถนำเสนอแง่มุมที่มีความเกี่ยวข้องและสอดคล้องกับปัญหาและความต้องการในยุคปัจจุบัน โดยชี้ให้เห็นว่า หลักปรัชญาเหล่านี้สามารถนำไปปรับใช้ในการจัดการอารมณ์ ความเครียด และการสร้างชีวิตที่มีคุณค่ามากขึ้น ซึ่งเป็นประเด็นที่สำคัญในสังคมยุคใหม่ที่เต็มไปด้วยความวุ่นวาย

อย่างไรก็ตาม จุดที่อาจพิจารณาเพิ่มเติมคือ การขยายการเปรียบเทียบแนวคิดในแต่ละระบบปรัชญาให้เห็นถึงความแตกต่างและความคล้ายคลึงกันระหว่างลัทธิต่าง ๆ ในรายละเอียด เช่น การเปรียบเทียบเชิงลึกระหว่างปรัชญาโยคะกับภควัทคีตา หรือระหว่างปรัชญาไวเศษิกะกับสาขชยะ แม้จะมีการอธิบายถึงความสำคัญและเนื้อหาของแต่ละลัทธิ แต่การวิเคราะห์เปรียบเทียบเพิ่มเติมจะช่วยให้ผู้อ่านเข้าใจถึงความเชื่อมโยง และความแตกต่างในปรัชญาอินเดียได้อย่างลึกซึ้งยิ่งขึ้น

โดยรวมแล้ว หนังสือ ปรัชญาอินเดีย ของ ดร.ทองหล่อ วงษ์ธรรมา เป็นผลงานที่มีคุณค่าสำหรับการศึกษาและเข้าใจปรัชญาอินเดียทั้งในด้านทฤษฎีและการนำไปประยุกต์ใช้ หนังสือเล่มนี้ไม่เพียงแต่ช่วยให้ผู้อ่านเข้าใจรากฐานและประวัติศาสตร์ของแนวคิดเหล่านี้ แต่ยังทำให้เห็นว่าปรัชญาอินเดียยังคงมีคุณค่าและมีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตในยุคปัจจุบัน

5. บทสรุป

หนังสือ ปรัชญาอินเดีย โดย ดร.ทองหล่อ วงษ์ธรรมมา เป็นผลงานที่สรุปเนื้อหาและแนวคิดหลักในปรัชญาของอินเดียไว้อย่างครบถ้วน ตั้งแต่ระบบความเชื่อที่แตกต่างกันไปในแต่ละศาสนาและลัทธิในอินเดีย จนถึงการวิเคราะห์ถึงความเชื่อมโยงและประโยชน์ของแนวคิดเหล่านี้ในชีวิตประจำวัน หนังสือได้ครอบคลุมทั้งหลักการของพราหมณ์ - ฮินดู ศาสนาพุทธ เช่น สางขะ เวทานตะ นยายะ และไวเศษิกะ พร้อมทั้งได้วิเคราะห์แนวคิดในภควัทคีตา ซึ่งเป็นการแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของการปฏิบัติหน้าที่ การปล่อยวาง และการเข้าถึงความรู้แจ้ง

หนังสือเล่มนี้เน้นให้เห็นว่า ปรัชญาอินเดียไม่ได้เป็นเพียงแค่ทฤษฎี แต่เป็นเครื่องมือที่ช่วยพัฒนาทั้งจิตใจและวิถีชีวิตในปัจจุบัน การเข้าใจแนวคิดเหล่านี้จึงไม่เพียงแต่ช่วยให้เราตระหนักถึงธรรมชาติของตนเอง แต่ยังทำให้เรารู้จักการแสวงหาความสุขที่แท้จริงและการสร้างสังคมที่สงบสุขและสมดุล

โดยสรุป หนังสือ ปรัชญาอินเดีย ของ ดร.ทองหล่อ วงษ์ธรรมมา ไม่เพียงแต่เป็นแหล่งความรู้สำหรับผู้สนใจปรัชญาอินเดีย แต่ยังเป็นคู่มือที่ช่วยให้ผู้อ่านสามารถนำหลักปรัชญานี้มาใช้ในการพัฒนาตนเองและดำเนินชีวิตได้อย่างมีคุณค่าและมีสติ

บรรณานุกรม

ทองหล่อ วงษ์ธรรมมา. (2535). **ปรัชญาอินเดีย**. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.

บุญมี แทนแก้ว. (2529). **ปรัชญาเบื้องต้น**. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2504). **ปรัชญาอินเดีย**. ธนบุรี : ประยูรวงศ์.

จริยธรรมการตีพิมพ์บทความในวารสารประชาคมพุทธศาสนา ศูนย์วิจัยธรรมศึกษา สำนักเรียนวัดอาวุธวิกสิตาราม

วารสารประชาคมพุทธศาสนา ของศูนย์วิจัยธรรมศึกษา สำนักเรียนวัดอาวุธวิกสิตาราม ให้ความสำคัญกับการรักษามาตรฐานด้านจริยธรรมในการตีพิมพ์เผยแพร่บทความ ดังนั้น จึงกำหนดให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องต้องปฏิบัติตามหลักการและมาตรฐานด้านจริยธรรมในการตีพิมพ์อย่างเคร่งครัด ดังนี้

บทบาทหน้าที่ของบรรณาธิการและกองบรรณาธิการในวารสารประชาคมพุทธศาสนา

1. บรรณาธิการและกองบรรณาธิการมีหน้าที่พิจารณาและตรวจสอบบทความที่ส่งมาเพื่อพิจารณาตีพิมพ์ในวารสารทุกบทความ โดยพิจารณาความสอดคล้องของเนื้อหาบทความกับเป้าหมายและขอบเขตของวารสาร รวมถึงตรวจสอบคุณภาพของบทความตามกระบวนการประเมินคุณภาพบทความก่อนการตีพิมพ์
2. บรรณาธิการและกองบรรณาธิการต้องใช้หลักการในพิจารณาบทความโดยอ้างอิงเหตุผลทางวิชาการเป็นหลัก และต้องไม่มีอคติต่อผู้สนับสนุนบทความและเนื้อหาบทความที่พิจารณาไม่ว่าจะด้วยกรณีใดๆ ทั้งสิ้น
3. บรรณาธิการและกองบรรณาธิการต้องไม่มีส่วนได้ส่วนเสียกับผู้สนับสนุนบทความหรือผู้ทรงคุณวุฒิที่ตรวจประเมินบทความ ไม่ว่าจะเป็นประโยชน์ในเชิงธุรกิจหรือในการนำไปเป็นผลงานทางวิชาการของตนเอง
4. บรรณาธิการและกองบรรณาธิการต้องไม่ปิดกั้น เปลี่ยนแปลง หรือแทรกแซงข้อมูลที่ใช้แลกเปลี่ยนระหว่างผู้ทรงคุณวุฒิที่ตรวจประเมินบทความและผู้สนับสนุนบทความ
5. บรรณาธิการและกองบรรณาธิการต้องปฏิบัติตามกระบวนการและขั้นตอนต่าง ๆ ของวารสารอย่างเคร่งครัด

บทบาทหน้าที่ของผู้สนับสนุนบทความในวารสารประชาคมพุทธศาสนา

1. บทความที่ผู้สนับสนุนส่งมาเพื่อพิจารณาตีพิมพ์ในวารสารต้องเป็นบทความที่ไม่เคยตีพิมพ์หรือเผยแพร่ที่ไหนมาก่อน
2. ผู้สนับสนุนบทความต้องทำการอ้างอิงให้ถูกต้องทุกครั้งเมื่อนำผลงานของผู้อื่นมานำเสนอหรืออ้างอิงประกอบในเนื้อหาบทความของตนเอง และต้องไม่คัดลอกผลงานของผู้อื่น
3. หากผลงานทางวิชาการของผู้สนับสนุนเกี่ยวข้องกับการใช้สัตว์ ผู้เข้าร่วม หรืออาสาสมัคร หรือผลการวิจัยมีประเด็นที่เปราะบางต่อผู้ให้ข้อมูล ผู้สนับสนุนควรดำเนินการตามหลักจริยธรรม ปฏิบัติตามกฎหมาย และข้อบังคับที่เกี่ยวข้องอย่างเคร่งครัด รวมถึงต้องได้รับความยินยอมก่อนการดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล

หรือแสดงเอกสารที่เกี่ยวข้อง เช่น หนังสือรับรองจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ หรือในสัตว์ทดลองประกอบด้วยทุกครั้ง

4. ผู้นิพนธ์บทความต้องยินยอมโอนลิขสิทธิ์ให้แก่วารสารประชาคมพุทธศาสนา ก่อนการตีพิมพ์ และไม่นำผลงานไปเผยแพร่หรือตีพิมพ์กับแหล่งอื่น ๆ หลังจากที่ได้รับการตีพิมพ์กับวารสารประชาคมพุทธศาสนา แล้ว

5. ชื่อผู้นิพนธ์ที่ปรากฏในบทความต้องเป็นผู้ที่มีส่วนในบทความนั้นๆ จริง

บทบาทหน้าที่ของผู้ทรงคุณวุฒิที่ประเมินบทความ

1. ผู้ทรงคุณวุฒิที่ประเมินบทความต้องไม่มีส่วนได้ส่วนเสียกับผู้นิพนธ์บทความ การพิจารณาคุณภาพของบทความต้องคำนึงถึงคุณภาพของบทความเป็นหลัก และพิจารณาบทหลักการและเหตุผลทางวิชาการโดยปราศจากอคติหรือความขัดแย้งส่วนตัว

2. ผู้ทรงคุณวุฒิที่ประเมินบทความต้องตระหนักว่าตนเองเป็นผู้มีความเชี่ยวชาญ มีความรู้ความเข้าใจในเนื้อหาของบทความที่รับประเมินอย่างแท้จริง

3. ผู้ทรงคุณวุฒิที่ประเมินบทความต้องไม่แสวงหาประโยชน์จากบทความที่ตนเองได้ทำการประเมิน

4. หากผู้ทรงคุณวุฒิที่ประเมินบทความได้ตรวจสอบแล้วพบว่าบทความที่รับประเมิน เป็นบทความที่คัดลอกผลงานชิ้นอื่น ๆ ผู้ทรงคุณวุฒิประเมินบทความต้องแจ้งให้บรรณาธิการทราบทันที พร้อมแสดงหลักฐานประกอบที่ชัดเจน

5. ผู้ทรงคุณวุฒิที่ประเมินบทความต้องรักษาระยะเวลาประเมินตามกรอบเวลาประเมินที่วารสารประชาคมพุทธศาสนา กำหนด รวมถึงไม่เปิดเผยข้อมูลของบทความให้ผู้อื่นได้รับรู้

การเตรียมต้นฉบับเพื่อการเสนอจัดพิมพ์ในวารสารประชาคมพุทธศาสนา
ศูนย์วิจัยธรรมศึกษา สำนักเรียนวัดอาวุธวิกสิตาราม

1. ขนาดของต้นฉบับ

พิมพ์หน้าเดียวบนกระดาษสันขนาด A4 โดยเว้นระยะระหว่างขอบกระดาษด้านบน 3.81 ซม. ด้านขวากับด้านล่าง 2.54 ซม.

2. รูปแบบอักษรและการจัดวางตำแหน่ง

ใช้รูปแบบอักษร TH Sarabun PSK พิมพ์ด้วยโปรแกรมไมโครซอฟท์เวิร์ด โดยใช้ขนาดและชนิดของตัวอักษร รวมทั้งการวางตำแหน่งดังนี้

2.1 ขนาดกระดาษ จัดพิมพ์บทความด้วยกระดาษ ขนาด A4 พร้อมระบุเลขหน้า ขนาด 16 ชนิดตัวธรรมดา ตำแหน่งขีดขอบกระดาษด้านขวาและซ้ายตามรูปแบบการจัดหนังสือทั่วไป

2.2 ชื่อเรื่อง (ภาษาไทย) ขนาด 18 ชนิดตัวหนา ตำแหน่งกึ่งกลางหน้ากระดาษ

2.3 ชื่อเรื่อง (ภาษาอังกฤษ) ตัวพิมพ์ใหญ่ ขนาด 14 ชนิดตัวหนา ตัวพิมพ์เล็ก ขนาด 16 ชนิดตัวหนา ตำแหน่งกึ่งกลางหน้ากระดาษ

2.4 ชื่อผู้เขียน ขนาด 16 ชนิดตัวธรรมดา ตำแหน่งขีดขอบกระดาษด้านขวา ได้ชื่อเรื่อง โดยให้ใส่ทั้งชื่อผู้เขียนภาษาไทยและภาษาอังกฤษ พร้อมระบุอีเมลด้วย

2.5 ที่อยู่หรือหน่วยงานสังกัดของผู้เขียน ขนาด 16 ชนิดตัวหนา ตำแหน่งขีดขอบกระดาษด้านขวา ได้ชื่อผู้เขียน โดยให้ใส่ที่อยู่หรือหน่วยงานทั้งชื่อภาษาไทยและภาษาอังกฤษ

2.6 หัวข้อบทคัดย่อไทยและอังกฤษ ตำแหน่งขีดขอบกระดาษด้านซ้าย ได้ที่อยู่หรือหน่วยงานสังกัดของผู้เขียน โดยหัวข้อบทคัดย่อไทยและหัวข้อบทคัดย่ออังกฤษ ขนาด 16 ชนิดตัวหนา ตัวพิมพ์ใหญ่

2.7 เนื้อหาบทคัดย่อภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ขนาด 16 ชนิดตัวธรรมดา จัดพิมพ์ไม่ควรเกิน 3 ย่อหน้า บรรทัดแรกเว้น 1 แท็บ (Tab) จากขอบกระดาษด้านซ้าย และพิมพ์ให้ชิดขอบทั้งสองด้าน

2.8 หัวข้อของคำสำคัญ ภาษาไทย ขนาด 16 ชนิดตัวหนา ตำแหน่งขีดซ้ายหน้ากระดาษ ได้บทคัดย่อภาษาไทย และคำสำคัญนี้ไม่ควรเกิน 3 ศัพท์ ขนาด 16 ชนิดตัวธรรมดา

2.9 หัวข้อของคำสำคัญ ภาษาอังกฤษ ขนาด 16 ชนิดตัวหนา ตำแหน่งขีดซ้ายหน้ากระดาษ ได้บทคัดย่อภาษาอังกฤษ และคำสำคัญนี้ไม่ควรเกิน 3 ศัพท์ ขนาด 16 ชนิดตัวธรรมดา

2.10 หัวข้อเรื่อง ขนาด 16 ชนิดตัวหนา ตำแหน่งขีดขอบกระดาษด้านซ้าย ระบุหมายเลขข้อ

2.11 หัวข้อย่อ ขนาด 16 ชนิดตัวหนา ระบุหมายเลขข้อย่อ โดยเรียงตามลำดับตามเลขหัวข้อเรื่องเป็นหลัก

2.13 เนื้อหา ขนาด 16 ชนิดตัวธรรมดา และพิมพ์ให้ชิดขอบทั้งสองด้าน โดยบทความวิจัยและบทความวิชาการ ให้มีองค์ประกอบเริ่มตั้งแต่บทนำหรือความนำ เนื้อหาหลัก วิเคราะห์และสรุป บรรณานุกรม ส่วนบทวิจารณ์หนังสือ ให้มีข้อมูลทางบรรณานุกรม ชื่อผู้วิจารณ์ บทวิจารณ์ สำหรับงานสร้างสรรค์ประเภทอื่นๆ ให้มีองค์ประกอบตามบทความวิจัยและบทความวิชาการ

3. จำนวนหน้าต้นฉบับ

เนื้อหาของบทความตั้งแต่หัวข้อเรื่องจนถึงบรรณานุกรมควรมีความยาวไม่ควรเกิน 15 หน้า กระดาษขนาด A4

4. ช่องทางการส่งผลงาน

4.1 ทางไปรษณีย์ ให้พิมพ์ผลงาน 1 ชุด และซีดีบันทึกผลงานในรูปแบบไมโครซอฟต์เวิร์ด 1 แผ่น ส่งถึง พระครูปลัดสุวัฒนวิสุทธิสารคุณ, ผศ.ดร. 137 วัดอาวุธวิกสิตาราม ถ.เจริญสุขุมวิท 72 แขวงบางพลัด เขตบางพลัด กรุงเทพฯ 10700 โทร. 086-086-4258

4.2 ทาง Email โดยส่งไฟล์เวิร์ด ไปที่ maghavin9@gmail.com

4.3 ทาง website โดยส่งไฟล์เวิร์ดเข้าในระบบของวารสาร หลังจากนั้น ทางวารสารจะดำเนินการตามลำดับจนกว่าจะมีการตีพิมพ์ผลงาน

ศูนย์วิจัยธรรมศึกษา สำนักเรียนวัดอาวสุรวิกสิตาราม (Research center for dhammsuksa phrapariyattidhamma of watawutwikasitaram school) ภูมิกุลแม่จาลั้ง ห้อง 305 เลวที่ 137 วัดอาวสุรวิกสิตาราม ถนนจรัญสนิกวงศ์ 71 บางพลัด กรุงเทพฯ 10700 โทร 0860864258